

T.C.
ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK BİLİM DALI
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA
SEBEBİYET VERME SUÇU

Yuzarsif Selçuk Coşkun
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Topaloğlu

İstanbul, Mart 2022

T.C.
ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK BİLİM DALI
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA
SEBEBİYET VERME SUÇU

Yuzarsif Selçuk Coşkun

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Topaloğlu

İstanbul, Mart 2022

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ÇEK VE ÇEKİN UNSURLARI	3
1. Çek Kavramı ve Tarihçesi	3
2. Çek İle İlgili Mevzuat	7
3. Çekin Hukuki Niteliği.....	7
I. Çek Bir Kıymetli Evraktır	7
II. Çek Bir Kambyo Senedidir	8
III. Çek Bir Havaledir	9
IV. Emre Yazılı Bir Senettir.....	10
V. Çek Bir Ödeme Aracıdır	11
4. Çekin Düzenlenmesi ve Şekil Şartları	12
I. Genel Olarak	12
II. TTK ‘da Öngörülen Şekil Şartları	13
1. Çek Kelimesi	13
2. Kayıtsız şartsız belli bir bedelin ödenmesi	14
3. Muhatap Bankanın Ticaret Unvanı	16
4. Keşidecinin İmzası	16
5. Keşide(Düzenlenme) Tarihi	17
6. Banka Tarafından Verilen Seri Numarası	18
7. Karekod	18
III. Çekin Alternatif Zorunlu Unsuru	21
1. Keşide(Düzenlenme) Yeri	21
2. Ödeme Yeri	24
IV. Çek Kanunu Açısından	24
1. Çek numarası.....	24
2. Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı	24

3. Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı	24
4. Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası	25
5. Çekin Basıldığı Tarih	25
V. Çeke Üzerindeki Diğer Kayıtlar.....	25
1. Çeke Konulabilecek Kayıtlar	26
A. Menfi Emre Kaydı.....	26
B. Lehtar	26
C. Hamiline Kaydı	26
D. Yerleşim Yeri Kaydı	27
E. Aynen Ödeme Kaydı.....	27
F. Protestodan Muafiyet Kaydı:.....	27
G. Aval Kaydı	27
H. Yetki kaydı	28
I. Çizgili çeke ilişkin kayıtlar	28
İ. Hesaba Geçirilecektir Kaydı	28
2. Çekin Geçerliliğini Etkilemeyen Konulamayacak Kayıtlar	28
A. Kabul Kaydı	28
B. Faiz Kaydı	29
C. Cezai Kaydı	29
D. Keşidecinin Sorumluluktan Kurtulma Kaydı	29
E. Vade Kaydı.....	30
3. Yazılması Halinde Çeki Geçersiz Kılan Kayıtlar	31
VI. Çek Düzenlemenin Ön Şartları	31
A. Ehliyet	31
B. Karşılık ve Çek Anlaşması	32
İKİNCİ BÖLÜM.....	34
ÇEKTE İBRAZ VE ÖDEME	34
1. İbraz	34
2. Çekin İbraz Süreleri	34
I. Genel Olarak	34
II. İbraza Yetkili Kişi	35
III. İbraz Süreleri.....	35
IV. İbraz Sürelerinin Başlangıcı	37
V. İbraz Sürelerinin Hukuki Niteliği.....	37
VI. İbraz Süresinin Uzatıldığı Haller	38
VII. Mücbir Sebeplerden Dolayı İbraz Edilememesi	39

VIII. İbraz Süresinin Geçmiş Olmasının Sonuçları	41
3. Ödeme İçin İbrazın Yapılacağı yerler	42
I. Genel Olarak	42
II. Muhataba İbraz	43
III. Muhatap Şubeden Başka Bir Şubeye İbraz	44
IV. Takas Odasına İbraz	45
4. Muhatabın Ödeme Yükümlülükleri	46
5. Karşılığın Ödenmesi	47
I. İnceleme Yükümlülüğü	47
II. Kimliğin Tespiti	48
III. Ödeme Halinde Yapılacak İşlemler	48
6. Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesi	49
I. Sahte Çek	49
II. Tahrif Edilmiş Çek	50
7. Çekten Cayma	51
8. Çekin Ödenmemesi	52
9. Zamanaşımı	53
10. Sebepsiz Zenginleşme Davası	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	57
KARŞILIKSIZ İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇUNUN UNSURLARI	57
1. Genel Olarak	57
2. Suç ile Korunan Hukuki Değer	59
3. Suçun Unsurları	59
I. Maddi Unsurlar	60
1. Suçun Konusu	60
2. Mağdur	61
3. Fail	62
4. Hareket	63
II. Manevi Unsur	65
III. Hukuka Aykırılık Unsuru	65
4. Kusurluluk	68
5. Cezalandırmaya Etki Eden Diğer Nedenler	69
I. Etkin Pişmanlık Nedeniyle Yasağın Kalkması	69
II. Şikâyetten Vazgeçme Nedeniyle Yasağın Kalkması	71
III. Kanunda Ön Görülen Sürenin Dolması ile Yasağın Kalkması	72
6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri	72

I. Teşebbüs	72
II. İştirak	73
III. İçtima	74
7. Yaptırım.....	75
I. Ceza Yaptırımı	77
II. Güvenlik Tedbiri Yaptırımı.....	78
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	80
SUÇUN MUHAKEME VE İNFAZ USULÜ	80
1. Genel Açıklama	80
2. Soruşturma Aşaması	80
3. Davanın Açılması	82
I. Şikâyet	82
1. Şikâyet Hakkı Sahibi Kişi	84
2. Şikâyetin Süresi	87
3. Şikâyetin Usulü	88
II. Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	89
4. Kovuşturma Usulü	90
5. Hüküm	91
Genel Olarak.....	91
I. Mahkûmiyet Kararı	92
1. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması	92
2. Cezanın Ertelenmesi.....	92
II. Düşme Kararı	93
1. Şikâyetten Vazgeçme	93
2. Yetkisiz Kimsenin Şikâyetinde Bulunması	93
3. Çekin Karşılıksız Kalan Kısımın Faiziyle Ödenmesi	94
4. Şikâyetin Süresinde Yapılmaması	94
5. Müştekinin Mazeretsiz Olarak Duruşmaya Katılmaması	94
6. Zaman Aşımı	95
III. Davanın Reddi	95
6. Yargılama Giderleri	96
7. Kanun Yolları	97
8. İnfaz Usulü.....	100
I. Cezanın İnfazı	100
II. İnfazın Durdurulması	102
SONUÇ	104

KAYNAKÇA	107
----------------	-----

KISALTMALAR

AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
a.g. e.	: Adı geçen eser
a.g. m	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B	: Basım
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BADİTER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz	: Bakınız.
Bs.	: Bası
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CGTİK	: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
C	: Cilt
ÇekK	: 5941 sayılı Çek Kanunu
ÇÜHFD	: Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E	: Esas
E TCK	: Mülga 764 sayılı Türk Ceza Kanunu
E TTK	: Mülga Türk Ticaret Kanunu
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
K	: Karar
KİYSV	: Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme
KİYSVS	: Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu

m	: Madde
MERSİS	: Merkezi Sicil Kayıt Sistemi
İTÜSBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
s	: Sayfa
S	: Sayı
T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
vb	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y	: Yıl
Yar	: Yargıtay
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
YİBBGK	: Yargıtay İçtihatı Birleştirme Büyük Genel Kurulu

ÖZET

Çek, çok eski yıllardan beri ekonomik hayatta yaygın olarak kullanılan, sıkı şekil şartlarına tabi, kambiyo senedi niteliğine haiz bir kıymetli evraktır. Ödeme aracı olarak kullanılan çekin dürüstlük ve iyi niyet kurallarına aykırı olarak kullanılmasını önlemek ve çek bedelinin tamamen veya kısmen karşılıksız kalması halinde keşideci hakkında cezai müeyyide uygulanabilmesi amacıyla kanun koyucu bir takım düzenlemeler getirmiştir.

Çekin toplumda kullanımının yaygınlaşması, çeke karşı olan güvenin artması ve hamilin korunması bağlamında 09.08.2016 yılında 6728 sayılı "Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kabul edilmiştir. Bu bağlamda 5941 sayılı Çek Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda bazı yeni düzenlemeler getirilmiştir. Buna göre çeke kare kod, banka seri numarası getirilmiş, muhakeme usulünde değişikliğe gidilerek soruşturma aşaması kaldırılmış, İcra İflas Kanun'un ilgili maddeleri gereğince yargılama yapılacağı, çek üzerinde yazılı tutarın kısmen veya tamamen karşılıksız kalması durumunda ilgili kişinin adli para cezasına mahkûm edileceği ve adli para cezası ödenmediği takdirde cezanın hapis cezasına çevrileceği öngörülmüştür.

Çalışma konumuz "karşılıksızdır" işlemine sebebiyet verme suçunu, yasal değişiklikler, güncel doktrin ve yargı kararları ışığında incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Çek, ibraz, ödeme, çek anlaşması, Karşılık, yetkili hamil, şikâyet hakkı, infaz.

ABSTRACT

A check is a valuable document that has the characteristics of a bill of exchange subjected to strict form conditions, has been widely used in economic life since ancient times. The legislator has introduced a number of regulations in order to prevent the check used as a means of payment from being used against the rules of honesty and goodwill, and to impose a penal sanction on the drawer in case the check value is totally or partially unrequited.

In the context of the widespread use of the check in the society, the increase of trust in the check and the protection of the bearer, on august 9th,2016, Law No. 6728 of the Law on the Amendment of Certain Laws for the Improvement of the Investment Environment was adopted.In this regard, In this regard, some new regulations have been introduced in the Check Law No. 5941 and the Turkish Commercial Code.

Accordingly, QR code and bank serial number were added to the check, the investigation phase was abolished by making a change in the procedural procedure, a trial will be made in accordance with the relevant articles of the Execution and Bankruptcy Law, the person concerned will be sentenced to a judicial fine in case the amount written on the check is partially or completely unrequited. It is foreseen that if the penalty is not paid, the penalty will be commuted to a prison sentence.

Our study subject is to examine the crime of causing the "unrequited"process in the light of legal changes, current doctrine and judicial decisions.

Key Words: Check, sight, payment, check agreement, authorized bearer, right of complaint, execution.

GİRİŞ

Çek, insanlık tarihinin ilk çağlarından itibaren yaygın olarak kullanılan maddi değeri olan altın, gümüş vb. kıymetli eşyaların yerine zamanla kullanılmaya başlanmıştır. Çekin ekonomik hayatta (kişilerin sahip olduğu paranın taşınması, transferi vb.) paranın çalınmasına karşı güvenliği sağlama ve bu konuda meydana gelebilecek dezavantajları ortadan kaldırmak vs. faydaları olduğu gibi, paranın değer kazanmasına etkisi, bankaların kredi limitlerinin artırılması ve ülkenin ekonomik gelişmesine katkı sağlaması gibi birçok faydası bulunmaktadır.

Mevzuatımızda çek, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda poliçe ve bonodan sonra üçüncü bir kambiyo senedi türü olarak düzenlenmiştir. Çek bir kıymetli evraktır. Kıymetli evrakların diğer senetlerden ayırt edilebilmesi ve güven ihtiyacı sonucu olarak çek sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur.

Çek, keşidecisi tarafından lehtara kayıtsız şartsız belirli bir bedelin muhatap bankaca ödenmesi emrini içeren havaledir. Çekin ödenmesi için keşideci bir kambiyo taahhüdünde bulunmaktadır. Hakkın oluşması için herhangi bir belgeye ihtiyaç yok iken çek hakkın ispatında bir delil ve güven teşkil etmektedir. Ekonomik açıdan toplumda çekin kamu güvenine mazhariyetini sağlayan bir diğer unsur ise ödemede muhatabın banka olmasıdır. Tedavül yeteneğine sahip olan çek lehtara ödeninceye kadar hamilin korunması ve çekin toplumda olan güvenin artması/sarsılmaması için keşidecinin hukuki sorumluluğu devam etmektedir. Keşideci tarafından çekin kanuni ibraz süresi içerisinde karşılığının kısmen veya tamamen muhatap bankada bulundurulmaması hali 5941 sayılı Çek Kanunu'nda suç olarak tanımlanmış ve cezai müeyyide öngörülmüştür.

Bu kapsamda çalışmamız dört bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde; çek kavramı, çekin zorunlu ve alternatif unsurları, çek düzenlemenin ön şartları, çek kaydına ilişkin konulabilecek ve konulamayacak kayıtlardan bahsedilecektir.

İkinci bölümde ise; çekin ödenmesine ilişkin öngörülen ibraz süreleri, ibraz sürelerinin hukuki niteliği, ibrazın sonucu, çekin ödenmesi ve çekin ödenmesini engelleyen haller incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; suç teorisi kapsamında "karşılıksızdır" işlemine sebebiyet verme suçunun tarihçesi, hukuka aykırılığı, maddi unsurları, manevi unsuru, hukuka uygunluk sebepleri, suçun yaptırımı ve yaptırıma ilişkin seçenek kurumlar incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise; suça ilişkin ön görülen muhakeme usulleri, muhakeme usulüne ilişkin kurallar, şikâyet süresi, şikâyet hakkı sahibi kişiler, suçun infazı ve infaz usulleri incelenmiştir.

Bu çalışmamızda kanunda "çek düzenleyen" olarak ifade edilen kavram yerine "keşideci" kavramı kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEK VE ÇEKİN UNSURLARI

1. Çek Kavramı ve Tarihçesi

Ulusal ve uluslararası ticarete yaygın olarak kullanılan çekin Türk Ticaret Kanunu(TTK), 5941 sayılı Çek Kanunu(ÇekK) ve diğer çekerle özgü düzenlemelerde kanuni tanımı yapılmamıştır. Türk Hukukunda çek, 6102 sayılı TTK'da "Kambiyo Senetleri" başlığı altında kıymetli evrak olarak düzenlenmiştir. Kambiyo senedi olan çek; bono ve poliçe gibi sıkı şekil şartlarına tabi bir kıymetli evraktır. ¹ Çekin zorunlu unsurları TTK ve ÇekK'unda düzenlenmiştir.

Çekerle ilişkin doktrinde muhtelif tanımlar yapılmıştır.

Topaloğlu'na göre çek; "*Muhatabın banka olduğu, kanuni şekil şartlarına tabi, nitelikli havale içeren bir kambiyo senedir.*" ²

Domaniç'e göre çek; "*münhasıran bir bankaya hitaben yazılabilen, kanuni şekil şartlarına tâbi, kıymetli evraktan madut ve sadece nakde taallük edebilen hususi bir havale senedir.*"³

¹ "Kambiyo senetlerin sınırlı sayı ilişkisi geçerlidir. Kanun koyucu kambiyo senedi olarak poliçe, bono ve çeki ön görmüştür. Bunun haricinde başka bir kambiyo senedi oluşturulamaz. Kıymetli evraklar, adi borç senetlerin den ayrılmasının sağlaması için, bünyesinde birçok özeliği barındıran, belirli bir nitelik ile nitelendirilmiş bir borç senedir. Borç senedi; borcu ikrar eden yazılı belgedir." Bkz.H.Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukukun Esaslar, Tamamen Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.43.; O. İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitabevi,İstanbul 2003, s.9.; H. Öztürk Diriken, Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali Ankara, Ankara Üniveristesi Basımevi, Ankara1990, s.5-6.; H.Domaniç, Türk Ticaret Kanunu Şerhi CIV, İstanbul 1990, s.11 vd.

² M.Topaloğlu /D.Göksel/H. Bahar Sayan, Ticaret Hukuku, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2020, s.244.

³ Domaniç, s. 529.

Köklü'ye göre çek; "*Bankada hesabı bulunan bir kimsenin, kendi veya başkası emrine bir meblağın ödenmesi için bankaya verdiği emri gösteren senettir.*"⁴

Erem/ Kapüsülsüz/ Çelebican'a göre; "*Ancak bir banka üzerinde keşide ve kanunla tayin edilebilen şekilde tanzim olunabilinen, ibrazında ödenecek bir ticari senettir.*"⁵

Poroy/Tekinalp göre çek; "*para ödeme aracına yönelik yazılı ve soyut bir havaledir.*"⁶

Bozer /Göle göre çek; "*diğer kambiyo senetleri olan poliçe ve bono gibi, kanunen emre yazılı kıymetli evraktır.*"⁷

Pulaşlı'ya göre çek; "*ekonomik işlevi gereği, hukuki bakımından bir ödeme aracıdır.*"⁸

Öztan'a göre çek; "*Çek nakit kullanılmaksızın ödeme yapılmasını sağlar.*"⁹

Ayli'ye göre çek, "*Düzenleyen tarafından çekle işleyen hesabın bulunduğu bankaya (muhabata) hitaben yazılan, üzerinde yazılı belli tutardaki paranın, lehine çek düzenlenmiş şahsa (lehtara) ya da çeki ondan usulüne uygun devralan şahsa (hamile) kayıtsız şartsız ödenmesi konusunda bir havaleyi ihtiva eden, kıymetli evrak niteliğine sahip senettir.*"¹⁰

Günay'a göre çek; "*Bankadaki çek hesabından gerekli ödeme ve aktarmayı yapabilmek için bankaya talimat ve yetki veren bir kıymetli evraktır.*"¹¹ Çek genel olarak, muhatap banka ile keşideci arasında yapılan anlaşma neticesinde, alacaklıya

⁴ A Köklü, Para ve Banka, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1965, s.58.

⁵ F. Erem/T. Kapsülsüz/ G. Çelebican, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara 1958, s.54.

⁶ R. Poroy/Ü. Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 12. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s.253.

⁷ A.Bozer/ C.Göle, Kıymetli Evrak Hukuku,Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş Dokuzuncu Baskı,Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s.229.

⁸ Pulaşlı, 2021, s.286.

⁹ F.Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, 25 Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara 2020, s. 222.

¹⁰ A. Ayli, Çek Hukukunda Muhabatın Yükümlülükleri, 1. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 23.

¹¹ E. Güney, Uygulamalı Çek Rehberi, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s.27.

(lehtar veya hamil) belirli bir bedelin, kayıtsız şartsız ödeme emrini içeren soyut nitelikli havaledir.

Çek parayı temsil etmesine rağmen para ile eş değer sayılması mümkün değildir.¹² Carenelutti'nin deyimi ile paranın "küçük kardeşi" sayılmıştır.¹³ Elden ele dolaşan çek mevduattaki parayı temsil etmektedir.¹⁴

Çeki ödeme aracı olarak kabul eden alacaklı, genel olarak keşideciye, çeki veren bankaya ve keşidecinin banka nezdinde olan ekonomik itibarına güvenmektedir.¹⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında; toplumdaki yaygın görüşün çekin ticari hayatta itibarlı kişilere verildiği ve bu bağlamda bankanın bir güven aracı olduğunu vurgulamıştır.¹⁶ Öte yandan Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu aynı doğrultudaki bir kararında; çekin iktisadi ve ticari hayata fayda sağlayan bir ödeme aracı olduğu, çekin toplum nezdindeki güveni açısından kanun koyucu tarafından bir takım düzenlemeler ile korunduğu yönündeki açıklamaları çek kullanımının faydalarına vurgu yapmıştır.¹⁷ Çek diğer ödeme araçlarına nazaran daha üstün bir konumda yer almaktadır. Çekin faydaları genel olarak şöyle sıralanabilir¹⁸;

- Çek kullanımı ödemelerde keşideci ve hamil açısından kolaylık ve güvenlik arz etmektedir.
- Mesafeli alım-satımlarda paranın aktarımı sırasında yüklü paranın taşınması (çalınma, kaybolma), saklanması ve paranın sayılmasında hataya düşme

¹² M. Köle/F. Görgülü, "Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 21, S 35, Y. 2016, Diyarbakır 2017, s.79.

¹³ S. Selçuk, Çek Senet Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli, İstanbul Ticaret Odası, Şubat 1990, Yayın No:1990-12, s.25.

¹⁴ Z. Hatipoğlu, Para Kredi ve Bankacılık, İstanbul 1967, s. 25.

¹⁵ N. İnan, Çek Rizkolarından Doğan Sorumluluk, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1981, s.4.

¹⁶ YCGK, 3.11.2015--2015/376-2014/15(www.sinerjimevzuat.com.tr), e.t., 23.09.2021)

¹⁷ YİBBGK, 14.12.1992 - 1992/1 - 1992/5 Meşe Yazılım İçtihat ve Mevzuat Bankası, Ver: 2. 0, Gün No: 186.

¹⁸ O.İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitapevi, İstanbul 1998, s.119. ; Pulaşlı 2021, s. 286 vd.; Bozer/Göle 2020, s.225 vd.; A.Kendigelen, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 6.Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s.18 vd.; H.Ülger/ M.Helvacı/A.Kaya/N.F.Nomer Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku, 13.Bası, Vedat Yayıncılık, İstanbul 2021, s.269 vd.

payının olmaması konusunda kolaylık ve güvenilirlik sağlayan aynı zamanda para değeri taşıyan diğer araçlardan biri de çek tir.

- Çekle ödeme daha hızlı ve kolay yapılmaktadır.
- Öte yandan para, kaza veya yangın gibi durumlarda tahrip olup zarar görebilmekte iken; çekte bu ihtimal daha aza indirgenmiş olur.
- Çek, keşidecisi ve hamil açısından ödeme yapılıp yapılmadığı yönünde delil teşkil etmektedir.

Çekin tarihi gelişimi hakkında net bir bilgi mevcut değildir. Çekin ilkçağ tarihindeki gelişimine baktığımız zaman; Roma da "Çiçero" mektubunda havalelerin görüldüğü kaydedilmiştir. Çek İngiliz hukuku bağlamında gelişim gösterip modernlik kazanmış ve yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. "Çek" kelimesinin kökeni konusunda İngilizce "tocheck" veya "exchequer" dan mı geldiği konusunda fikir birliği mevcut olmasa da, doktrinde kökeninin "exchequer" kelimesinden geldiği kabul görmektedir.¹⁹ İngiliz hükümdarları borçlarını ödemek için "exchequer" adı verilen senetlerin hazineye sunulması ile borçlarını ifa ederlerdi.²⁰

İnsanlık tarihi incelendiğinde; eski dönemlerde alış verişlerde altın/gümüş gibi madeni paralar kullanılmış, zamanla piyasalarda parayı temsil eden çek, poliçe, senet, tahvil vb. değerli kâğıtlar ortaya çıkmıştır.

Çekin kökeni tam olarak bilinmemesine karşın, Akdeniz ve Ortadoğu ülkelerinde çeke benzer havaleler kullanıldığı bilinmektedir.

Genel bir tanımlama ile çek; keşideci tarafından, belirli bir bedelin kayıtsız şartsız lehtara ödenmesi için muhataba verilen havale emridir.²¹ Çek, TTK. 780. ve 781. maddeleri gereğince zorunlu unsurlarını içerir. Bu nedenlerden dolayı ödeme aracı olan paranın aktarımı veya borcun ödenmesinde "havale" sistemi geliştirilmiştir.

¹⁹ A. Kendigelen, Çek Hukuku, 4.Bası, Arıkan Basım Dağıtım, İstanbul 2007, s.6.

²⁰ A. Öztürk, Karşılıksız Çeki Keşide Suçu ve Türkiye Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.2.

²¹ Domaniç,s.529.; Kendigelen, Çek Hukuku, s.5.; Benzer mahiyetteki bir tanım için bkz.; N.Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1999, s. 259 dn. 5.

2. Çek İle İlgili Mevzuat

Çek, Türk Ticaret Kanunun'un yanı sıra diğer çıkarılan özel kanunlar ile de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler örnek olarak;

5941 Sayılı Çek Kanunu (ÇekK), 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda 156. ve 210. maddeleri ve 2004 Sayılı İcra İflas Kanunu m. 167 vd. gösterilebilir.

3. Çekin Hukuki Niteliği

Çek hukuki niteliği itibari ile poliçe gibi nitelikli havale sayılan bir kıymetli evraktır.²² Çekin hukuki niteliği kanun koyucu tarafından tanımlanmamıştır. Çekin hukuki niteliği hakkında muhtelif görüşler mevcuttur. Bir ödeme aracı olan çek belirli şekil şartlarına tabi olarak düzenlenmiştir. Doktrinde hâkim olan görüşler ışığında çek; kıymetli evrak niteliği, kambiyo senedi niteliği, havale niteliği, emre yazılı senet niteliği ve bir ödeme aracı niteliği olmak üzere beş başlık altında incelenecektir.

I. Çek Bir Kıymetli Evraktır

Kıymetli evraklar sıkı şekil²³ şartlarına tabi olup, hakkın²⁴ senetten bağımsız olarak ileri sürülemediği ve başkalarına devredilmeyen, tedavül kabiliyetine haiz yazılı belgedir.²⁵ Kıymetli evrakın iki unsuru vardır: Birincisi devredilebilir özelliği soyut unsurunu, ikincisi olan senet özelliği ise somut unsurunu oluşturmaktadır.²⁶

Kıymetli evrakın tedavül vasfının sıkı şekil şartlarına tabi tutulmasının nedeni kıymetli evrağın güvenliğini sağlamaktır.²⁷

²² Pulaşlı 2021,s.285.

²³ YHGK 29.09.2020-2020/695-2017/12-276 karar sayılı ilamında kıymetli evrağın sıkı şekil şartlarına tabi tutulmasındaki temel gaye diğer senetlerden ayrılmasını sağlamaktır. Bunun ile birlikte kıymetli evrağa olan güvenin bir sonucu olarak özellikle ticaret hukukunda kabil olan şekilsizlik ilkesinden ayrılmıştır. (www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t., 23.09.2021)

²⁴ Bkz. Kınacıoğlu 1999, s.12.; H. Ülgen/ M. Helvacı/ A. Kendigelen/ A. Kaya Kıymetli Evrak Hukuku,Vedat Kitapçılık, Ankara 2006, s.22

²⁵ A. Sezer, Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptal Davası, Adalet Yayınevi, Ankara 2007,s.6.

²⁶ H. Ülgen/ M.Helvacı/ A. Kendigelen/A. Kaya, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 2006, s.12

²⁷ O.İmregün, Kara Ticaret hukuku dersler,11.Bası,Filiz kitapevi, İstanbul 1996 Ticaret Hukuku, s.526

Çek bir kıymetli evrak olduğundan, kıymetli evrağa ilişkin genel hükümler kuşkusuz çek için de geçerlidir.

Hak ile senet arasındaki sıkı bir ilişkiye bağlı olan kıymetli evrak parasal hakkı içermektedir. Hak bazen senet ile doğarken bazen de senetten önce doğar fakat bu hak meydana geldikten sonra öncesini ve sonrasını ayırmaya olanak yoktur. Kıymetli evraklar hakkın doğumuna neden olan ilişkiden bağımsız ve mücerrettir. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında; kıymetli evrakta şekil olgusu “senet nasılsa ve ne diyorsa ona göre işlem yapılır”²⁸ şeklinde hüküm kurmuştur.²⁹ Bu bağlamda tarafların iradelerine bırakılamaz ve senet dışındaki vakıalara göre yorumlanamaz ilkesini getirmektedir.³⁰

Çekte mevcut bulunan hakkın ileri sürülebilmesi ise ancak çekin muhataba ibrazı ile mümkündür.³¹ Muhatap ise çekin kendisine teslimi ile ödeme yaparak borçtan kurtulur.³² Çekin yetkili hamil elinde bulunması muhataba ibraz edilmediğini yani çekin ödenmediğine karine teşkil eder ve bunun aksi ancak yazılı ve kesin deliller ile ispat olunabilir.³³

II. Çek Bir Kambiyo Senedidir

İsviçre Borçlar Kanununda kullanılan kambiyo senedi kavramı kelime kökeni olarak Almanca "Wechsel(değişiklik) " karşılığıdır.³⁴ İsviçre kanun koyucusu bono ve poliçeyi kambiyo senedi olarak düzenlemiştir Türk hukukunda kambiyo senetleri kendine özgü özellikler taşıyarak İsviçre Borçlar Kanunu’ndan farklı olarak gerek mülga 6752 sayılı Kanunun gerekse yürürlükte bulunan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda poliçe ve bonodan sonra çek, kambiyo senedi türü olarak düzenlenmiştir.³⁵

²⁸ Poroy, R./ Tekinalp,Ü.: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları. 15. B. İstanbul 2001, s.29

²⁹ YHGK,29.09.2020-2017/276-2020/695(UYAP , e.t.24.02.2021).

³⁰ Poroy, R./ Tekinalp,Ü.: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları. 15. B. İstanbul 2001, s.29

³¹ T. Kapsülsüz /G. Çelibican/F.Erem, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 1974.;Bkz. İstanbul BAM 21.CD, 30.05.2018-2018/1180-2018/564.

³² 6762 Sayılı TTK m.557, 559/1, 6102 sayılı TTK m. 647/1

³³ A.Kendigelen, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 6. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s.43-44.

³⁴ Pulaşlı 2021, s.1 vd.

³⁵ Bkz.Pulaşlı 2021, s.1 vd.

Sıkı şekil şartlarına tabi olan kambiyo senetleri, daima bir hakkı içerir. Bu hak alacak hakkını içerir. Bu hak para alacağını içeren kambiyo senedinin ibrazı zorunlu olmak ile birlikte mücerrettir.³⁶ Kambiyo senetleri konusu ve niteliği itibarı ile kambiyo taahhüdünü konu alır.³⁷

Hukukumuzda kambiyo taahhüdü Türk Medeni Kanunu'n 429/1 m. 462/1; Borçlar Kanunu'nun 133. maddesinin 2. fıkrasında ve 46. maddenin 3. fıkrasında ve TTK m. 1070 maddelerinde düzenlenmiştir. Kambiyo taahhüdü kredi işlevini ihtiva ederken, sıkı şekil şartlarına tabi tutulan çek kredi işlevi olarak değil bir ödeme aracı olarak kabul görmüştür.³⁸ Çekler bu nedenle görüldüğünde ödenir. Çekin kambiyo senedi olarak düzenlenmesinin bir diğer nedeni, uluslararası ticarete kullanılan çekin, yabancı döviz ile ödeme aracı olarak kullanılmasıdır.

III. Çek Bir Havaledir

Çek TTK m. 780/1-b bendi gereğince belirli bir bedelin ödenmesi emrini ihtiva eden soyut ve kayıtsız şartsız havaledir.³⁹

Havale, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun(TBK) 555.maddesine göre "Havale, havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemidir." şeklinde tanımlamıştır. Havale çifte yetki veren ve üçlü ilişki doğuran bir hukuki işlemidir.⁴⁰ Çünkü havaleyi ödeyecek olana ödemeyi, havale alıcısına ise alacağı tahsil etme hakkını vermektedir. Çek nitelikli bir havaledir.⁴¹ Çekte üçlü ilişki mevcut olup, çeki TBK'daki havaleden farklı kılan taraf, yazılı olan tutarın keşidecice muhatap bankanın nezdindeki hesapta bulundurulması ve

³⁶ T. Soydal Çınar, Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s.14.

³⁷ R. Poroy, Kıymetli Evrak Hukukun Esası, 11.Bası, İstanbul, 1989, s.101.

³⁸ A. Ali, "Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi", Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, , C. 16, Özel Sayı 2014, s. 3195-3239 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, s.3196.

³⁹ H. Pulaşlı,6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5941 Sayılı Çek Kanuna Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s.205.; A. Bozer /C. Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, Banka Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 6. Baskı 2017,s.225.; bkz; YHGK,24.12.1969 -1969/1183-886 (A.S.Altınbaş Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Yüksek Lisans Tezi 1993, s.3.

⁴⁰ H.Ülgen, "Havalenin Geri Alınması", İÜHFM, C. XXXII, S. 2-4'den ayrı bası, İstanbul 1967, s. 2.

⁴¹ YHGK 24.12.1969-1283/886 (Pulaşlı 2021, s.285.)

muhatap bankaca bedelin yetkili hamile ödenmesidir.⁴² Yine çeki havaleden farklı kılan bir diğer özellik ise; çekte yazılı bedelin ödenmemesinin tespiti halinde sorumluluğun olması ve keşidecinin bu sorumluluktan kurtulamamasıdır.⁴³ Keşidecinin çeke sorumsuzluk aydın koyması keşideciyi sorumluluktan kurtarmaz ve yazılan kayıt geçersizdir.⁴⁴ TBK' daki havaleye ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için çekin, TTK ve ÇekK hükümlerine aykırı olmaması gerekir⁴⁵ TBK m.560 hükmü gereğince; Çekteki havaleler hakkındaki özel hükümler de saklıdır.⁴⁶

Çek ödeme aracı niteliğine haiz iken, poliçe kredi aracıdır.⁴⁷ Esas itibari ile çeke havale niteliğini veren "**ödeyiniz**" kelimesidir.⁴⁸ Bazen eş anlamalısı olan "**tediye ediniz**" de kullanılmaktadır.⁴⁹ Çek, bono ve poliçenin aksine belli bir müddet sonra ödeme vaadini içermediğinden "ödeyeceğim" vb... şeklinde kayıt yazılması, çekin adi bir senede dönüşmesine ve "**adi havale veya delil başlangıcı**" sayılmasına sebep olur.⁵⁰

IV. Emre Yazılı Bir Senettir

Genel olarak senet; tarafların hür iradeleri ile borçlu tarafından düzenlenerek alacaklıya verilen ve belli bir tarihte belli bir tutarın ödeneceği taahhütünü ihtiva eden yazılı belgedir.⁵¹ Aynı zamanda senet hukuki bir vakıa veya muameleden aleyhine sonuç doğuracak kişi tarafından imzalanan yazılı belgedir.⁵² Kıymetli evraklar hak sahibinin tespitine göre "**nama**"⁵³, "**emre**" ve "**hamile**"⁵⁴ yazılı kıymetli evrak olarak

⁴² Çelik Öztürk, s.5

⁴³ R. Proy/P. Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukukun Esasları, Genişletilmiş 15. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2001,s.240.

⁴⁴ Ülgen / Helvacı/Kaya/Ertan, ,s.270.

⁴⁵ Güngör/ Kaya, s.8.

⁴⁶ Pulaşlı 2021, s.285.

⁴⁷ Pulaşlı 2021,s.286.;Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.270.; T.Bozkurt, Kıymetli Evrak Hukuku, 6. Baskı, Oniki Levha Yayınevi, İstanbul 2012, sf. 191.

⁴⁸ Kınacıoğlu, Çekin Şekil Şartları, s.4.

⁴⁹ Bozer/Göle 2020, s.225

⁵⁰ Kendigelen, Çek Hukuku 2021,s.75.

⁵¹ M.Özdamar /K.Götürk/M.Ç. Can/E.Kaşak,Kıymetli Evrak HukukuAdalet Yayınevi, Ankara 2021, s.38.vd.; F. Kayış, Kambyo Senetlerinde İhtiyati Haciz, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s.17.

⁵² Türk Hukuk Kurumu, Türk Hukuk Lügatı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991, s.295.

⁵³ Belli bir kişinin adına yazılı olup da onun emrine kaydını içermeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılır(TTK m.645/1).

⁵⁴ Senedin metninden veya şeklinden, hamili kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak, hamile veya hamiline yazılı senet sayılır(TTK m.658/1) "Lehtarın yazılıp yazılmaması veya gerçek yahut tüzel kişiliği bulunmaması halleri çekin unsurları dışında kalır. TTK

gruplandırılmıştır.⁵⁵ Kıymetli evrak olan çek aynı zamanda kanun gereği emre yazılı sayılan bir kambiyo senedidir.

Çek, bono ve poliçe gibi emre yazılı bir senettir.⁵⁶ Keşide edilen çekin üzerine lehtarın adının yazılması yanında çek; açıkça emre kaydını içermesi veya böyle bir kaydı içermemesi durumunda dahi, kanunen emre yazılı kabul edilir. Çek emre yazılı kabul görmesine karşın, bu durum nama veya hamile yazılı olmasını engellememektedir.⁵⁷ Örneğin "İş bu çek Yuzarsif Selçuk COŞKUN'un emrine 2500TL ödeyiniz" şeklinde keşide edilmiş çek, açıkça emrine kaydını içeren yazılı çek niteliğindedir.

V. Çek Bir Ödeme Aracıdır

Çek sebepten mücerret ve ihdasî olma niteliklerini haiz bir ödeme aracıdır.⁵⁸ Poliçe ve bono bir kredi aracı iken çekte vadenin olmayışı niteliği itibari ile bir ödeme aracı olduğunu göstermektedir.⁵⁹ Ödeme aracı niteliği olması çeki diğer kambiyo senetlerinden ayıran bir özelliktir.⁶⁰ Yargıtay'ın istikrar kazanmış kararlarında; çek,

693/1 hükmü gereğince böyle bir senedin çek sayılması gerekir. TTK 697/son fıkrası hükmüne göre bu türlü bir çek hamile çek hükmünde addolunur" (Yar. 12. HD, 18.01.1979- 11204/200) (Reisoğlu, Çek, s. 75, dn. 156).

⁵⁵ YHGK, 09.06.2020-2020/374- 2017/12-341(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

⁵⁶ Öztan 2021, s.219.

⁵⁷ R. Proy / Ü. Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Güncelleştirilmiş 15.Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2001, s.240.

⁵⁸ İmregün 1998, s.119. ; R.Proy/Ü. Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 18.Bası, İstanbul 2007, s. 251. ; H.Domaniç, Karşılıksız Çek, İstanbul 1983, s.2. N. İnan, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1981, s.3. AYM, 17.03.2011-2010/6 - 2011/54 sayılı kararında; kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temelde bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından varestede olarak, kambiyo hukukuna özgü borç ihdas eden özel bir havaledir. Hatır senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir akdin bulunmadığı veya temelde yer alan akdin geçersiz olduğu durumlarda çek, tek başına bir borç kaynağı şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Bazen haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden doğan bir borç için dahi çek düzenlenebilmektedir. Burada çek hamili, keşideci ile lehdar arasındaki temel ilişkiden meydana gelen bir alacağı değil, direkt olarak çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat akit olmadığı gibi, çekin orjinin de (köken) her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde akit ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu münasebetten varestede ve akit olarak tanımlanamayacak bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temelde ilişki ne olursa olsun borcunu ifa etmek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi haricinde kambiyo ilişkisi doğmaktadır. Bu nedenle çek özünde akitden bağımsız olarak kambiyo hukukuna özgü borç doğuran nitelikli bir havaledir.

⁵⁹ Ş. Narbay, "3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamilerinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun "Çekle Şekil Şartları" ve Muhatabın Ödeme Yükümlüğü, Konuları Açısından İncelememesi", AÜEHFD, C VII, S1-2, s.467.

⁶⁰ A.Ayli, Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s.26-27.

sebepten mücerret bir ödeme vasıtası olup, keşidecinin mevcut bir borcunu ifa etmesi amacıyla düzenlendiğini belirtmiştir. Bunun aksini iddia eden ve çekin hamilin ileride ifa edeceği bir edime mukabil keşidecinin önceden bir ödemede bulunması amacıyla keşide edildiğini ileri süren keşideci, bu iddiasını ancak kesin bir delille kanıtlamak zorundadır.⁶¹ Bu bağlamda çekin borcun ödenmesi gayesi ile verildiği karine olarak kabul edilmektedir. Ancak çek bir borcun ifası dışında verilmiş de olabilir örneğin Yargıtay bir kararında; bir karz aktinde, karz veren vereceği nakitin çekle ödemesi halinde çekin bir ödeme vasıtası olmaktan çıkarak bir kredi olduğuna hükmetmiştir. Mezûr olayda çekin bir kredi aracı olduğunu ispatlamanın ise karz verene düştüğüne karar vermiştir.⁶² Konumuz bağlamında çekin hatır veya avans gibi bir borcun ifası dışında düzenlendiğinin ispatı kesin ve yazılı delillere dayanmalıdır.⁶³

4. Çekin Düzenlenmesi ve Şekil Şartları

I. Genel Olarak

Çekin diğer adi sentelerden ayırı olması ve toplum nezdinde olan güveninin korunması amacıyla çekin düzenlenmesi TTK ve ÇekK'da bir takım düzenlemelerle belirli şartlara bağlanmıştır. Çekin şekil şartları TTK 780 ve 781 maddelerinde sayılan unsurları içermesi gerekir. TTK'nun 780. maddesinde gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, ikinci ve üçüncü fıkralarda yazılı hâller dışında çek sayılmaz(TTK m.781/1).

Yargıtay'ın vermiş olduğu istikrarlı kararlarında çekin unsurlarının eksik olması halinde, çek niteliğine haiz olmadığına ve aynı zamanda İcra İflas Kanunu'nun'da ön

⁶¹ Bkz YHGK, 10.4.1968-967İc.-79/238; Yar. 11. HD, 08.12.1987 - 1987/6456 -1987/6904 (Kararı, Meşe Yazılım İhtihat ve Mevzuat Bankası, Ver: 2.0, Gün No: 186.)

⁶² Yar. 13. HD. 23.09.1976- 1976/3852- 1976/3866 (YKD. Y.1976, S. 3, s. 382). Aynı yönde karar için bkz. Yar. 13. HD, 04.07.1984-4495/5047 (Reisoğlu, Çek, s. 78).

⁶³ Yar.11.HD, 18.10.2017-2016-2697/5474(H.Ülgen / M.Helvacı/A.Kaya/ F.N.Ertan,s.271) aynı yönde YHGK'nın 10.04.1968-967-İc.79/238 (A. Kendigelen, Çek Hukuku, Gözen Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 6. Baskı, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul 2021, s.48).;Yar.11HD.23.09.1976-3852/3866(YKD 1978,s.387-388).YHGK,10.04.1968-1968/67-1968/50.;Yar.19.HD,21.02.2006-05-7046/1637(Moroğlu/Kendigelen 2014, s.681).

görülen "kambyo senetlerine özgü takip yoluna" gidilemeyeceğine, "adli havale hükmünde" veya "yazılı delil başlangıcı" sayılacağına hükmetmiştir.⁶⁴

II. TTK 'da Öngörülen Şekil Şartları

1. Çek Kelimesi

TTK m.780 gereğince senet metninde "çek" kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi içermelidir. Çek kelimesinin senet metninin neresine yazılacağı konusunda TTK ve Çek Kanununda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. "Çek" kelimesi senet metnine dahil olduğundan başlıkta da yer alabilir.⁶⁵ Kanun koyucu senet metninde "çek" kelimesinin yer alması ile amaçlananın adi bir senedin kambyo senedi haline gelmesine engel olduğunu belirtmiştir.⁶⁶ Senet metninde çek kelimesi yazılmadığı takdirde adi bir havale olarak kabul edilmektedir.⁶⁷

TTK m.780 /1-a bendi gereğince çek her dilde keşide edilebilir. Çekte birden fazla yabancı dilin bulunması halinde, "ödeyiniz" kelimesi hangi dilde yazılmış ise çek kelimesi o dilde kısaltılmadan yazılmalıdır.⁶⁸ Örneğin; Almancada Scheck, İngilizcede "

Check" veya İtalyanca'da "asegno bancario" olarak açıkça yazılmalıdır.⁶⁹ Kısaltılarak yazılan çek kelimesi, çeki hukuken geçersiz hale getirir.⁷⁰

Yargıtay bir kararında; takip dayanağı çek lehtarları tarafından çekin zorunlu unsurlarını taşımadığı, çek kelimesinin dayanak belge metninde bulunmadığı ileri sürülmüş, yerel mahkemece, dosyaya sunulan yetersiz çek tercümesi esas alınarak

⁶⁴ YİBGK, 14.12.1992-1992/1-1992/5.; Yar.12. HD, 25/05/2010-2010/890-2010/12596; Yar.13.HD, 8.11.2004-2004/5959-2004/16090(www.sinerjimevzuat.com.tr),e.t., 23.09.2021); bkz. Köle/ Görgülü, s.86.; H. Tandoğan, "Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardığı Sorunlar", BATİDER, 1981, C. 11, S.2, s. 63-94.

⁶⁵ Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.282.; Pulaşlı 2021, s.313.; Bozer/Göle 2020, s.223.

⁶⁶ T. Uyar, Bononun (Emre Muharrer Senedin) Geçerlilik Koşulları, Prof Dr. Mahmut Birselle Armağan, İzmir 2001, s.378.

⁶⁷ Kendigelen 2021, s. 74-75.; Domaniç,s.379.

⁶⁸ R. Proy/ Ü.Tekinalp/ S. Reisoğlu, Çek Hukuku, Turhan Kitapevi, Ankara 2011, s.60.

⁶⁹ F. Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kitapevi, Ankara,1997, s. 1040

⁷⁰ Ş.Güngör/ M.Kaya, 4814 Sayılı Kanunla Değişik Çek Suçları, 2.Baskı Turhan Kitapevi, Ankara 2004, s.204.

takibin iptaline karar verilmiştir⁷¹ Mahkemece yapılacak iş; İngilizce yabancı dilini bu belgenin imza edildiği ülke ile ödeme yeri ülkesinin hukukunu inceleyebilecek yeterlikte bilen ve özellikle üniversiteden ticaret ve kambiyo hukuku dalında uzman bir hukukçu bilirkişiye inceleme yaptırılarak, dayanak belgedeki kayıtları kambiyo hukukundaki karşılıklarıyla izah edebilecek nitelikte bir rapor alındıktan sonra, TTK'nun ilgili maddeleri hükümlerine göre inceleme yapılarak varılacak neticeye göre karar vermekten ibaretken, nakıs inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir şeklinde karar vermiştir.

2. Kayıtsız şartsız belli bir bedelin ödenmesi

Çekte belirli bedelin yazılmış olması gerekir.(TTK 780/1-b.)Çekin bedelinin yazılabileceği tutar alanı, bankalarca, çek defteri yaprağının sağ üst köşesine gelecek şekilde bastırılmaktadır.(Merkez Bankası'nın 2010/2 sayılı Tebliği m. 3/1-a).Belirli bir bedel yazılmayan çek, çek niteliğine haiz değildir. Yargıtay bir kararında; şirket temsilcisi tarafından imzalanan ancak bedel kısmı boş bırakılan 123 adet çekin kaybolduğunu ileri sürerek, tedbiren bu çeklere ödeme yasağı konulmasını ve iptalini talep eden davacının talebini çekin zorunlu unsuru olan "belirli bir bedelin çekte yazılı olmaması" ve buna bağlı olarak çekin, çek niteliğine haiz olmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar vermiştir.⁷²

Çekin üzerinde yazılı olan bedelin ödenmesi herhangi bir kayıt veya şarta bağlanamaz. Çeke havale niteliğini veren esas itibari ile kayıtsız şartsız "ödeyiniz" kelimesidir. Örneğin; "bu çek karşılığında YSC malın 11 Kasım günü teslim edilmesi şartıyla 375.000 TL ödeyiniz." Gibi bir şartın yazılması halinde, çek, çek niteliğini kaybederek adi havale niteliğine dönüşmektedir.⁷³

Çek yazılan bedelin "belirlenebilir" olması yeterli değildir. Yazılan bedel herkes tarafından objektif olarak kabul edilmelidir. Yazılan bedel rakam veya yazı ile yazılabilir. Bedeller arasında farklılık olması durumunda TTK m 676/1 fıkrası gereğince

⁷¹ Yar.12.HD, 22.06.2010-2010/4220-2010/16233(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

⁷² Yar.11.HD, 14.04.2009-2008/984-2009/4578 (www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

⁷³ Güngör / Kaya, s. 12.

yazı ile yazılan bedel kabul edilmektedir. Bu durum yazılan bedellerde tahrifat olmaması durumunda geçerli olmaktadır.⁷⁴ Bu bağlamda banka personeli çekte ödenen miktara dikkat etmeli, alışla gelinmiş dışında yüksek miktarda olması durumunda bir grafoloji uzmanı kadar olmasa da inceleme yapmalıdır.⁷⁵

Yargıtay bir kararında; lehtarın, hem rakam hanesinde hem de keşide tarihinde tahrifat yapmak suretiyle, çekin miktarını arttırarak ve keşide tarihini de değiştirerek yeniden doldurmuş olması ve bu tahrifatın banka personeline anlaşılmasının imkânsız bulunması ve durumun ancak teknik bilirkişi incelemesi neticesi anlaşılması halinin, TTK. 724 madde hükmü ile BK'nun 51.maddesine göre davalı bankayı sorumluluktan kurtarmayacağı şeklinde karar vermiştir.⁷⁶

Çek bedelinin, ancak "para" olarak ve "para" cinsinden yazılması gerekmektedir.⁷⁷ Yazılan para cinsinin tedavülde olması gerekmektedir. Para Türk Lirası veya yabancı para ile ifade edilmiş olabilir. Yargıtay bir kararında; çek üzerindeki bedel kısmında yazılan "dolar"ın Türkiye hudutları dâhilinde yaygın olarak işlem yapılan para birimi olan Amerikan Doları olup, ayırım yapılmayan hallerde, cinsi belirtilmeksizin Dolar yazılmasından anlaşılması gerekenin de "Amerikan Doları" olduğuna ve bu durumun çek vasfını ortadan kaldırmayacağına hükmetmiştir.⁷⁸

Çeke bedel olarak para dışında altın veya gümüş vb. gösterilmesi durumunda, misli eşya niteliğine haiz olacağından çek geçersiz sayılacaktır.⁷⁹ Çeke birden fazla bedel yazılması durumunda da en küçük olan bedel “bedel“ kabul edilir.

⁷⁴ İ.Doğanay, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Beta Yayınları, 4. Bası, İstanbul, 2004., 2100; T. Bozkurt, Ticaret Hukuku- Cilt 3, Kıymetli Evrak Hukuku, Oniki Levha Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul, 2013, s. 197; Bkz.Yar. 12. HD, 01.06.1981 -3793-5375 (Reisoğlu, Çek, s. 60).

⁷⁵ Öztan 1997, s.1107.

⁷⁶ Yar. 11. HD. 1991/1989-9256 (YKD. 1991, C. 17, S. 8, s. 1213.).

⁷⁷ Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.282.

⁷⁸ Yar.12 HD, 20.4.2004 -2004/5489-2004/9783(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

⁷⁹ E.Şimşek, Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Ankara 1983, s. 380; Pulaşlı 2021, s.135; A. Bozer/C.Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayınları, Ankara 2018, s. 77.

3. Muhatap Bankanın Ticaret Unvanı

TTK m.782 gereğince ülkemizde ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir. Çek bedelini ödeyecek muhatap bankanın ticaret unvanını yazılması ise zorunludur. Bir çekin kimin üzerine düzenleneceğini, çekin ödeneceği ülkenin hukuku belirler(mTTK 819). Muhatap ödeme yeri hukukuna göre belirlenecektir. Çek üzerinde muhatabın ticaret unvanı gösterilmemiş ise, çekin geçersiz olmasının yanında havale ilişkisinden de bahsetmek mümkün olmayacaktır.

4. Keşidecinin İmzası

TTK m.780/1-f bendine göre, keşide edilen çekte keşidecinin imzasının bulunması zorunlu unsurdur. TTK m. 818’de belirtildiği üzere poliçelerde keşidecinin imzası hakkında belirtilen tüm özellikler, çekler hakkında da uygulanır. Çekin keşidecisinin çeki ıslak imza ile imzalaması yeterli olup, keşidecinin adı ve soy adını yazması şart değildir.⁸⁰ TTK m. 1526 /1 fıkrasına göre, çek ve diğer kambiyo senetleri güvenli elektronik imza ile düzenlenemez. Yargıtay bir kararında; çek yapraklarında matbu olarak keşidecinin adı ve soyadı basılı olduğundan ayrıca yazılmasına gerek olmadığına hükmetmiştir.⁸¹

Keşidecinin imzasının çekin ön yüzünde yer alan yazılı metni kapsayacak şekilde imzalanması gerekmektedir.⁸² Ancak, imzasının çekin sağ alt tarafına, sol tarafına veya ortasına atılmasına engel bulunmamaktadır.⁸³ İmza yerine parmak basmak suretiyle veya tasdik edilmiş bir işaret ile veya mühür kullanmakla çek imzalanmış sayılmaz.⁸⁴

ÇekK m. 5/3gereğince, kural olarak çekin çek hesap sahibi keşide edilmesi gerekmektedir. Hesab sahibi adına temsilcisi veya vekili vasıtasıyla çek keşide edilmesi mümkündür.

⁸⁰ Öztan 1997, s.1059.

⁸¹ Yar.19.HD, 19.2.2009-2008/12754-2009/1294(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021).

⁸² Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.292 .; Bozer/Göle 2020, s.266 vd.; Ş.Narbay/Z.Güney, “6728 sayılı Kanun’un Çeke İlişkin Hükümlerin Çekte Şekil Şartları Bakımından Değerlendirilmesi“, THD,C.12;S.126, Şubat 2017,s.42 vd.

⁸³ Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.292 vd.; Bozer/Göle 2020, s.266 vd.

⁸⁴ Öztan 1997, s.79.; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.292 vd.; Bozer/Göle 2020, s.266 vd.

5. Keşide(Düzenlenme) Tarihi

TTK m.780/1-e göre, keşide tarihinin yazılması zorunludur. Keşide tarihi yazılmayan çek, çek niteliğine haiz olmayacağı gibi adi havale hükmünde olup, yazılı delil başlangıcı olarak kabul görür.⁸⁵ Keşide tarihinin yazılmasındaki amaç; çekin ibraz sürelerinin tespiti, ehliyet, temsil, tasarruf yetkileri ve zamanaşımı bakımından önem arz etmesidir.⁸⁶

Keşide tarihinin yazı veya rakamla yazılı olup olmaması önem arz etmeyip, yazılan tarihin "gün-ay-yıl" olarak gösterilmesi (örneğin 04.04.2020) gerekmektedir.⁸⁷ Belirtilen tarihin hiçbir kuşkuya veya duraksamaya yer vermeden, kısaltılarak gün veya ay yerleri değiştirilerek yazılması mümkündür. Yargıtay bir kararında; keşide tarihi olarak 9.18.1994 şeklinde gösterilen tarihte ay hanesi ile gün hanesinin yer değiştirilerek maddi hata neticesi sehven yazıldığıının ilk bakışta açıkça anlaşıldığından bu durumun çek vasfını etkilemediğine hükmetmiştir.⁸⁸

Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında; çek yaprağındaki keşide tarihinin imkansız bir tarih olarak gösterilmesinin(31 Nisan 2021 veya 31.02.2021 gibi.) çekin niteliğini düşüreceğini kabul etmenin katı şekilci bir anlayış olacağını, dolayısıyla bu şekilde sehven yazılan keşide tarihlerinin çek niteliğini etkilemediğine hükmetmiştir.⁸⁹

Gün, ay veya yıldan bir tanesinin eksik yazılması halinde senet çek niteliğine haiz olmayacaktır. Örneğin "28 Temmuz" veya "Haziran 2016" tarihleri belirlenebilir tarihler olmadığından bu durumda çek, çek niteliğine haiz olmayacaktır.

Çeklerde vade yoktur. İki tarih yazılması halinde önceki tarih düzenlenme tarihi olarak kabul edilmektedir.⁹⁰ Diğer sonraki tarih vade niteliğinde kabul edilir ve çekte

⁸⁵ Öztan 1997, s. 1052.

⁸⁶ Bahtiyar, Mehmet, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı", Makaleler I, İstanbul 2008, s. 237. ; bkz.(TTK m.793/1), (TTK m. 799/1), (TTK m. 809/1), (Çek K. m. 5/1)

⁸⁷ H. Pulaşlı, Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre ve 6273 Sayılı Kanunla Değişik Çek Kanunu'nun Yorumu ile Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 2. Bası, Ankara 2012, s.253.; M. Bahtiyar, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkânsızlığı", Makaleler I, İstanbul 2008, s. 49.

⁸⁸ Yar. 10. CD 30.09.1996 - 1996/10134- 1996/101438(Güngör/Kaya,s.15 vd.).

⁸⁹ Yar .10.CD, 16.2.1998- 1998/14836-1998/989(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021).

⁹⁰ Yar.12. HD, 06.07.2011-2001/11756-2001/12471(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

vade olmadığından yazılmamış sayılır. Dolayısıyla çekin ibraz süresinin tayininde önceki tarih esas alınır. Çekte yazılı iki ayrı tarihte tahrifat yapılmış olması halinde çek niteliğini kaybedecektir.

Çekte keşide tarihinin sonradan yazılması çekin niteliğini etkilemez.

6. Banka Tarafından Verilen Seri Numarası

TTK m.780/1-f bendine göre; her bir çek yaprağında seri numarası bulunması zorunludur.⁹¹ Çek yaprağında bulunan seri numarası çekin ödenmesinde, muhatap bankalara kolaylık sağlanması, sahtecilik vb. suçların önlenmesine hizmet etmesini sağlamaktadır.⁹²

7. Karekod

6728 sayılı kanunla yapılan değişiklikle, TTK m.780/1-h bendi gereğince "karekod" çekin zorunlu unsurları arasına eklenmiştir.31.12.2016 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan "Çeklerde Karekod uygulamasına İlişkin Tebliğ" ile uygulanması gereken usul ve esaslar belirlenmiştir. Karekod uygulanması 2015 yılına kadar isteğe bağlı iken 01.01.2017 yılından itibaren zorunlu hale gelmiştir. 01.01.2017 tarihinden önce mevcut olan çeklerde, bulunması gereken zorunlu unsur olarak aranmamaktadır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte hayatımıza giren QR kod, birçok enformatik girdiyi bünyesinde bulunduran bir yeniliktir.⁹³ Özellikle ticari işlemlerde güvenilirlik oranını üst düzeyde tutmaya yardımcı olmaktadır. Dâhilinde adres, GSM bilgileri, müşteri bilgileri gibi anlık tanımlamaya yardımcı olacak küçük depolama birimleri bulundurmaktadır.⁹⁴ Günümüzde artan nüfus ve suç oranı göz önünde bulundurularak

⁹¹ Kendigelen 2021, s.141.

⁹² Kendigelen 2021, s.141.

⁹³ B.N Çelik, Karekodlu Çek,İstanbul Bilgi Ünivrsitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s.30 vd.;F.Bilici, Pazarlamada Artırılmış Gerçeklik ve Karekod Teknolojileri: Tüketicilerin Artırılmış Gerçeklik Tekonloji Algılamaları Üzerine Bir Alan Araştırması, Bursa Uludağ Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Busra 2015, s.93 vd.

⁹⁴ Bilici,s.93 vd.; Çelik, s.30 vd.

bankacılık sektöründe de kullanılmaya başlanan karekod sistemi, ihtiyaç duyulan hız ve güvenilirliği her kitleye hitap edecek bir biçimde sunmaktadır.⁹⁵

Bankacılık sistemlerinde de kullanım oranı artmış hatta zorunlu bir hal almıştır. Özellikle çek işlemlerinde kullanımı güvenilirlik oranını arttırmış, karşılıksız çek oranı neredeyse yok seviyesine indirilmiştir.⁹⁶ Ticari taraflar olan lehtar, keşideci ve hamiller arasında güven alt yapılı bir ilişki kurulması hedeflenmiştir. Nakit transferinin riski ve kolay temin edilememesi durumlarında sıklıkla başvurulanan bir yöntem olan çek işlemlerinde çalıntı veya karşılığı olmayan sahtelikte herhangi bir duruma mahal verilmemesi için inovatif bir sistem olarak karekod kullanımı bankalarca yaygınlaşmıştır.⁹⁷ Finansal mecrada güvenliliğin artması ile birlikte hizmet tedarikçileri ile kesintisiz ve hızlı bir akış amaçlanmıştır.

Bahse konu kod ile güvenilirlik; hamil taraf olan kişinin çeki düzenleyen keşideci hakkında her türlü ticari geçmişini düzenli enformatik bir sistemle elde etmesi, keşidecinin aynı şekilde çek hesabı bulundurabilirliğini veya çek işlemleriyle ilgili herhangi bir engel durumun söz konusu olup olmadığı bilgisini sunarak sağlamaktadır.⁹⁸

⁹⁹ Böylelikle alışveriş esnasında aydınlanmamış bir taraf bulunmayarak şeffaflık ilkesi esas alınmıştır.¹⁰⁰ Finansal dalgalanmaların pek tabi her seyirde gözlemlenebileceği hususu göz önünde bulundurularak tam işlevli bir güvenlik önlemi sağlamak imkân dâhilinde değildir.¹⁰¹ Keşidecinin geçmişe dayalı oluşturulmuş oluşmuş olumlu sicili gelecek dönemlerde pek tabi negatif bir eğri sergileyebilmektedir.¹⁰²

Kare kodlu çek raporu ile birlikte sağlanan birçok bilgi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; çekin muhatabı olan bankanın ticari unvanı, çek hesabının sahibinin ticari unvanı ve kimlik bilgileri, çekin barındırdığı seri numarası, çek sahibinin muhatap olan banka dışındaki başka bankalarda bulunan hesap sayısı ve bilgisi, çek hesabı sahibinin

⁹⁵ Bilici , s.93 vd.; Çelik, s.30 vd.

⁹⁶ A.İ. Örüçü, "Bir Vergi Ödeme Aracı Olarak Karekod Teknolojisi", Maliye Dergisi , S. 164, Ocak-Haziran 2013 , s. 266.; Bilici , s.99.;

⁹⁷ Çelik, s.30 vd.

⁹⁸ Çelik, s.30 vd.

⁹⁹ S.Demirci, "Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru Dünü ve Bugünüyle Çek", Ankara Barosu Dergisi, Y. , C., S. , s.18 vd.; Çelik, s.30 vd.

¹⁰⁰ Çelik, s.30 vd.

¹⁰¹ Çelik, s.30 vd.

¹⁰² Çelik, s.30 vd.

ticari sicilinde yer alan yetkili kişilerin ticari ve bireysel bilgileri, daha önce düzenlenmiş çeklerin banka sistemlerine kayıt durumları gibi bilgilerdir.¹⁰³ Bunların yanı sıra karekodlar himayelerinde, son beş yıllık periyotta bankalara ibraz edilen çeklerin ödenme oranı, çeklerin ibraz tarihleri ve işleme sunulmuş çeklerin karşılık bulma oranı, çekin sahibi olan taraf eğer tacir ise iflas durumunun bulunup bulunmadığı, bulunmuş ise tarihi ile birlikte ibrazı gibi bilgiler de yer almaktadır.¹⁰⁴

Karekodlu çek raporunda, Sistem İşleticisi tarafından enformatik bilgiler kullanılarak farklı hesaplamalar yapılması suretiyle türetilen bilgilere, ilgili kanunlarda aleni oldukları hükme bağlanan ve paylaşılması rıza gerektirmeyen bilgilere ve çek hesabı sahibi ya da ciranta tarafından üçüncü kişilerin erişimine açılmasına yazılı olarak onay verilen diğer bilgilere yer verilebilir.¹⁰⁵

Karekod okutma sistemi ve Bilgi paylaşım sisteminde yer alan bilgiler Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından, 5411 sayılı Kanunun Ek 1 inci madde hükmü gereğince belirlenir. Bahse konu maddenin 11'nci fıkrasına göre Risk Merkezi bulundurduğu verileri bilgi alışverişinde bulunduğu taraflar ile paylaşma hususunda yetkili mercidir.¹⁰⁶ Karekod ile oluşturulan çek raporuna ilişkin bilgilere Karekod Okutma ve Bilgi Paylaşım Sistemi üzerinden erişim sağlanmaktadır.¹⁰⁷

¹⁰³ Demirci, s. 19 vd.; Çelik, s.30 vd.; <https://www.eskihukuk.com/content/bilgi-notlari/cek-kayit-sistemi.pdf>.; <https://www.findeks.com/Resources/ContentFile/2974/karekodlu-cek-raporu-ornegi.pdf>.; <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=23202&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5>.; <https://www.kkb.com.tr/Resources/ContentFile/karekodlu-cek-uygulamasi-basliyor15062015.pdf>. (e.t.: 07.01.2021).

¹⁰⁴ Demirci, s. 19 vd.; Çelik, s.63 vd.; <https://www.eskihukuk.com/content/bilgi-notlari/cek-kayit-sistemi.pdf>.; <https://www.findeks.com/Resources/ContentFile/2974/karekodlu-cek-raporu-ornegi.pdf>.; <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=23202&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5>.; <https://www.kkb.com.tr/Resources/ContentFile/karekodlu-cek-uygulamasi-basliyor15062015.pdf>. (e.t.: 07.01.2021).

¹⁰⁵ S.Türkmen, , “Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Açık Rızanın Aranmadığı Haller”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), İstanbul 2019, s. 182.; Demirci, s.25 vd.; Çelik, s.30 vd.

¹⁰⁶ Demirci, s. 19 vd.; <https://vergidosyasi.com/2017/11/12/karekodlu-cek-nedir-hangi-bilgilere-nereden-nasil-erisilir/>.; <https://www.teb.com.tr/esnafim/teb-karekodlu-cek/#:~:text=Karekodlu%20C3%87ekler%3B%206102%20say%C4%B1%C4%B1%20T%C3%BCrk,sa%C4%9Flayan%20barkod%20bask%C4%B1s%C4%B1%20olan%20C3%A7eklerdir.>; <http://yakut-yakut.av.tr/yayinlar/5941-sayili-cek-kanunu-kapsaminda-karsiliksiz-cek-ve-karekod-uygulamaları/>.; <https://www.kkb.com.tr/Resources/ContentFile/karekodlu-cek-uygulamasi-basliyor15062015.pdf>.; <http://www.kto.org.tr/d/magazine/367/367.pdf>. (e.t.: 07.01.2021).

¹⁰⁷ Demirci, s.22.; Çelik, s.30 vd.

Bankalar, 31 Aralık 2016 tarihi itibari ile karekod içermeyen herhangi bir çek yaprağı basamamakta ve hizmete sürememektedir.¹⁰⁸ Aksi hususta, yabancı bankalar tarafından sağlanan çeklerde seri numarası ve karekod içermeyen çekler senet olarak geçerliliğini yitirmektedir.¹⁰⁹

Ticari işlemlerde zaruri bir hal alan karekodlu çeklere erişim için iş birliği sağlanan bankaya müracaat edilmelidir.¹¹⁰ Mobil uygulama ile kolay erişim sağlanabilmektedir.¹¹¹ Sanal marketlerden temin edilen Findeks uygulaması ile üyelik bildirimi yapılması temel alınmaktadır. Sisteme bireysel veya ticari üye olarak kayıt yaptırmak işlemin sınıfını belirleme hususunda belirleyici rol oynamaktadır.¹¹² Sistem bazında bulunan tüm bilgiler KVKK çerçevesinde gizlilik içerisinde saklanmaktadır.¹¹³

III. Çekin Alternatif Zorunlu Unsuru

1. Keşide(Düzenlenme) Yeri

TTK m.780/1-e bendine göre, çekte keşide yerinin gösterilmesi gerekmektedir. Keşide yerine alternatif olarak TTK m.781/3 fıkrası, keşide yeri gösterilmemiş çekte, keşidecinin adı ve soyadının yanında yazılı olduğu yerde keşide edilmiş sayılır. Ancak her iki durumda da keşide yeri tespit edilemiyorsa, çek çek vasfına haiz olmayıp, emre yazılmış adi havale hükmünde ve yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilir.¹¹⁴

¹⁰⁸ Demirci, s. 19 vd.; <http://yakut-yakut.av.tr/yayinlar/5941-sayili-cek-kanunu-kapsaminda-karsiliksiz-cek-ve-karekod-uygulamaları/>; <https://www.kkb.com.tr/Resources/ContentFile/karekodlu-cek-uygulamasi-basliyor15062015.pdf> ; <http://www.kto.org.tr/d/magazine/367/367.pdf> . (e.t.: 07.01.2021).

¹⁰⁹ Demirci, s.19.; Köle, Mehmet/ Görgülü Fatma: "Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları Ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2016, C. 21, S. 35, , s. 85 vd. ; 31.12.2016 tarih ve Sayı : 29935 (3. Mükerrer) Resmi Gazete.

¹¹⁰ Çelik, s.30 vd.

¹¹¹ Çelik, s.30 vd.

¹¹² Çelik, s.30 vd.

¹¹³ Demirci, s.19 vd.; Detaylı bilgi için bkz: <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/2040/Veri-Guvenliginelliskin-Yukumlulukler#:~:text=Veri%20sorumlusu%2C%20ki%C5%9Fisel%20verilerin%20kendii%C3%A7in%20tedbir%20alma%20y%C3%BCk%C3%BCml%C3%BCl%C3%BC%C4%9F%C3%BC%20alt%C4%B1ndad%C4%B1r.> ; <http://www.kto.org.tr/d/magazine/367/367.pdf> (e.t.: 07.01.2021).

¹¹⁴ E. Moroğlu, "Kambiyo Senetlerinde Düzenlenme Yeri", Prof. Dr. Fehiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul 2003, s. 157-158; A. Kendigelen, Çek Hukuku, 4.b., Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 92 vd.; Bkz.Yar.12.HD,09.05.2016-2015/33937-2016/13587 karar sayılı ilamında; yetki sözleşmesi ile kabul edilen yerin keşide yeri olarak kabulünün mümkün olmadığı belirtilmiştir.

TTK m.780/1 ve m.781/3 göre, keşide yerinin idari birim isminin olması yani il, ilçe, köy¹¹⁵ ve belde¹¹⁶ gibi belirli olması gerekmektedir.¹¹⁷ Yargıtay bir kararında; T.C Anayasası'nın 127. maddesinde mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileri olarak tanımlanmıştır.¹¹⁸ 5442 Sayılı İl İdaresi Kanununun 1.maddesinde sayılan idari birimler arasında "mahalle"ye yer verilmiş değildir. Bu durumda "mahalle"nin idari birim olarak kabulüne yasal imkân bulunmamaktadır. Takibe konu çekte yazılı olan "Kızıltoprak" mahalle adı olup Kanunun aradığı anlamda bir idari birim olmadığından takibe dayanak belgede keşide yerinin yazılı olmaması sebebiyle anılan senedin kambiyo senedi vasfını haiz olmadığına hükmetmiştir.¹¹⁹

Çekte birden fazla keşide yeri bulunduğu takdirde keşide yerinin "belirli olma" özelliği kaybolduğundan çek geçersiz sayılacaktır.¹²⁰

Yargıtay istikrar kazanmış kararlarında; keşide yerinin "K.Ova", "Çemberlitaş" olarak yazılmış bulunması, keşide yerinin idari bir birim niteliği taşımadığı, belirgin bir yeri göstermediğinden keşide yeri unsuru bulunmadığına, çek niteliğini taşımayan bu belge adi havale hükmünde olup, yazılı delil başlangıcı kabul edilebileceğine hükmetmiştir.¹²¹

Yargıtay bir kararında ise; "K.Kale" şeklindeki kısaltmanın, hiçbir duraksamaya yer vermeden, açık ve net olarak "Kırıkkale"yi ifade ettiği, başka herhangi bir yerleşim

¹¹⁵ Bkz.Yar.12. HD, 13.11.2007-2007/18075-2007.; Yar.12. HD, T. 6.9.2001- 2001/13662- 2001/12930 (www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021).

¹¹⁶ Yar.12. HD, T. 11.06.2015-2015/6447-2015/16355 ; aynı doğrultuda karar için bkz. Yar. 12. HD, T. 06.02.2012-2012/1004-2012/2136.;Yar.12.HD,10.06.2010-2010/2209-2010/14809(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

¹¹⁷ A. Kendigelen, Çek, 2007, s.94. 12. ; Bkz.Yar.13.HD06.10.1994-11001-11719 (Gönen Eriş, Çek Hukuku, 5. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s. 46). ; Yar.12. HD, 6.10.1994-11001-11719.; Yar.12. HD, T. 23.11.2015-2015/19613-2015/28936(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021).

¹¹⁸ Yar.12. HD, 15.04.2014-2014/8452- 2014/10930(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021).

¹¹⁹ Yar.12.HD,16.2.2017-2016/9054-2017/2122;Yar.12.HD,29.09.2016-2016/19022-2016/1999.;Yar.11.HD,09.06.2005-2005/6798-2005/5970(www. legalbank.com.tr, e.t.03.08.2020).

¹²⁰ A. Kendigelen, Çek Hukuku, 4. Baskı, Arıkan Yayınları, İstanbul 2007, S.93.; A. Bozer/C.Göle, Kıymetli Evrak, Hukuku 8. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.270.; Öztan 1997, s.1056.

¹²¹ Yar. 12. H. D 18.06.2002,-2002/11873 -2002/13006.; Yar.6.CD, 06.05.1997-1997/4697-1997/4803(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

yerini çağrıştırmadığına hükmetmiştir.¹²² Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu bir kararında; keşide yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek biçimde (akıllara başka keşide yeri gelemeyecek şekilde) anlaşılabilir ve mümkün olması koşulu ile kısaltılmış bulunması halinde örnek olarak Ş.Urfa veya G. Antep gibi kısaltmaların veya Ank.(Ankara) veya İst.(İstanbul) akıllara başka yer gelmeyecek biçimde belirli olduğunu vurgulamış, çekin geçerli olacağına hükmetmiştir.¹²³ Yargıtay başka bir kararında ise; Antalya yerine "Ant" veya Zonguldak yerine "Zon" yazılması duraksamaya yer vermekte olup, keşide yerinin belirlenebilir nitelikte olmadığına hükmetmiştir.¹²⁴

Tedavüle çıkmış olan bir çekte keşide yerinin daha sonradan yazılması veya bir başkası tarafından farklı bir kalem ile yazılması keşideci inkâr etmediği takdirde çekin geçerliğini etkilememektedir.¹²⁵

Konumuz bağlamında Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında; keşide yerinin eksik olması halinde karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun yasal unsurlarının eksik olduğu nedeniyle atılı suçun oluşmadığına hükmetmiştir.¹²⁶

Çekin keşide yeri, keşideciye göre belirlenmektedir. Belirli ve mümkün olması halinde istenilen yer keşide yeri olarak keşideci tarafından gösterilebilir.¹²⁷ Ödenmesi için çeki muhataba ibraz eden kişinin çekin arkasına yazdığı yerleşim yeri keşide yeri sayılmaz.¹²⁸

Çekte keşide yerinin iki işlevi bulunmaktadır.¹²⁹ Birinci olarak çekin ödenmesi için ibraz süreleri açısından önem arz etmektedir. Keşide yeri ile ödeme yerinin aynı veya

¹²² Yar. 10. CD, 26.3.2002-2002/957-2002/13866(legalbank).

¹²³ YİBBGK, 14.12.1992-1992/1E-1992/5(YKD, S.5, Y.11993, s.663)

¹²⁴ Yar.12.HD,22.12.2016-2016/7826-2016/25961 (Güngör/Kaya,s.17.).

¹²⁵ F. Bilgili/ E. Demirkapı, Kıymetli Evrak Hukuku, Dora Yayınları, 1. Baskı, Bursa, 2010, s. 155; Öztan 1997, s. 1058.

¹²⁶ YCGK 11.4.1988-1988/6-55- 1988/142(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

¹²⁷ Güngör/Kaya, s.16.; S. Karahan ve Diğerleri, Kıymetli Evrak Hukuku, Mimosza Basım, 3. Baskı, Konya- 2015,s.347.

¹²⁸ Öztan1997, s. 1056.

¹²⁹ Öztan 2020, s.231.; Pulaşlı 2021, s.326-350 vd.; Bozer/Göle 2020, s.94.; Kedigelen 2021,s.119 vd.; N. Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Baskı, Gazi Üniveristesi Yayın No: 47,Ankara, 1984, s.313.; M.Özdamar/ K. Göktürk/ M.Ç. Can/ E.Kaşak, Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.235 vd.; Öztan 1999, s.221 vd.; Ülgen/ Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.291.

farklı olması halinde TTK m.796'ya göre çekin ibraz süreleri farklılık arz etmektedir. İkinci işlevi ise hukuk ve ceza davalarında yetkili mahkemenin tespiti ve kambiyo senetlerine özgü takip yolları bakımından ilgili icra dairesinin tespit edilmesidir.

2. Ödeme Yeri

Çekin alternatif unsurlarından olan ödeme yeri, çekin muhatap bankaya ibraz süresi bakımında önem arz etmektedir.¹³⁰ Çekte ödeme yeri bulunmadığı takdirde alternatif olarak ödeme yeri muhatabın unvanın yanında yazılı bulunan yerdir. Birden fazla ödeme yeri yazıldığı takdirde, ilk gösterilen yer ödeme yer olarak kabul edilmektedir.¹³¹

IV. Çek Kanunu Açısından

1. Çek numarası

TTK'da çek numarası zorunlu unsur olarak sayılmamıştır. Öte yandan 20.01.2010 tarih 2010/2 sayılı Çek Defterlerinin Baskı Şekline İlişkin ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Tebliğ'inin (Değişik: RG-19/11/2016-29893) m.3/1-c bendine göre; çek defterinin her yaprağına çek hesap numarası yazılması zorunludur. Genellikle çek numarası, çek yaprağının sol alt köşesinde yazar.

2. Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı

ÇekK m. 2 /7-b bendine göre çek defterinin her bir yaprağında çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adının yazılı bulunması gerekmektedir.

3. Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı

ÇekK m. 2/7- c bendine göre; çek yaprağında çek hesabı sahibi gerçek kişilerin adı ve soyadı ile tüzel kişinin adının yazılı bulunması gerekmektedir. Tüzel kişi adına

¹³⁰ Köle/ Görgülü, s.92.

¹³¹ Köle/ Görgülü, s.92.

çeki keşide eden kişinin adı ve soyadının çek yaprağı üzerine matbu olarak, kaşe basılmak suretiyle veya el yazısı ile yazılması mümkündür.¹³²

4. Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası

ÇekK m.2/7-ç bendine göre, çek yapraklarına çek hesap sahibi gerçek kişinin veya tüzel kişinin vergi kimlik numarasının yazılması gerekmektedir.

5. Çekin Basıldığı Tarih

ÇekK m.2/7-d bendine göre, çek defterinin her bir yaprağına çekin basıldığı tarih yazılır. Çekin, üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi hâlinde, muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erer(ÇekK m.3/9).

V. Çeke Üzerindeki Diğer Kayıtlar

Kanun koyucu çeke konulabilecek ve konulmayacak kayıtlar hakkında düzenlemeler yapmıştır. TTK da çekteki zorunlu unsurların yanı sıra yine kanun koyucu tarafından zikredilen, ancak çeke dâhil edilmesi ilgilerin rızasına bırakılmış kayıtlar da söz konusu olabilmektedir. Belirtilenlerin haricinde uygulamada karşılaşılan ihtiyaçları karşılamak amacıyla çekin mahiyeti ile bağdaşması şartıyla taraflarca çeke bazı farklı kayıtlar yazılması da mümkündür.¹³³ Uygulamada en sık karşılaşılanları kayıtlar; karşılık, teminat, yetki, tahkim, ihbar, teyit veya vizedir. TTK gereğince bunların dışındaki kayıtlar yazılmamış sayılacaktır. Bunun nedenleri çekin bono ve poliçenin aksine bir ödeme vasıtası olması, ibraz sürelerinin kısa olması, vade içermemesidir. Bir diğer nedeni de çekin kredi aracı olarak kullanılmasını engellemektir.

¹³² İ. Özgenç, Çek Kanunu, Güncellenmiş 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 57.

¹³³ YHGK'nın 11.04.2007 - 2007/12-206-2007/202 sayılı çekler için de mer'i olan bir kararında keşideci tarafından konulan "ciro edilemez" kaydına rağmen, çekin ciro edilmesinin bir kambiyo senedi olan çekin, kambiyo vasfını etkilemeyeceği yönünde karar vermiştir. (www.kazanci.com ,e.t: 15.11.2018).

1. Çeke Konulabilecek Kayıtlar

Çekin niteliğini etkilemeyen çeke ilişkin bazı kayıtların konulabilmesi mümkündür.

A. Menfi Emre Kaydı

TTK m. 785/1-b bendi ve 788/2 fıkrası gereğince, çekteki menfi emre kaydı "emre yazılı" değildir veya buna benzer bir kayıtla nama yazılı hale gelir.¹³⁴ Bu şekilde çek ancak alacağın temliki ile devredilebilir ve bu devir alacağın temlikinin hukuki sonuçlarını doğurur.

B. Lehtar

Çekin zorunlu unsurları arasında lehtar gösterilmemiştir. TTK m. 785/1-a hükmü gereğince çeke emre yazılı kaydı konularak yahut konulmadan belirli bir kişiye hitaben düzenlenmesi yeterlidir.¹³⁵ Çekte hamil gösterilmemişse veya işletme asıl hamil olarak gösterilmişse hamile yazılı çek sayılır. Örneğin birden fazla lehtarın olduğu bir çekle ilgili Yargıtay: lehtarlardan birisinin tek başına çekte yazılı bedelin tamamına hak kazanamayacağı, yarsına yönelik olarak dava ve takip hakkı olduğuna dair hüküm kurmuştur.¹³⁶

C. Hamiline Kaydı

TTK m.785/1-c bendine göre, "hamil/hamilene" kaydı konulmak suretiyle hamiline gösterilebilir.¹³⁷ TTK m.785/2 fıkrasındaki hüküm gereğince kimin lehine düzenlendiği belirli olmayan çek "hamiline" hükmünde kabul edilmektedir.

¹³⁴ YHGK 21.05.2014 -2014/12-403-2014/682 sayılı kararında; kanun, aksine bir kayıt olmadığı takdirde bazı kıymetli evrakları emre yazılı Kabul etmiştir. Bu kıymetli evraklar nama yazılı olsa ve emre kaydı içermese bile ilgili kanun hükmü gereğince "emre yazılı" kıymetli evrak olduğu ve bu şekilde kabul edileceği şeklinde hüküm kurmuştur. (www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021)

¹³⁵ YHGK 21.5.2014- 2014/12-403- 2014/682(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 23.09.2021).

¹³⁶ Yar.12. HD.23.06.1992-18132/8573(YKD Kasım 1992, s. 1722.)

¹³⁷ A. Kengilgen, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş, 6. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s.178.

D. Yerleşim Yeri Kaydı

Çeke bir adres veya yerleşim yeri kaydı konulabilir. Ayrıca üçüncü kişi nezdinde ödenmesine yönelik bir kayıt konulması da mümkündür.¹³⁸ Üçüncü kişi ancak bir banka olabilir.

E. Aynen Ödeme Kaydı

Keşideci, muhatabın ödeyeceği paranın belirli bir yabancı para cinsinden ödenmesinin yapılmasına yönelik TTK 802/1maddesi gereğince "aynen ödeme kaydı" koyabilir.¹³⁹ Bu bağlamda ödenecek paranın tedavülde olan bir cinsten olması gerekmektedir.

F. Protestodan Muafiyet Kaydı:

Muhatap tarafından çekin ibraz edilmesi ile çek bedelinin tamamen veya kısmen ödenmemesi durumunda, keşideciye veya kendinden önceki borçlulara karşı müracaat etme hakkı kapsamında TTK 808. maddesi gereğince avalist ve cirantalara karşı çeke protestodan muafiyet kaydı koyabilir.¹⁴⁰

G. Aval Kaydı

Aval, çekte yazılı meblağın tamamen veya kısmen ödenmesini garanti altına almaktadır.¹⁴¹ Uygulamada sık rastlanmamasına rağmen "aval içindir", "avalimdir", "teminat olarak", "garantileyen sıfatıyla" gibi kayıtlar yazılarak çek düzenlenebilir.¹⁴²

¹³⁸ Kendigelen, 2021, s.180.; Bozer/Göle2020, s.314.

¹³⁹ Bozer/Göle 2020, s.310.

¹⁴⁰ Ülgen/ Helvacı/ Kaya/ Nomer Ertan,s.301.; Kendigelen, 2021, s.186.

¹⁴¹ R.Proy/ Ü. Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukukun Esasları, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019, s.337.

¹⁴² Öztan, 1997, s.1326.

H. Yetki kaydı

Çek nedeniyle orta çıkabilecek hukuki uyuşmazlıklarda, hangi mahkemenin yetkili olacağına dair kayıt konulabilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu, tacir ve tüzel kişiler dışındakilerin kendi aralarında yetki sözleşmesi yapmalarına izin vermemiştir.

I. Çizgili çeke ilişkin kayıtlar

TTK m. 803'e göre, keşideci veya hamilin çeki çizmesine izin verilmiştir. Çekin çizilmesi çeke paralel olmak üzere iki adet çizgi çekmek suretiyle yapılmaktadır. Öte yandan 2 çizgi arasına hiçbir işaret konulmamış veya banka ticaret unvanı veya buna benzer nitelikte bir kelime konulmamış ise çek çizilmiş sayılmaktadır.

İ. Hesaba Geçirilecektir Kaydı

Çekin keşidecisi veya hamili çekin üzerine "hesaba geçirilecek" veya benzer bir kayıt ile çekin nakden ödenmesinin yasaklanmasını isteyebilir.

2. Çekin Geçerliliğini Etkilemeyen Konulamayacak Kayıtlar

A. Kabul Kaydı

Çeki poliçeden ayıran temel özelliklerden bir tanesi muhatabın kambiyo ilişkisine taraf olmaması ve kabul içinde muhataba sunulamamasıdır.¹⁴³ Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır.(TTK m.784/1) Çeke ilişkin kabul yasağı emredici niteliktedir. Çeke konulan kabul kaydı çekin niteliğini etkilememektedir.¹⁴⁴

¹⁴³ Ülgen/ Helvacı/ Kaya/ Nomer Ertan, s.306.; Öztürk Çelik'e göre, "Kambiyo senetlerinden poliçeye özgü bir kavram olan "kabul" muhatabın senet üzerine imzasını veya "kabulümdür" ya da benzeri bir ifadeyi kaydetmek suretiyle kambiyo ilişkisine girdiği ve senedin aslı borçlusu sıfatını üstlendiği işleme verilen isimdir. " olduğunu ileri sürmüştür.

¹⁴⁴ Pulaşlı 2021, s.336.

B. Faiz Kaydı

TTK m. 786'ya göre, çek üzerine yazılan faiz kaydı yazılmamış sayılmaktadır. Bu durum çekin kredi işlevi olarak değil, çekin ödeme aracı olarak ön görülmesindedir.

Yargıtay bir kararında; taraflar arasındaki sözleşmede çekten bahsedilerek, akdi faiz de düzenlenmiş ve bu sözleşme taraflaraca inkâr edilmemiş ise akdi faiz oranının mezkûr çek için de uygulanması gerektiğine hükmetmiştir.¹⁴⁵ Yargıtay bir başka kararında ise; çekte faiz kaydı belirtilmemesine karşın, faizin ayrı bir dava konusu yapılabileceğini belirtmiştir.¹⁴⁶

C. Cezai Kaydı

Çek kayıtsız şartsız bir ödeme aracıdır. Çekin ödenmesi herhangi bir şarta bağlanamaz. Çeke yazılan cezai şart batıldır.¹⁴⁷

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında; kambiyo senetlerinden olan bononun kayıt ve şarta bağlanamayacağına hükmetmiştir.¹⁴⁸ Bu bağlamda bu durum çek için de geçerli olacaktır.

D. Keşidecinin Sorumluluktan Kurtulma Kaydı

TTK m. 818/1-c bendinin TTK m. 679 yollamasıyla keşidecinin çek bedelini ödemediği takdirde "çekten sorumlu olmayacağına" ilişkin bir kayıt batıl olmakla birlikte çekin vasfını etkilememektedir.¹⁴⁹ TTK m.685 göre, cirantaların, çekin ödenmemesi halinde sorumlu olmayacaklarına ilişkin "sorumluluktan kurtulma kaydı"

¹⁴⁵ Yar. 12. HD, 30.12.1997-14367-14802 (E.Gönen, Uygulamalı Çek Hukuku, 5. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 305).

¹⁴⁶ Yar. 11. HD, 21.06.1977-3018- 31918 karar sayılı ilamında; "Her ne kadar TTK'nın 698'inci maddesi gereğince çekte münderiç herhangi bir faiz şartı yazılmamış sayılır ise de, dava konusu faiz borç verme sonucu doğan bir faizdir. Bu faiz dava konusu yapılabilir." şeklinde hüküm kurmuştur. (Eriş, 2004, s. 140.)

¹⁴⁷ G. Eriş, Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 1993, s.59.

¹⁴⁸ Yar. 12. HD, 11.06.2013-2013/13042-2013/21986.; Benzer yönde karar bkz.Yar.12. HD, 17.11.2009-2009/16972-2009/22730(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t., 13.08.2021)

¹⁴⁹ Öztan 1997, s.1079.; Pulaşlı 2021, s.339.

hüküm ifade eder ve daha sonra ciro edilmesi halinde dahi çekin ödenmemesinden sorumlu tutulamamaktadırlar.¹⁵⁰

E. Vade Kaydı

Çek bir ödeme aracı olup, görüldüğünde ödenir. Çekin kredi işlevi bulunmamaktadır. Buna aykırı bir kayıt TTK 795/1 fıkrası hükmü gereğince yazılmamış sayılır. Çeke vade kaydının konulması çekin geçerliliğini etkilememekle birlikte yazılmamış sayılmaktadır. Örneğin çeke "vade tarihinde geçerlidir" veya "vade tarihinden önce ibraz edilemez" kayıtlarının konulması durumunda bu kayıtlar hiç konulmamış sayılmaktadır. Öte yandan çeke birden fazla keşide tarihi yazıldığı takdirde yazılan her iki tarihten biri vade kaydı olarak sayılmamaktadır.¹⁵¹ Yargıtay istikrar kazanmış kararlarında; çeklerde vade olamayacağından, keşide edilen çeklerde iki ayrı keşide tarihi bulunması halinde önceki tarihin keşide tarihi olarak kabulü gerektiğine hükmetmiştir.¹⁵²

Police ve bononun aksine çek bir ödeme aracı olup kredi vasıtası değildir. Fakat geçmişte ve günümüzde keşideci tarafından, keşide tarihi gerçeğe aykırı olarak ileri tarihli olarak düzenlenmesi halinde çek ileri tarihli olmaktadır.¹⁵³ Bu bağlamda borçlu alacaklıya karşı yapacağı ödemeyi keşide tarihine göre kredilendirmiş olmaktadır.

Uygulamada ileri tarihli çek düzenlenmesi kanun koyucu tarafından örtülü olarak TTK 780/1-e bendi ve TTK 795/2 fıkrası hükmü gereğince kabul ettiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁴ Öte yandan çekin zorunlu unsurları arasında bulunan düzenlenme tarihinin gerçek yazılması aranmamıştır.¹⁵⁵ Daha önce belirtildiği çekin üzerine vade tarihinden önce ibraz edilemez yönündeki kayıt yazılması geçersizdir.

İleri tarihli çek hem düzenleyenin hem de lehdarın çekin teminat aracı olarak kullanılabilinmesinden dolayı kabul etmektedir. Öte yandan çekin teminat amacıyla

¹⁵⁰ Pulaşlı 2021, s.339.

¹⁵¹ Öztürk Özçelik, s.69.

¹⁵² Yar.12.HD, 16.10.2008-2008/13619-2008/17565(www.sinerjimevzuat.com.tr), e.t., 11.07.2021)

¹⁵³ Bozer/ Göle 2020, s.328.

¹⁵⁴ Bozer/Göle, s.328.; Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.333.

¹⁵⁵ Kendigelen 2021, s.270.

verildiğinin ispatı yazılı deliller ile iddia eden taraf ispat etmelidir. Kanuni ibraz süresinin uzaması uygulamada teminat niteliğini artırmaktadır.¹⁵⁶ İleri tarihli çek Yargıtay'ın istikrarlı kararlarında çek niteliğini etkilemediğine hükmetmektedir.¹⁵⁷

Çekin ödenmesi için kanuni ibraz süresinde muhataba ibraz edilmesi gerekir. Fakat daha önceden değinildiği gibi çekler görüldüğünde ödenir. Kanuni ibraz süresi içerisinde sunulmayan çekin bedelinin kısmen veya tamamen bulunmaması durumda bile karşılıksızdır işlemi yapılmamaktadır.¹⁵⁸

3. Yazılması Halinde Çeki Geçersiz Kılan Kayıtlar

TTK ilgili maddeleri gereğince çek kayıtsız şartsız bir bedelin ödenmesini içeren nitelikli havaledir. Çekin ödenmesi herhangi bir kayda veya bir borç ilişkisine bağlanamaz. Bu tür kayıtlar çekin niteliğini etkileyen, çeki geçersiz hale getiren kayıtlardır.

Yargıtay bir kararında, çekin arka yüzünde banka kredi kartının 24 ay olan taksidi karşılığında verilmiş teminat senedi olduğu belirtilmiştir. Her ayın 15'inde $600 \times 24 = 14.400$ TL şeklinde kayıt konulmuş olup, bu kaydın çekin ödenmesinin kayıtsız şartsız bir muayyen bedeli ödeme vaadini içermesi gerektiğine aykırılık teşkil ettiğinden bahisle kambiyo senedi vasfı taşımadığına ve kambiyo senedine özgü takip yapılamayacağına hükmetmiştir.¹⁵⁹

VI. Çek Düzenlemenin Ön Şartları

A. Ehliyet

Çekin keşideci tarafından imzalanması TTK 780/1 fıkrası gereğince zorunludur. Kanunun koyucu kambiyo senetlerinde borçlanma ehliyetini TTK'da düzenlemiştir.

¹⁵⁶ H.Dirikan "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2002. C. 4, S. 1, s. 19, dn.31.

¹⁵⁷ Yar.11.HD,07.05.1981-1850-2241(YKD, 1981,S.7,s856.)

¹⁵⁸ İ.Ercan, Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları, 3.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.61 vd.

¹⁵⁹ Yar.12 HD, 19.12.2013-2013/33126-2013/40658(Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.309.).

Sözleşme ile borçlanmaya ehil olan kişi, kambiyo senetleri ile borçlanmaya da ehildir(TTK m.670). Çek keşidecisinin Türk Medeni Kanununda ön görülen fiil ehliyetine sahip olması gerekmektedir.¹⁶⁰

Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir.(TMK m.16). Bu bağlamda küçük ve kısıtlılar çek düzenleme ehliyetine sahip değildirler. Öte yandan TMK 429.maddesi gereğince kendisine yasal danışman atanan gerçek kişilerin de tek başına çek düzenleme ehliyeti yoktur.¹⁶¹

B. Karşılık ve Çek Anlaşması

Çekte yazılı bulunan miktarın ödenebilmesi için keşideci ile muhatap arasında gerekli şartların sağlanmış olması gerekmektedir.¹⁶² Keşideci tarafından düzenlenen çekin hamile ödenebilmesi için önceden muhatap nezdinde bir karşılığın bulunması ve bu karşılığın üzerinde tasarrufta bulunabilmesi ve buna uygun olarak çek anlaşmasının yapılmış olması gereklidir.¹⁶³ Ön şartların çek keşide edilmeden önce tamamlanması gerekmektedir.¹⁶⁴ Karşılık ve çek anlaşması çekin düzenlenmesinde yer alan zorunlu unsurlardan olmayıp, bu hususlar çekin ödenmesine ilişkindir.¹⁶⁵ Ön şartların tamamlanması, çekin nakde süratli çevrilmesi ve çek kullanımının yaygınlaşması açısından önemlidir.

Bir çekin düzenlenmesi için, muhatapın elinde keşidecinin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve keşidecinin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını haiz olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şarttır. Ancak, bu hükümlere uyulmaması hâlinde senedin çek olarak geçerliliği etkilenmez(TTK m.783/1).

¹⁶⁰ Bozer/ Göle 2020, s.336.

¹⁶¹ Ibid, s.336.

¹⁶² Öztan 2020, s.241.

¹⁶³ A.Bozer,/ C.Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 9.Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara 2020, s.337-338.

¹⁶⁴ A. Kendigelen, Çek Hukuku(Çek), Onikilevha Yayıncılık, İstanbul 2007,s.53.

¹⁶⁵ Bozer/ Göle 2020, s.338.

Keşide edilen çekin ödenebilmesi için muhatap nezdinde bir karşılığın bulunması gerekmektedir. Kanun koyucu, "karşılık" kavramını tanımlamamıştır. Ödeme aracı olan çekin karşılığı olarak "para" tanımlanmıştır.¹⁶⁶

Karşılık, çekin keşide edildiği veya tedavüle çıktığı anda bulunması şart değildir. Çekin ödenmesi için muhataba ibraz edildiği anda bulunması gerekmektedir. Çekin ibrazı anında kısmen veya tamamen karşılığı bulunmadığı takdirde hukuki ve cezai sorumluluğu doğar.

Keşidecinin muhatap nezdinde birden fazla hesabının bulunması durumunda, ödeme çek yaprağında gösterilen hesap numarası ait hesaptan ödeme yapılır.

Çek hukuki niteliği itibar ile poliçe gibi bir havaledir. Çekin havale niteliği kazanabilmesi için aynı zamanda bir banka üzerinde çekilmesi gerekmektedir. Keşidecinin bankada mevduat hesabının bulunması keşideciye çek keşide etme hakkı vermemektedir. Önceden bankada bu hesap üzerinde çek keşide etme suretiyle tasarruf edebileceğinin kararlaştırılmış olması gerekir. Genellikle "çek anlaşması" , "çek sözleşmesi" veya "çek taahhütnamesi" olarak adlandırılan bu sözleşmenin tarafı keşideci ve muhataptır(banka). Muhatap banka, keşideciye, keşide edilen çekteki meblağları hamile ödemeyi taahhüt etmektedir.¹⁶⁷ Çek çözleşmesi yapan keşideci muhatap nezdinde ödeme karşılığını hesapta bulundurma, muhatap ise ödeme yapmakla yükümlüdür.

Çek anlaşması açık veya zımni şekilde yapılabilir. TTK yazılı şekil ön görmemesine rağmen ÇekK m.2/3 fıkrasına göre, çek hesabının açılabilmesi için, ilgilinin, vekilinin veya yasal temsilcisinin imzasının olması yani çek anlaşmasının yazılı yapılması gerekmektedir.

Çek anlaşması mevcut olmadığı takdirde muhatabın, keşidecinin hesabında karşılığı bulunsa bile muhatabın ödeme yükümlüğü bulunmamaktadır.¹⁶⁸

¹⁶⁶ R. Poroy/Ü. Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, İstanbul 2007, s.263.; Öztan 1997, s.1084.; Y. Karayalçın, Ticaret Hukuku III Ticari Senetler(Kambiyo Senetleri), Ankara 1970, s.280.

¹⁶⁷ Bkz.YCGK, 08.12.2020-2020/506-2017-15-665(UYAP, e.t, 01.04.2022).

¹⁶⁸ Öztan 1997, s. 1087.; Domaniç, s. 387; Ş.Yıldız, "5941 Sayılı (Yeni) Çek Kanunu'nun Çek Hukukuna Etkileri", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 1, S. 18, Y. 2010, s. 75.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEKTE İBRAZ VE ÖDEME

1.İbraz

Çekin ibrazı hukuki olarak sonuç doğurması bakımından önem arz etmektedir. İbrazda uygulanacak esaslar kanun koyucu tarafından belirtilmiştir. İbraz genel olarak çek muhataba sunulduğu anda kendini göstermektedir.

2. Çekin İbraz Süreleri

I. Genel Olarak

Bir kıymetli evrak olan çek aynı zamanda bir ibraz senedir.¹⁶⁹ Hamilin doğan alacak hakkını talep edebilmesi için öncelikli olarak muhatap bankaya çekin fiziki olarak ibraz etmesi gerekmektedir.¹⁷⁰

Çekin ibrazında farklı süreler öngörülmüştür. Çek vade barındırmadığından ibraz süreleri kısadır. Çekin ibrazı süreleri 10 gün, 1 ay ve 3 aylık sürelerdir. Fakat buna rağmen ileri tarihli çek düzenlemesi bir anlamda vade işlevi görmektedir. Çek vade barındırmadığından ibraz süreleri kısadır. Çekin muhataba ibrazı telefon, telgraf, fax veya noter aracılığı ile bildirimde bulunması ödeme için ibraz yerine geçmemektedir.¹⁷¹

¹⁶⁹ Öztan 2020, s.269.

¹⁷⁰ Öztan 2020, s.269.; S.Akyazan, Çekin Muhataba İbraz Zorunluğu ve Çekten Cayma, BADİTER, Y.1972,C.IV,S.4., s.1.;H.Can/ S. Güner, kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1999, s.241.; H.Caman, Çekte İbraz Kavramı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008, s.19. M. Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2011, s.135.; Yar.12.HD, 29.11.2004-1897-24577(YKD.2005,S.6, s.891) S. Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3.Bası Ankara, s.190

¹⁷¹ Bozer/ Göle 2020, s.366.

II. İbraza Yetkili Kişi

Hukuki olarak geçerli bir ibrazdan bahsedebilmek için, çekin kanuni ibraz süresi içerisinde yetkili hamil tarafından muhataba ibrazı gerekmektedir. Yetkili hamil çeki elinde bulunduran kişidir. Öte yandan bir çekin iki yetkili hamili olmaz.¹⁷² Yargıtay bir kararında; alacaklının ibraz anında cirosu bulunmadığından bahisle yetkili hamil olmadığını belirtmiş ve böylece takip talebinin iptaline karar vermiştir.¹⁷³

Yetkili hamil dışında çekin ödenmesi için, yetkili hamil kişi tarafından vekil tayin edilen kişi de hamil adına başvuru yapabilir.¹⁷⁴ Hamili temsil eden kişiye ahzu-kabz yetkisi tanınmış olması gerekmektedir.¹⁷⁵

Yargıtay bir kararında; çekin teminat amacıyla ciro edilmesi durumunda çeki elinde bulunduran kişinin yetkili hamil olmadığına karar vermiştir.¹⁷⁶ Bir diğer kararında ise; teminat kaydı yazmasına rağmen, teminat maksadıyla devredildiği belirtilmemişse yetkili hamil olduğuna karar vermiştir.¹⁷⁷

III. İbraz Süreleri

Çekin ibraz süreleri çekin üzerinde yazılı bulunan keşide tarihi dikkate alınarak hesaplanır.¹⁷⁸ Belirli süre içerisinde kanuni olarak ödenmek üzere muhataba ibrazı gerekmektedir.¹⁷⁹

¹⁷² YHGK, 05.06.2000-19-43/474(Çolak/Özdemir/Hız, s.80.)

¹⁷³ Yar.12.HD., 04.06.2020-2019/5404-2020/3869(UYAP); Gaziantep BAM 12. HD, 18.01.2019 - 2018/1513- 2019/116.UYAP)

¹⁷⁴ "Müdahil vekili 6.10.1995 tarihili celsede alıman beyanında suça konu çekin müdahil adına vekaletle dayanarak" umimi vekili R.G. tarafından ibraz edildiğini belirtmesine, İstanbul 18. Noterliğince 321 14 yevmiye numarası ile düzenlenmiş vekaletname örneğinin dosyada mevcut olmasına göre, çekin vekalet ilişkisine dayalı olarak müdahil adına ibraz edilip edilmediği ve müdahilin şikayet hakkına sahip olup olmadığı araştırılıp saptandıktan sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri yerine eksik soruşturmaya dayalı olarak yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır." (Yar. 10. CD., 05.03.1996 - 1996/2058 -1996/1973(Güngör/Kaya, s.144.).

¹⁷⁵ S. Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3.Bası Ankara, s.190

¹⁷⁶ Yar.19.HD, 27.11.2014, E. 2014/1120-2014/17084.; Yar.11. HD, 12.03. 2014- 2013/11986-2014/ 4760(www.sinerji.com.tr, e.t.:09.11.2020).

¹⁷⁷ Yar 12.HD, 13.02.2012-2011/17578-.2012/3185(UYAP).

¹⁷⁸ Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.337.

¹⁷⁹ Öztan 2020, s.272.

Çek, düzenlendiği yerde ödenecekse "on gün". Düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse "bir ay" içinde muhataba ibraz edilmelidir.

Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise "bir ay", ayrı kıtalarda ise "üç ay" içinde muhataba ibraz edilmelidir. Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş olup ibraz süresi bir aydır.

Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı süreler, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar(TTK 796/3). Kanuni ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız kalması halinde keşideci aleyhine cezai veya hukuki sorumluluk doğmamaktadır.

Açıklamalar ışığında çekin ibraz süresinde ön görülen süreler;

1. 10 gün (Aynı il sınırları içerisinde ibraz edilmesi halinde)
2. Bir ay (Farklı il sınırları içerisinde ibraz edilmesi halinde)
3. Üç ay (farklı kıtalarda ibraz edilmesi halinde) olmak üzere üç farklı süre ön görülmüştür.

Çekin ibraz süresinin hesaplanmasında esas olan çekin keşide yeridir.¹⁸⁰ Yargıtay bir kararında çek, Gaziantep'te keşide edilmiş olup, muhatap banka Bakırköy'dedir. Bu durum da çekin muhataba ibraz süresi, TTK 708. maddesine göre bir ay olduğu halde ve çekin arkasında şerhe göre süresinde ibraz edilmiş olmasına rağmen on günlük sürenin geçirildiğinden bahisle verilen kararın yanlış olduğunu, sözkonusu çekle ilgili kambiyo senedine özgü takip yapılabileceğini belirtmiştir..¹⁸¹

¹⁸⁰ Kendigelen 2021, s.288.

¹⁸¹ Yar.12.HD.20.04.1998-8024-5297(Kaçak, s.189.).

IV. İbraz Sürelerinin Başlangıcı

TTK 796/3 fıkrası gereğince ibraz süreleri, çekte yazılı bulunan keşide tarihinin ertesi günü başlar. Çek, takvimleri farklı olan iki yer arasında çekildiği takdirde; keşide günü, ödeme yerindeki takvimin onu karşılayan gününe dönüştürülür (TTK m. 797/1).

İbraz süresi hesaplanırken bunların başladığı gün sayılmaz. İbraz, tatil günleri yapılmayıp, yalnızca bir iş gününde yapılabilmektedir. İbraz süresinin hafta sonu gününe (Cumartesi veya Pazara) ve diğer tatil günlerine rastlaması halinde¹⁸², ibraz süresi ilk iş gününe kadar uzar.¹⁸³

Yargıtay bir kararında; çekin ibraz süresinin Pazar gününe rastladığı takdirde süre onu takip eden ilk iş gününe kadar uzatılacağına hükmetmiştir.

V. İbraz Sürelerinin Hukuki Niteliği

Çek için belirtilen kanuni ibraz süreleri zamanaşımı süresine yönelik olmayıp, hak düşürücü süre niteliğindedir.¹⁸⁴ Öte yandan çekin üzerine konulacak bir kayıt ile ibraz süreleri, kısaltılamaz, uzatılmaz ve değiştirilemez.¹⁸⁵ İbraz sürelerinin tarafların anlaşması ile de değişime uğrama imkânı mevcut değildir. Tarafların bu konuda kendi aralarında anlaşma yapmış olması hukuki bir sonuç doğurmaz.¹⁸⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında ibraz sürelerinin değişmez nitelikte emredici olduğuna hükmetmiştir.¹⁸⁷

¹⁸² YHGK 26.9.1995- 1995/10-222 - 1995/249 sayılı kararında; TTK'nin 708. maddesinde keşide yeri ve ödeme yeri aynı olan çeklerde ibraz süresinin 10 gün olarak belirtilmiş olmasına, keşide yeri ve ödeme yeri İstanbul olan 21.2.1995 keşide tarihli çekin ibraz süresinin son günü olan 3.3.1995 Cuma gününün resmi bayram tatili olması nedeniyle tatili takip eden ilk iş günü olan 6.3.1995 tarihinde ve yasal sürede ibraz edildiği gözetilmeden dava konusu çekin yasal ibraz süresi geçirildikten sonra 6.5.1995 tarihinde ibraz edildiğinden bahisle yazılı şekilde karar verilmesi " yasaya aykırı bulmuştur.; Bkz.Yar. 10. CD., 27.04.1998 -1998/3190- 1998/3997(Güngör /Kaya, s.142.

¹⁸³ Yargıtay bir kararında; "Türk Ticaret Kanunu 728 . maddesi uyarınca, çekin ibraz süresinin Pazar gününde rastladığı takdirde müddet onu takip eden ilk iş gününe kadar uzatılacağı cihetle, 23.11.1987 gününde yapılan ibrazın yasal süre içinde yapıldığı gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması... " yasaya aykırı bulmuştur. (Yar.7CD., 14.12.1989-3675-12482,Çolak/Özdemir/Hız, s.56.)

¹⁸⁴ F. Tekil, Kıymetli Evrak Hukuku, 2.Bası, İstanbul 1997, s.207., Öztan 1996, s.1167;, Kendigelen 2020, s.297.

¹⁸⁵ Kaçak, s.155.

¹⁸⁶ Öztan 1997, s.1175.

¹⁸⁷ YHGK, 19.12.1975-100/1667(H. Gürbüz, Yargıtay Uygulamaları ışığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar,2.Baskı, İstanbul 1985, s.209.)

Kanun koyucu çekin ödenmediği takdirde sorumluktan kurtulma yetkisini cirantaya verirken, ibraz sürelerinin değişimi hakkında herhangi bir kayıt koyma hakkı tanımamış, yazılan kaydın yazılmamış sayılıp, ibraz sürelerinin değişmez olduğunu belirlemiştir.¹⁸⁸ Kanun koyucu istisnai olarak mücbir sebep varlığı halinde ibraz süresinin uzatılmasını ön görmüştür.

İbraz edilen çekin muhatap bankanın bir başka şubesine veya takas odasına ibrazı ön görülen süreleri değişikliğe yol açmaz.¹⁸⁹

Çekin kanuni ibraz süresinde ibraz edilmediği takdirde, senet çek vasfını kaybederek alacağın temlik hükmünde sayılır.¹⁹⁰

Çek kanuni ibraz süresi içerisinde ödenmemiş ise hamil tarafından tekrar ibrazı halinde ödeme yapılmasına engel yoktur.

VI. İbraz Süresinin Uzadığı Haller

Çek ibraz süreleri içerisinde muhatap bankaya veya takas odasına ibraz edilmezse yani ibraz süreleri kaçırılırsa, birtakım hukuki sonuçlar meydana gelir. İbrazın süresinde yapılmaması halinde meydana gelecek sonuçlar şöyle özetlenebilir¹⁹¹:

- Çekin süresinde ibraz edilmemesi ile birlikte, kambyo senedi olma vasfı ortadan kalkar. Bu nedenle çeki elinde bulunduran alacaklı çekin ödenmemesi durumunda kambyo senetlerine özgü takip hakkından mahrum kalır. Bu halde keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme veya somut olayın özelliklerine göre genel hükümlere göre başvurarak alacak tahsil edilebilir.
- Alacaklı kendisinden önceki alacaklılara ve keşideciye karşı kambyo hukukundan doğan çek bedelini ve diğer başkaca masrafları ileri süremez.İbraz süresinin geçmesiyle birlikte keşideci çekten cayabilir.

¹⁸⁸ Öztan 1997, s.1174; Kaçak,s.155.

¹⁸⁹ Yar.12.HD,11.11.1994-13778/14137(G.Eriş, Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Genişletilmiş Güncelleştirilmiş, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s.221.)

¹⁹⁰ Yar.12.HD, 20.05.1991-13639-6393(Kaçak, s.174.)

¹⁹¹ Pulaşlı 2021, s.351.

- Çeki keşideciye ve diğer çek borçlularına karşı çeki elinde bulunduran alacaklının başvurma hakkı mevcuttur. Alacaklıda mevcut bulunan başvurma hakkı için zamanaşımı süresi, ibraz süresinin sona ermesinden sonra başlar.
- Muhatap banka tarafından çek üzerine bloke kaydı konulduysa ibraz süresinin bitmesiyle bankanın bu yükümlülüğü ortadan kalkar.

Kural olarak çek, ibraz süresi içinde muhatap bankaya başvuru yapılması halinde karşılığı varsa ödenir. Ancak ibraz süresinin iki durumda uzaması söz konusudur: Birinci halde çekin ibraz süresinin tatil gününe denk gelmesi nedeniyle ibraz süresinin sonraki ilk iş gününe uzaması, ikinci halde ise, mücbir bir sebep nedeniyle kanun koyucunun ibraz yasağı getirmesi veya süreyi uzatması halidir.

VII. Mücbir Sebeplerden Dolayı İbraz Edilememesi

Kanunen belirli olan süreler içinde çekin ibrazı veya protesto edilmesi veya buna denk bir belirlenimin yapılması, bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel nedeniyle gerçekleştirilememişse, bu işlemler için belirli olan süreler uzar(TTK m.811/1).

Mücbir sebebi, bir hakkın, hukuksal bulunan bir imkanın, yaşanabilecek olağanüstü durumlarda (ölüm, iflas, salgın hastalık, tutukluluk vs.) hallerde hak ihlallerinin engellemeye yönelik uygulama alanı bulan sebepler bütünü olarak tanımlayabiliriz.

Hamil, mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına ihbar etmeye ve bu ihbarı çeke veya alonja kaydedip, bunun altına, yerini ve tarihini yazarak imzalamaya mecburdur (TTK m.811/2). 723 üncü madde hükümleri burada da uygulanır (TTK 811/3). Mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra hamil, çeki geciktirmeksizin ödeme amacıyla ibraz etmek ve gerektiğinde protesto veya buna eş değerde bir belirlemeyi yaptırmak zorundadır (TTK m.811/4). Mücbir sebep, kanuni ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin bu sebebi kendinden önce gelen borçluya ihbar ettiği günden itibaren on beş günden fazla devam ederse, çekin ibrazına ve protesto

çekilmesine veya buna eş değerde bir belirlemeye gerek kalmaksızın başvurma hakkı kullanılabilir. Hamilin veya çeki ibraz etmekle, protesto çekmekle ya da aynı nitelikte bir belirlemeyi yaptırmakla görevlendirdiği kişinin, sadece kendileriyle ilgili olgular mücbir sebep sayılmaz(TTK m.811/5).

Örneğin koronavirüs (COVID-19) salgını sebebiyle lehtarın çeki ibraz edememesi durumunda ibraz süreleri mücbir sebep ortadan kalkıncaya dek uzayacaktır. Mücbir sebebin ortadan kalkmasını mütakiben, Koronavirüs (COVID-19) salgınının kontrol altına alınmasıyla birlikte, çekin ödenmek amacıyla ibraz edilmesi gerekmektedir.

Mücbir sebebin onbeş günden uzun sürmesi durumunda lehtar başvurma haklarını çekin ibrazı, protestosu ya da eşdeğer bir belirleme yapılmasına gerek kalmaksızın kullanabilir.¹⁹²

Mücbir sebeplerin var olduğu zaman dilimi içerisinde ibraza imkan verilmemelidir. Hamilin veya temsilcinin şahsına yönelik ibrazı önleyici nedenler mücbir sebep olarak kabul edilmemektedir. Bu bağlamda hamilin veya çeki ibraz yetkili kişinin hastalığı veya ölümü uygulamada ve doktrinde mücbir sebepler varlığı olarak kabul edilmemektedir.¹⁹³

Doktrin ve uygulamada, keşideci tarafından çekin ibrazının ihtiyati tedbir kararı alınarak durdurulması kararı mücbir sebep olarak kabul edilir.¹⁹⁴

Çekin kolluk, yargılama makamı, soruşturma makamı tarafından ibrazının önlenmesi de mücbir sebep kapsamında sayılır.¹⁹⁵

Yargıtay bir kararında; deprem sonucu muhatap bankanın şubesinin kapatılmasını mücbir sebep olarak kabul etmiştir.¹⁹⁶ Zamanaşımı bir mücbir sebep olmayıp, mücbir sebebin varlığı yazılı deliller ile ispat edilmelidir.

¹⁹² Pulaşlı 2021, s.352.

¹⁹³ Yar.12.HD., 15.10.1979-6203/7931; S. Reisoğlu, Türk Hukukunda Bankacılık Uygulamasında Çek, 3.Bası, Ankara 2003,s.199.

¹⁹⁴ Reisoğlu, Uygulamada Çek, s.200; Eriş, s.320; Yar.12.HD., 21.05.1992-14082/7005(Eriş, s.320.)

¹⁹⁵ Reisoğlu, Uygulamada Çek, s.200.

¹⁹⁶ Yar.10.CD, 02.04.2002-2001/28106-2002/14892 karar sayılı ilamında ; "Deprem sonucu muhatap banka şubesinin kapanmasından dolayı mücbir sebep nedeniyle suça konu çekin on günlük yasal süre içinde ibraz edilmemiş olabileceği dikkate alınarak, muhatap banka şubesi kapanmışsa hangi tarihe

VIII. İbraz Süresinin Geçmiş Olmasının Sonuçları

Kanuni olarak belirlenen ibraz sürelerinin geçirilmesi halinde hamil aleyhine bir takım sonuçlar doğmaktadır. Çekin kanuni ibraz süresi geçirildiği takdirde çek, çek niteliğine haiz olmayıp adi havale niteliğine dönüşmektedir.¹⁹⁷

İbraz süresinin geçirilmiş olması halinde şu sonuçlar doğar¹⁹⁸;

- Hamil, kanuni ibraz süresini geçirdikten sonra, gerek keşideciye gerek diğer borçlulara karşı müracaat hakkını kaybetmektedir.¹⁹⁹ Fakat hamilin, keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme hakkı saklı kalmaktadır.
- Kanuni ibraz süresi geçtikten sonra keşideci muhataba vermiş olduğu ödeme yetkisini geri alma hakkına sahiptir. Geri alma yetkisi çekten cayma olarak düzenlenmiştir. Kanuni ibraz süresi içerisinde cayma hukuki bir sonuç doğurmamaktadır. İbraz süresi içerisinde cayma mevcut ise hamil protesto ile müracaat hakkını kullanabilir.
- İbraz süresi geçtikten sonra İcra İflas Kanun'unda ön görülen kambyo senetlerine özgü icra takibi yapılamaz.²⁰⁰ Yargıtay bir kararında; takip daynağı çekin 30.11.1999 tarihinde keşide edildiği, çek muhatap bankaya on günlük kanuni ibraz süresi geçtikten sonra 18.01.1999 tarihinde ibraz edilidiğinden,

kadar faaliyete geçtiği sorulup ibrazın süresinde olduğu saptanarak sonuca göre karar vermelidir. " şeklinde hüküm kurmuştur.; Aynı yönde karar için bkz. Yar.10.CD., 16.06.2003-24700/15796(www.legalbank.com.tr, e.t.:07.09.2021)

¹⁹⁷ F.Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku,3.Bası Turhan Kitapevi, Ankara 2001,s. 257.; R. Proy/Ü. Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları 5941 sayılı Çek Kanunu Yorumu İle, Güncelleştirilmiş 19. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s.263.

¹⁹⁸ Kedigelen 2021, s.299 vd.; Pulaşlı 2021, s.353.; Öztan 1999, s.258.; Öztan 2020, s.275. Yar.12. HD. 04.05.2017-2016/15472-2017/7215.;Yar.12.HD.03.04.2017-2017/1690-2017/5157. (www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t.:02.04.2020)

¹⁹⁹ Yar.12.HD, 17.06.1988-11081/8082 karar sayılı ilamında çekin hem zaman aşımına uğramış olması ve hem de ibraz süresi geçtikten sonra bankaya ibraz edilmiş olması halinde, Tetkik merci öncelikli "ibraz süresi geçirildiği için, hamil müracaat hakkını kaybetmiş olması nedeniyle" takibin iptaline karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.(T.Uyar,İcra Hukukunda Kambyo Senetleri, Genişletilmiş 3.Baskı, 2001, s.1721-1722.)

²⁰⁰ Bkz B. Kuru/ R.Aslan/E.Yılmaz, İcra ve İflas Hukuku-Ders Kitabı, 16.Baskı,Ankara 2003, s.397.; Gereğince kambyo senetlerine özgü icra takibe ilamsız bir icra takibi türüdür. Bu yolla başvuru yapılabilmesi için kanuni ibraz süresinde geçerli bir çekin varlığı gerekmektedir. Y.16.09.1997-784/8643 karar sayılı ilamında; çek süresi içerisinde ibraz edilmemiş ise çek alacaklısının takip hakkı yoktur.(G.Eriş, Açıklamalı- İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Genişletilmiş Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara 2004, s.279.)

alacaklının keşideciye karşı müracaat hakkını kaybedeceğini dolayısıyla kambiyo senetlerine özgü takip yoluna gidilemeyeceğine hükmetmiştir.²⁰¹

- Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun subüt bulabilmesi için çekin kanuni ibraz süresi içerisinde karşılığının kısmen veya tamamen hesapta bulunmaması gerekmektedir. Çekin karşılıksız kaldığı tarih tespit edilemediği takdirde suç oluşmayacaktır.²⁰² Yargıtay istikrar kazanmış kararlarında kanuni ibraz süresi içerisinde çekin kanuni ibraz süresi tespit edilemediği takdirde "karşılıksızdır" işlemine sebebiyet verme suçunun yasal unsurlarının oluşmadığına hükmetmiştir.²⁰³

3. Ödeme İçin İbrazın Yapılacağı yerler

I. Genel Olarak

TTK m. 782/1'e fıkrasına göre, Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir bankadır.

Çekin ödenmesinde muhatapın banka olarak gösterilmesindeki gaye toplum nezdinde güvene ve yüksek ticari güce sahip olmasından kaynaklanmaktadır.²⁰⁴

Kanun koyucu tarafından çekin ödenmesi için ibraz edilecek yerler olarak; çek hesabının bulunduğu şube, muhatap bankanın herhangi bir şubesi ve takas odasıdır. Muhatap banka dışında bir başka bankaya ibraz edilmesi halinde ödenmesi için ibraza haiz yetkiler doğmamaktadır.²⁰⁵

²⁰¹ Yar.13.HD,16.09.1997-784/8643 (G.Eriş, Açıklamalı- İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Genişletilmiş Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara 2004, s.279.).

²⁰² Yar.12.HD, 12.04.1988-7200/4755 karar sayılı ilamında, "Takip çeke dayanmaktadır. Arkasında meşruhatta " karşılığının bulunmadığı" yazılıdır. Ancak bu şerhte tarih bulunmadığından, TTK'nın 720. Maddesine uygun nitelikte sayılmaz. Süresinde ibraz edilmemiş çek hamiline uygun şekilde keyfiyetini ispat edememesi halinde, müracaat hakkını yitireceği yasa emridir. İİK'nın 170/a maddesi uyarınca merciinin bu hususu nazara alarak, takbin iptaline karar vermesi gerekirken, yazılı şekilde karar tesis etmesi isabetsizdir. " (Kaçak, s.189.)

²⁰³ YCGK 13.02.1989-1988/7-511.;Yar.10CD.22.02.2010-2008/7401-20103715(www.sinerjimevzuat.com.tr., e.t.:02.04.2020)

²⁰⁴ M.Tekil, Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu Beta Yayınları. İstanbul1997: s .3.

²⁰⁵ Bozer/Göle 2020, s.391

II. Muhataba İbraz

TTK 780/1-d bendi gereğince çekin; ödeme yerinde ibrazı edilmesi gerekmektedir. Muhatap bankanın bulunduğu şube, çek yaprağında yazılı bulunan şubedir.²⁰⁶ ÇekK m. 2/7 fıkrası gereğince çekin her yaprağında muhatap bankanın bilgileri yazılıdır. Öte yandan ÇekK 2/9 fıkrası gereğince muhatap bankanın şubesinin bulunduğu yerin yazılı olması TTK 780 ve 781 maddeleri gereğince çekin zorunlu unsurları arasında sayılmamıştır.²⁰⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında; ödeme yerinin belirtilmemiş olması durumunda, muhatap bankanın ticaret unvanının belirtildiği yerde senedin ibrazı gerçekleştirilebilir.²⁰⁸ Birden fazla yerin belirtildiği durumlarda ise ilk gösterilen yerde ibraz yapılabilir. Bu hususta bir açıklık bulunmadığı takdirde ise çek, muhatabın iş merkezinin bulunduğu yerde ibraz edilir. Çekin muhatap bankaya ibrazı ile çekte yazılı olan tutara yönelik hak muaccel hale gelmektedir.²⁰⁹

Çekin doğrudan muhatap bankaya ibraz edilmesi ödeme talebinin varlığını gösterir. İbraz üzerine gerçekleştirilen ödeme durumunda muhatap keşidecinin yaptığı havale gereği gerekli işlemleri yerine getirmiş olacaktır.

Muhatap bankanın bulunduğu şubeye ibraz edilmesinin bir takım avantajları vardır. Çekin nakden hızlı bir şekilde ödenmesi ayrıca hesabın bulunduğu banka açısından çek karşılığının bulunup bulunmadığının tespiti hızlıca yapılabilmektedir.²¹⁰

Çekin muhataba sunulduğunda; bankanın çeki ödemesi için belirli şartların varlığı gerekmektedir.

- Ödemeye engel herhangi bir durum olmaması,
- Çek hesabında karşılığın bulunması,
- Kanuni ibraz süresinde olması,

²⁰⁶ H. Tandoğan, aluk Tandoğan, “Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardığı Sorunlar”, BATİDER, 1981, C. 11, S.2, s. 78.

²⁰⁷ Bozer/Göle 2020, s.389.

²⁰⁸ YCGK, 15.03.1993-10-48/69, (Çolak/Özdemir/Hız, s.54.)

²⁰⁹ Öztan 1997, s.1176.

²¹⁰ Bozer/göle2020, s.388.

- Çek anlaşmasının varlığı
- Çekin unsurlarının tam olması,
- Çekin hesabında bulunan imza ile keşidecinin imzasının birbirini tutması gerekmektedir.²¹¹

Ödemeler genelde nakden veya hamilin muhatap banka nezdinde hesabı var ise hesabına geçirilmek kaydı ile ödeme derhal yapılmaktadır.²¹² Öte yandan çekte ciro var ise ciro zinciri kontrol edilerek yetkili hamilin tespit edilmesi gerekmektedir.

Çekin ödenmesi için herhangi bir eksiklik yok ise banka, çek üzerindeki yazılı olan bedeli öder. Çekin yetkili hamili ödemeyi teslim alır. Çeki muhatap bankaya teslim eden yetkili hamilin çekin arka yüzüne imza atması suretiyle çek ibraz edilmiş sayılır.

Muhatap banka tarafından çek ödenmediği takdirde çekin ödenmeme nedeni ile tarihi ve saat olarak zaman dilimi yazılarak, yetkili hamile çek geri teslim edilir. Bu durumun tespiti ile meşru hamil sahip olduğu başvuru haklarını kullanmaya hak kazanır.

III. Muhatap Şubeden Başka Bir Şubeye İbraz

Kanun koyucu ÇekK 3/1 fıkrası gereğince çekin ibrazında muhatapın bulunduğu şubeden başka şubeye ibraz edilmesini ibraz olarak kabul etmiştir. Çek muhatap bankanın şubesinde karşılığı olup olmadığı tespit edilerek ödeme yapılır. Öte yandan çekin muhatap banka şubesi dışında diğer şubelerine sunulması hak kaybı olmayıp ibrazın tüm sonuçlarını doğurmaktadır.²¹³

Çekin muhatap banka dışında diğer şubelerine ibraz edilmesi ile hamile, paranın taşınması konusunda ortaya çıkabilecek çalınma, kaybolma ve genel olarak transferi sürecinde tehlikeleri önleme konularında güvenlik ve kolaylık sağlamaktadır.²¹⁴

²¹¹ A .Batal, Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kiatapevi, Ankara 2005, s.152.

²¹² Kendigelen 2007,s. 197; G. Eriş, Uygulamada Açıklamalı-İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku, Seçkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2004s.213; Çelik Öztürk, s.84.; Öztan 1997, s.1154.

²¹³ Arslan/ Kayaççek, s. 226.; O. İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 129; Pulaşlı 2021, s..425-426.

²¹⁴ İ.Doğanay, Türk Ticaret Şerhi, Cilt 2, Basım 4, İstanbul 2004,s.2140.

IV. Takas Odasına İbraz

Kanun koyucu çekin muhatap banka haricinde ödenmesi için TTK'nın m.798 hükmü gereğince takas odasına ibraz edilmesini kabul etmiştir. Takas odasının tanımına TTK da yer verilmemiştir. Fakat ÇekK 8. maddesinde;

"Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz sistemi kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye yetkilidir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, bu yetkiyi uygun göreceği başka bir kuruluş aracılığıyla da kullanabilir. (2) Hesaben ödeme sisteminin kuruluş ve işleyişi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca çıkarılacak ve Resmî Gazete'de yayımlanacak bir yönetmelikle düzenlenir" şeklinde tanımlanmıştır.

Yargıtay ise takas odasını bir kararında; Merkez Bankasının gözetim ve yönetiminde olan ve daha çok bankalar arasındaki çeklere dayalı ibraz ve ödeme işlemlerinin odaya kayıtlı üyelerin cari hesaplarından karşılıklı alacak ve borç işlemlerinin, hesaben takasını sağlayan ticari senetlerin odaya ibraz ve süresindeki bu ibraza karşın ödemedenden kaçınma halinde, başvuru hakkının doğumu için zorunlu olan ve ticari senet ile ödemedenden kaçınmayı saptayan nitelikte bildirim yetkisi bulunan kuruluşlardır. Bu tarife göre takas odalarının ana işlevi bankaların birbirlerinin senede dayalı olan borçlarını hesaben ve günlük olarak tasfiye etmeleridir şeklinde tanımlanmıştır.²¹⁵

Takas odası genel itibari ile muhatap bankaların veya mali kuruluşların para kullanmadan elektronik ortamda çek veya senetlerin takas işlemi gerçekleştirilerek mahsup edilen ödeme aracıdır. Bu durumda takas sistemi sayesinde farklı banka şubelerinde bulunan çek işlemleri farklı banka şubeler aracıyla ile gerçekleştirilebilen ödeme seçeneklerinden biri olarak kolaylık sağlamaktadır.

Takas odasına yapılan kanuni ibraz süresinde yapılan ibraz, ibrazın sonuçlarını doğurmaktadır.²¹⁶ Hamil tarafından takas odasına yapılan ibraz da ön görülen kanuni süreler değişmemek ile birlikte bu sürelerle uyulması ile ibrazın sonuçları doğmaktadır.

²¹⁵ Yar.11.HD, 06.07.1992- 91/1232-92/8224 (S.Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 3. Bası, Ankara 2003, s. 209- 210).

²¹⁶ Arslan/Kayanççek,, s. 226; Öztan,, 1997, s. 1161.; İzmir BAM, 30.05.2019-2019/1199-2019/1952 karar sayılı ilamında;

Kanun koyucu tarafından takas odasına ibrazın ön görülmesindeki temel gaye bankalar arasında nakit para transferini azaltmaktır.²¹⁷ Takas odasına ibraz elektronik ortamda yapılmaktadır. ÇekK m. 8/4 fıkrası gereğince; "Takas odaları aracılığı ile ibraz edilmiş çekler için, 3. maddede belirlenen sorumluluk miktarı dâhil kısmi ödeme yapılmaz. Bu durum, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlüğünü ortadan kaldırmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığı olmadığının belirlenmesi halinde muhatap banka tarafından hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine 15 gün süre ile bloke edilir." şeklinde düzenlenmiştir.

Hamil tarafından takas odasına yapılan ibrazda ön görülen kanuni süreler değişmemek ile birlikte bu sürelere uyulması ile geçerli bir ibrazın sonuçları doğmaktadır.

4. Muhatabın Ödeme Yükümlülükleri

Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankaya ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiği takdirde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir(ÇekK m.3/1).

Çekte karşılıksız işleminin nasıl yapılacağı 5941 Sayılı Kanunun 3/4 maddesinde düzenlenmiştir. 5941 Sayılı Çek Kanunu'nun 1/2. Maddesine göre Çek kanununda hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümler uygulanır. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 798. Maddesine göre Çekin bir takas odasına ibrazı ödeme için ibraz yerine geçer. Zaten, hamilin çeki takas odasına ibrazı fiilen mümkün değildir. Takas odalarında işlemler iki şekilde yapılır: Ya çek kendilerine ödeme için ibraz edilen banka temsilcileri takas odasında yapılan toplantıya katılır ya da çek muhatap banka dışında başka bir banka şubesine ödeme için ibraz edildiğinde banka yetkililerince elektronik ortamda provizyon sorularak yapılır. Bu işlemler sonucunda, çekin muhatap bankaca herhangi bir nedenle ödenmeyeceğinin anlaşılması halinde, muhatap bankanın ödememe nedeni takas odası ilgililerince çekin üzerine tarih atılarak yazılır (TTK. Md. 808) ve bu kişilerce imzalanır. Daha sonra takas odasına ödeme için ibrazda bulunan bankaya iade edilir. Muhatap bankanın takas odasındaki temsilcisinin çek üzerine yazılan bu beyanı imzalama zorunluluğu yoktur. İmzalanmamış olsa dahi, takas odası ilgililerince imzalanan resmi nitelikteki bu beyan muhatap bankanın beyanı gibi hüküm ve sonuç doğurur. (TTK madde 808/1.c). Zaten çeki hamilden alıp takas odasına götüren banka yetkilisi takas odasının beyanını imzalarken hamil adına vekaleten imzalar. İlk Derece Mahkemesince çeklerin müşteri tarafından bankaya ibraz edilmediği, şikayet hakkının ibraz eden hamile ait olduğu gerekçesiyle şikayete konu çek bakımından davanın düşürülmesine karar verilmesi...
(<http://kazanci.com.tr/gunluk/16cd-2019-1199.htm>)

²¹⁷ S.Donay, Son Değişikler Açısından Çek, İstanbul 1986, s.34.; Kendigelen 2021, s.283.

5. Karşılığın Ödenmesi

I. İnceleme Yükümlüğü

Muhatap banka ödeme yapmadan önce basiret ve özen yükümlüğü gereğince çek üzerinde inceleme yapması gerekmektedir. Bu doğrultuda yapılacak incelemede;

- Muhatap banka öncelikli olarak kendisine ödenmek üzere ibraz edilen çekin TTK 780 ve 781 maddeleri gereğince çek niteliğine haiz olup olmadığını kontrol eder. Çek vasfına sahip olmayan senede ödeme yapılmaz.
- Muhatap ile çek hesabı sahibi arasında çek anlaşması mevcut olduğunda yapılacak incelemeden sonra hesap karşılığı olduğu ve çekin ödenmesine hukuken engel olmadığı takdirde banka ödeme yapmak zorundadır.
- Muhatap inceleme yükümlüğü kapsamında keşidecinin hesap açılırken mevcut bulunan imza ile keşide edilen çek üzerindeki imzada karşılaştırma yapılır. İmzada kuşku bulunması halinde banka ödeme yapmaktan kaçınır. Öte yandan kuşku bulunması durumunda karşılığı olmayan bir çek hakkında "karşılıksızdır" işlemi yapmaktan imtina edemez.
- Banka ÇekK m.5/3 fıkra hükmü gereğince keşidecinin çek keşide etme yetkisine sahip olup olmadığını inceleyecektir.²¹⁸
- Muhatap ödenmek üzere kendisine ibraz edilen çekin kanuni süreler içerisinde ibraz edilip edilmediğini kontrol edecektir. Banka kanuni ibraz süresi geçmiş ise çekten caymanın olup olmadığını araştırmak ile yükümlüdür.²¹⁹
- Banka çekin ödenmesine engel herhangi bir hukuki engel olup olmadığını araştırmak ile yükümlüdür. (Örneğin, mahkemece ödeme men kararı

²¹⁸ Bkz.Yar.19.HD. 13.02.2004-2003/5080-2004/1233(www.sinerji.com.tr, e.t.02.02.2021) .Tarihi:20.05.2021. 12.HD., 28.04.1978-3634-3882. (T.Uyar, İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri, 2. bs., Manisa, 1989. s.384)

²¹⁹ Ö. Korkut, Çekte Muhatap Bankanın Araştırma-Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sorumluluğu, Karahan Kitabevi, Adana 2019, s.170.

verilmesi, çek bedelinin ödendiğinin yazılı deliller ile ispat edilmiş olması vs.)²²⁰

II. Kimliğin Tespiti

Muhatap banka kimliğin tespiti ile çekin nama, emre veya hamile yazılı çekin ibrazını yapan kişinin yetkili hamil olup olmadığını tespit edecektir. İbraz eden hamil yetkili hamil olmadığı takdirde muhatap banka ödeme yapmayacaktır.

Murislerin ise yetkili hamilin alacak hakkını tahsil edebilmesi için yasal mirasçılık belgelerini ibraz etmeleri gerekmektedir.²²¹

III. Ödeme Halinde Yapılacak İşlemler

Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankaya veya diğer ibraz yerlerine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra gerekli işlemler yapılarak çek bedeli ödenir.

Ödeme halinde ibraz edilen çek muhataba teslim edilmelidir. Öte yandan hamil tarafından muhataba yapılan ciro makbuz hükmündedir.²²² Ödemenin tamamen yapılması halinde lehdarın kambiyo ilişkisi bağlamında keşideci veya diğer borçlulara karşı alacağı kalmayacaktır.²²³

Çek hesabında kısmen tutar bulunması halinde muhatap ancak hamil kabul etmesi halinde tutarı ödemek ile yükümlüdür. Hesapta tamamen karşılık bulunmaması halinde banka sorumlu olduğu her bir çek yaprağı için ÇekK m.3/2 fıkrası gereğince belirlenen asgari tutarı ödeyecektir. Ödemenin kısmen yapılması halinde ibrazda bulunan yetkili hamilden yapılan ödemeye ilişkin belge alınıp çek hukuki ve cezai başvuruları yapabilmesi için yetkili hamile çekin onaylı bir fotokopisi ücretsiz verilir.²²⁴ Öte yandan TCK m.210 hükmü gereğince kıymetli evraklar resmi belge hükmündedir. Resmi

²²⁰ Yar. 12. HD. 27.01.2014 - 2013/35783- 2014/1747(www.sinerji.com.tr, e.t.02.02.2021).

²²¹ Köle/Görgülü, s.120.

²²² Kendigelen 2021, s.326.

²²³ Öztan 1997, s.1220-1221.

²²⁴ Öztan 1997, s.1215.; Kendigelen 2021, s.326-327.

belgenin aslı olmadığı takdirde onaylı sureti gerek uygulama gerek doktrinde aslı gibi kabul edilmektedir. Dolayısıyla hamil hak kaybına uğramadan elindeki belgenin onaylı fotokopisi ile hukuki mercilere başvurarak işlem yapabilecektir.

6. Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesi

TTK m. 812/1'e göre, "Sahte veya tahrif edilmiş bir çekin ödenmiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; eğerki, senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun(TTK m.812/1)." Yargıtay'ın uygulaması bu doğrultudadır.²²⁵

I. Sahte Çek

Farsça kökenli olan "sahte" kelimesi sözlükte; "Bir şeyin aslına benzetilerek yapılan, düzme, düzmece, uydurma, gerçek olmayan, yalancı, yapmacık" şeklinde tanımlanmıştır.²²⁶ Sahtecilik eyleminden bahsedilebilmesi için; objektif olarak bakıldığında ilk anda sahteciliği anlaşılmayan, başkasını aldatabilecek, şekil ve içeriğine sahip olmalıdır.²²⁷

Çekte sahtecilik kavramı bankalarca basılan çek yapraklarının başkası tarafından basılması veya çek yapraklarında imzaların veya imzalarla beyanların gerçek dışı olmasıdır.²²⁸ Çek üzerindeki beyan sahteciliği sınırlı olmamak ile birlikte birden fazla şekilde olabilir. Örneğin; düzenlenme tarihi, çekte gösterilen tutar, çekin üzerine konulabilecek veya konulmayacak kayıtlarda vb. yapılabilir.

Çekin takas odasına ibrazı halinde muhatap bankanın sahte çeke yönelik ödeme yapması durumunda doktrinde muhatap bankanın sorumluluğunun bulunmadığı

²²⁵ Yar.11.HD., 07.10.1996-6199-6475.; Yar.11HD, 17.04.1986-1119-2300.; Y.11.HD., 29.05.1989-5983-3209(Çolak/Özdemir/Hız, s.104.).

²²⁶ Pulaşlı 2021,s.365.

²²⁷ Keskin Kaylan, Belgelerde Sahtecilik Suçları (765 sayılı TCK. ile Hükümet Tasarısı ve TBMM Adalet Komisyonunca Kabul Edilen Tasarı Metnindeki Düzenlemelere göre Karşılaştırmalı Bir İnceleme)in: Türk Ceza Kanunu Reformu, İkinci Kitap, Makaleler, Görüşler, Raporlar, Ankara, 2004, s.y.

²²⁸ Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan, s.347. bkz. Yar. 11.HD, 29.9.1986-3836/4830(N.Kaçak, Bono, Poliçe, Çek, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2006, s. 724-725.

yönündedir.²²⁹ Yargıtay bir kararında; takas odasına sunulan bir çek ile ilgili muhatap banka çekin aslını görmemesi sebebiyle sahtecilik incelemesini aslı olmayan belge üzerinden elektronik ortamdan yapıldığını, belgenin aslı olmadan sahtecilik işlemi üzerinde objektif değerlendirme yapılamayacağından bahisle, muhatap bankanın sorumluluğunun bulunmadığını kabul etmiştir.²³⁰

II. Tahrif Edilmiş Çek

Genel olarak tahrifat düzenlenmiş olan bir çekin daha sonradan, imza veya beyanlarının değiştirilmesidir.²³¹ Bu bağlamda tahrifat sonunda ilk düzenleme ile uyumlu olmayan beyanlar meydana getirilmektedir. Örnek olarak, çekte yazılı olan bedelin değiştirilmesi, keşide tarihindeki²³² değişimler, vade konulması²³³ veya çekin geçerliğini etkileyecek kayıtların konulması vb. gösterilebilir.

Yargıtay bir kararında; iyi niyet ve dürüstlük kurallarına aykırı davranılarak çekte yapılan tahrifat ile hamilin kanuni ibraz sürelerini geçirmesine neden olunması durumunda hamile sürelerin geçirilmediği kanaati verilmektedir. Tahrifatın iddia edildiği durumlarda tahrifatın varlığı bilirkşi marifeti ile araştırma yapılarak elde edilen neticeye göre yargılama makamının hüküm vermesi gerektiğine karar vermiştir.²³⁴

Çekte rıza dâhilinde tahrifat yapılması halinde muhatabın sorumluluğu bulunmamaktadır. Örneğin yazılan faiz kaydının yazılmamış sayılması.

Ciro zincirleri incelendiğinde tahrifat yapılması ile kopukluğun tespiti halinde diğer cirolar geçersiz sayılmaktadır.²³⁵ Öte yandan yetkili hamil tarafından yapılmayan ciro işleminin bir başkasının imzası ile yapılması halinde yapılan ciro geçersizdir.

²²⁹ Pulaşlı 2021, s.434.

²³⁰ Yar. 11.HD.29.05.2015-2015/1604-2015/7261(Pulaşlı 2021, s.434.).

²³¹ Pulaşlı 2021, s.365.

²³² Yar.12.HD, 08.05.2007-2007/7575-2007/9416(Bilgen, s.998.).

²³³ Yar.12.HD, 16/10/2008-2008/13619-2008/17565(M.Bilgen, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 11, Özel S.: 2009, s.996.).

²³⁴ Yar.12. HD. 26.01.2009-2008/21624-2009/1386.; Benzer yönde karar için bkz.Yar.12.HD, 19.09.2005-2005/13470-2005/17454(Pulaşlı 2021, s.367.). Domaniç, s.843.; İnan Çek Rizkoları, s.124.; Pulaşlı 2021, s.367.

²³⁵ Bilgen, s.1001.

Genel olarak sahte ve tahrif edilmiş çekin ödenmesinden doğan sorumluluk muhatap bankaya ait iken çek hesap sahibinin çek defterini iyi saklamaması durumunda muhataba kusur atfedilmeyeceğinden muhatabın sorumluğu bulunmamaktadır.²³⁶

7. Çekten Cayma

Çekten cayma tek taraflı bir irade beyanı olup, keşidecinin bankadan ödeme emrini geri almasıdır.²³⁷ Çekten cayma keşidecinin yaptığı bir işlem olup, cayma hakkı hamil, aval veya cirantaya tanınmamıştır. Keşideci bu işlemi muhataba yönelik olarak yapmaktadır. Çekten cayma işlemi sözlü veya yazılı yapılabilir. Fakat yazılı yapılması muhatap banka ve keşideci bağlamında ispat açısından önem arz etmektedir.

Çekten cayma için öncelikli olarak hukuken geçerli bir çekin varlığı, kanuni olarak ibraz süresinin geçirilmiş olması ve keşidecinin cayma beyanında bulunması gerekmektedir.

Çekten cayma kanuni ibraz süresi içerisinde mümkün değildir.²³⁸

Yargıtay yerleşik uygulaması, çekten caymanın kanuni ibraz süresi içerisinde mümkün olmadığını, ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade edeceğini, ibraz süresi içinde ibraz edilen çek bedelini ödemeyen bankanın sorumlu olacağını, böyle bir cayma beyanına muhabanın uymak zorunda olmadığını kabul etmiştir.²³⁹

İnan; Kanuni ibraz süresi içerisinde caymadan cayma olmaması nedeniyle; keşideci tarafından çek hesabından para çekilmesi sebebiyle çekin kısmen veya tamamen karşılıksız kalması durumunda, keşideci çekin ödenmemesi yoluna gittiğinden çekin karşılıksız çek hükmünde olduğunu ileri sürmüştür.²⁴⁰

²³⁶ Öztan 1997, s.1119.; Pulaşlı 2021, s.437.; Ülgen/Helvaci/Kaya/Nomer Ertan, s.346-347.

²³⁷ Öztan, 1997,as. 1328,

²³⁸ Ülgen/ Hevacı/Kaya/ Nomer Ertan, s.346. Y.11.HD., 23.09.1976-3582/3866(Reisoğlu, s.266) bkz. "Keşideci 24.12.1974 tarihli iki adet çekin havale sebebinin gerçekleşmediğini ileri sürerek iptallerini ve borçlu bulunmadığının tespitini istemiştir. Her ne kadar davacı çek tarihinden iki gün sonra muhatap bankaya yazdığı mektupla çekten caydığını bildirmiş ise de, Türk Ticaret Kanunu'nun 711. maddesi gereğince, bu cayma ancak ibraz süresinin geçmesinden sonra hüküm ifade edeceğinden ibraz süresi içinde yapılan bu işlemin ödeme gününe kadar geçerliliğinden söz edilemez."; <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf>(e.t.14.03.2021).

²³⁹ Yar. 11. HD'nin 2.04.1987 -849/2356 (NARBAY, s.52)

²⁴⁰ N.İnan, "Özel Hukukta Karşılıksız Çek", BATİDER, 1981,CII, S.2.,106-109.

Kişisel defî haklarının bulunması halinde keşideci çekten cayamaz. Bu bağlamda keşideci, lehtarın sorumluluklarını yerine getirmedeği, fiili ehliyete sahip olmadığı vb. nedenler ile çekten cayamaz. Bu nedenlere sığınarak çeki ödeme yükümlüğünden, ödenmemesinden kaynaklanan hukuki sorumluluklardan kurtulamaz.²⁴¹

8. Çekin Ödenmemesi

Çekin ödenmemesi çeşitli nedenlere bağlanmıştır. Şöyle ki²⁴²;

- Ödeme için muhataba sunulan çekin TTK'da ön görülen zorunlu unsurların bulunmaması, ancak ödeme yapıldığı takdirde keşidecinin hesabına borç olarak kaydedilmez.
- Muhataba çeki ibraz eden kişinin yetkili hamil olmaması.
- Çekin kanuni ibraz süresinin geçirilmiş olması,
- Keşidecinin çekten cayması,
- Çekin sahte veya tahrif edilmiş olması,
- Çekin düzenlendiği hesap üzerinde ihtiyari tedbir ve haciz olduğu durumlarda, soruşturma veya yargılama makamları tarafından ibrazın yasaklanması veya ödenmeme kararı bulunması,
- Çek karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması,
- Karşılaştırma neticesinde keşidecinin imzasında kuşkuya düşülmesi,
- Çek sahibi ile muhatap banka arasında geçerli açık veya zımnen bir çek anlaşmasının bulunmaması, hallerinde ödeme yapılmayacaktır.

²⁴¹ N.İnan, Çek Rizkolarından Doğan Sorumluluk, Ankara 1981, s. 64.; Ş. Narbay, Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 1.Bası, İstanbul 1996,s. 61.; N.İnan, "Özel Hukukta Karşılıksız Çek", BATİDER, C.XI, S.2, Y.1982, s.110- 111.; Yar. 11. HD. 07.05.1981 - 1850/2241 (YKD. Temmuz 1981 s. 86)

²⁴² Öztan 2020, s.291 vd.; Kedigelen, s.359 vd.; Öztan 1993, s.273 vd.; Bozer/Göle 2020, s.419 vd.

9. Zamanaşımı

Çeklerde öngörülen zamanaşımı süreleri kısadır. Zamanaşımı TTK m.814'de düzenlenmiştir. TTK m.814'e göre, "Hamilin, cirantalarla düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar."

Çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma hakları, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar (TTK m.814/2).

Bu hak keşideci ve diğer borçlulara karşı kullanılmaktadır.²⁴³ Zamanaşımı, itiraz değil defidir.²⁴⁴

Zamanaşımı süresi TTK 814, 816 ve 817 maddeleri gerince çekin ibraz süresinde değil ibraz süresinin bitiminden itibaren tespit edilmektedir.²⁴⁵ Başka bir deyişle çekin muhatap banka, muhatap bankanın başka bir şubesine veya takas odasına ibraz edilip karşılıksızdır işlemi görmesi ile başlamaktadır.²⁴⁶ Zaman aşımı süresine aradaki tatil günleri de dâhildir.²⁴⁷ Fakat zaman aşımının son günü resmi tatil yahut hafta sonu tatili olan Cumartesi veya Pazar'a denk gelirse, tatili takip eden ilk iş gününün mesai saatinin sonuna kadar uzar.²⁴⁸

Yargıtay bir kararında; "Ödemeler çek verilerek yapılmış bulunsa bile, satım konusu malın teslim edilmemesi halinde, ödenen bedelin geri alınması talebi BK'ya tabi olup, 10 yıllık zamanaşımı süresi içerisinde yapılmalıdır." şeklinde hüküm kurmuştur.²⁴⁹

TTK çekerle yönelik zaman aşımını kesen özel bir düzenleme yapmamıştır. TTK m.818/1-p bendi ve m.750 poliçeye atıfta bulunmuştur.²⁵⁰

²⁴³ Pulaşlı 2021, s.373.; <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf>.

²⁴⁴ [https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf\(e.t.14.03.2021\)](https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf(e.t.14.03.2021)).

²⁴⁵ Öztan 2020, s.315.; [https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf\(e.t.14.03.2021\)](https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf(e.t.14.03.2021)).

²⁴⁶ Pulaşlı 2021, s.373.

²⁴⁷ Öztan 2020,s.315.

²⁴⁸ Pulaşlı 2021, s.375.

²⁴⁹ Yar.11.HD,23.09.1989-4060-4633(G.Eriş, Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 1993, s.168.)

TTK m.750 de zamanaşımının kesilmesi nedenleri²⁵¹;

- Alacağın iflas masasına bildirilmesi,
- Davanın ihbarı
- İcra takibinde bulunması²⁵²
- Dava açılması²⁵³,

olarak öngörülmüştür.

Zaman aşımına uğrayan çek, hukuken yazılı delil başlangıcı olarak uygulamada kabul edilmektedir.²⁵⁴ Genel olarak çekte zaman aşımına dayanarak yetkili hamil iki tür dava açma hakkına sahiptir. Bunlar: keşideci aleyhine temel borç ilişkisinden kaynaklanan alacak davası ve çekin ödenmemesi nedeniyle sebepsiz zenginleşme davasıdır.

10. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Keşideci ile lehtar arasında kambiyo ilişkisinden önce kural olarak her zaman temel borç ilişkisi vardır.²⁵⁵ TBK ilgili hükümleri gereğince bu borç ilişkisi temel olarak kambiyo senetleri ile yenilenmiş sayılmamaktadır. Kambiyo senetlerinin zaman aşımına uğradığı takdirde temel borç ilişkisine dayanarak talep hakkı mevcuttur. Çeke yönelik olarak ön görülen sebepsiz zenginleşme davası TBK m.77 'deki sebepsiz zenginleşme davasından farklı olup çeke özgüdür.²⁵⁶ TBK da sebepsiz zenginleşmede

²⁵⁰ Öztan 2020,s.315.

²⁵¹ <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf>(e.t.14.03.2021).

²⁵² Yar. 12. HD. 08.03.2005-2005/1495-2005/4633(Kaçak, s.325-326.)

²⁵³ Borçlunun açtığı menfi tespit davası dahi TTK'nin 662. maddesinde belirtilen zamanaşımının kesen nedenlerden sayılır. Mahkemece borçlu tarafça 08.06.1998 tarihinde ve 30.11.2000 tarihinde açılan 2 ayrı menfi tespit davalarına göre 3 yıllık zamanaşımı süresinin dolup dolmaya çağı hususu yöntemince araştırılmaksızın yazılı şekilde ve kabule göre de somut olayda uygulan ma yeri bulunmayan İİK'nın 71. maddesi gerekçe yapılarak takibin iptaline karar verilmesi doğru değildir. (Yar. 12. HD, 03.03.2006 -2006/921-2006/4228, Kaçak, s.324.)

²⁵⁴ Öztan 2020, s.315.; Yar.3.HD,11.10.1999-10393-10381(Çolak/Özdemir/Hız, s.40-41.).

²⁵⁵ Kaçak, s.152.

²⁵⁶ <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasinin-sonuc-lari-130.pdf>.

haksız bir neden varlığı aranırken kambiyo sebepten soyut olma ilkesi gereğince çekte sebepsiz zenginleşme davasında neden aranmamaktadır.

Kambiyo ilişkisine dayalı hakların kaybedilmesi halinde yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilen çekten dolayı bir çek hamilinin kanuni ibraz süresini geçirdikten sonra müracaat hakkını kaybetmesi nedeniyle, temel borç ilişkisine dayanarak diğer bir tahsil olanağı olarak keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilir.²⁵⁷

Yargıtay bir kararında; çekte sebepsiz zenginleşme davası kambiyo hukukuna özgü bir dava çeşidi olup, BK'nın sebepsiz zenginleşme davasından tamamen farklı kurallara tabi olup, açılan davalarda ispat yükü sebepsiz zenginleşmediğini veya çek bedelini cirantalardan birine veya hamile ödediğini ileri süren keşideciye aittir. Keşideci ancak bu ispat yükümlülüğünü yerine getirdiği takdirde sorumluluktan kurtulabilir. Ayrıca bu türden bir uyuşmazlıkta ileri tarihli çek keşide edilmesi de mümkün olup bu hususun sebepsiz zenginleşme davasının dinlenmesine engel teşkil etmeyeceğini kabul etmiştir.²⁵⁸

TTK ve ÇekK'da muhatabın sorumluluğu bulunmadığından, sebepsiz zenginleşme davası yalnızca keşideciye karşı açılabilir.²⁵⁹ Yetkili hamil, sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan talepte bulunabilir.²⁶⁰ Yargıtay bu doğrultuda, çeki ibraz süresinde ibraz etmeyen hamilin, keşideciye karşı kambiyo hukuku çerçevesinde başvuru yapamayacağına fakat yetkili hamilin alacak ilişkisine dayanarak sebepsiz zenginleşme davası açabileceğine karar vermiştir.²⁶¹

Sebepsiz zenginleşme davası 1 yıllık zaman aşımına tabidir.²⁶²

Sebepsiz zenginleşme davasını açma hakkının yetkili hamile tanınmasındaki neden hamilin zarara uğramasıdır. Bu zarar çekte yazılı bulunan tutarın tahsil edilememesi ile malvarlığında azalma meydana gelmesidir. Zararda, çek hamilinin

²⁵⁷ Yar.19. HD 9.04.2002- 2001/5436 - 2002/2700 (Kaçak, s.153.).

²⁵⁸ Yar. 11. HD, 11.01.2010-2008/8894-2010/83(www.kazancı.com.tr).

²⁵⁹ Pulaşlı 2021, s.459. <https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasin-sonuc-lari-130.pdf>

²⁶⁰ Yar.11. HD, 23.03.1998- 696/2036(www.legalbank.com.tr)

²⁶¹ Yar.19. HD, 24.01.1995-3820/146(Eriş, Çek 2004, s.274.);

²⁶² Yar. 11. D, 07.11.1994 - 1994/4022 - 1994/8328(www.legalbank.com.tr) ;Y.11.HD., 22.06.2021- 2020/3199-2021/5290(UYAP) .

kusuru aranmaksızın, çek bedelinin ödenmemesinin yeterli olduğu kabul edilmektedir.²⁶³ Diğer bir anlatımla hamilin aleyhine keşidecinin malvarlığında bir artış meydana gelerek keşideci sebepsiz zenginleşmektedir.

Yetkili hamil sebepsiz zenginleşme davasında çekin üzerinde yazılı bulunan tutar ile işleyen temerrüt faizini isteme hakkına haizdir.²⁶⁴ Yargıtay bir çok kararında; çekin kambiyo senedi vasfını kaybetmesinin, hamilin temerrüt faizini isteme hakkına engel olmadığına hükmetmiştir.²⁶⁵

Sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için çekin hamilin elinde bulunması gerekmektedir.

²⁶³ Öztan 1997, s.913.

²⁶⁴ Öztan 1997, s. 904 - 907.

²⁶⁵ Bkz.Yar. 11. HD E. 13.12.2004-2004/2938 -2004/12295; Yar. 11. HD 17.06. 2002-2002/2756 - 2002/6224. (Merve Kandıralı,Çekte Düzenleyenin Hukuki Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, s.171. ve s.182). (Kandıralı, s.182.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILIKSIZ İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇUNUN UNSURLARI

1. Genel Olarak

Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu (KİYSVS) uygulamada çok rastlanılan bir durum olup, Türk hukukunda KİYSVS bakımından pek çok düzenleme yapılmıştır. KİYSVS sık sık Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi kararlarına da konu olmuştur.

Türk Hukuku'nda mülga 3167 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadar piyasada artan karşılıksız çeklerin önlenmesine yönelik olarak bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak karşılıksız çek düzenlenmesinin önlenmesi çabaları 07.01.1929 tarihine kadar dayanmaktadır.²⁶⁶

Karşılıksız çek keşidesini cezalandırmak amacıyla 1926 tarihli ve 865 sayılı mülga Ticaret Kanunu'nun 610'uncu maddesine eklenen hükmün, kanunun meclisteki müzakeresi sırasında metinden çıkarılması üzerine, hükümetin bu amacı sağlayacak bir fıkranın maddeye eklenmesi hususunda yaptığı öneri Türkiye Büyük Millet Meclisinin 07.01.1929 tarih ve 471 sayılı kararıyla reddedilmiştir.²⁶⁷ Kararın gerekçesinde, 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nun 503'üncü maddesinde düzenlenen dolandırıcılık suçuna ilişkin şartlar ve suçun unsurlarının karşılıksız çek keşide edenlerin hareketine tamamen uygun bulunduğu, bu suretle karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezaî bir sorumluluktan kurtulmalarının mümkün olmadığı belirtilmiştir.²⁶⁸ Bu yorum kararına

²⁶⁶ A. Büyüksişli, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s.119.

²⁶⁷ A. Büyüksişli, s.119 vd.

²⁶⁸ TBMM'nin 07.01.1929 tarih ve 471 sayılı yorum kararı, 14.01.1929 tarih ve 1092 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

dayanarak karşılıksız çek keşide edilmesi fiilinin dolandırıcılık suçunu oluşturduğu ve şartları bulunmak kaydıyla mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun dolandırıcılığa ilişkin hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir.²⁶⁹ Bu karar ile KİYSV suçunun dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılması gerektiğini kabul etmek, suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.²⁷⁰

Kanunda düzenleme olmadığı için KİYSV suçunun dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılması suç siyaseti ile bağdaşmamakla birlikte, zikredilen dolandırıcılık suçu oluşmaması halinde karşılıksız çek düzenlemek yaptırımsız kalacaktır. Yargıtay bir kararında; çekin düzenlendiği tarihte bankada karşılığının bulunmadığını bildiği anlaşılan mağdurun çeki bu şekilde kabul etmiş bulunması karşısında, mağdurun hataya düşürüldüğünün bahse konu olamayacağına, dolandırıcılık suçunun sübut bulmayacağına karar vermiştir.²⁷¹

3 Ekim 1985 tarihinde "3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 03.04.1985 -07.03.2003 tarihleri arasındaki dönemde KİYSVS "hapis cezasını" mucip bir suç olarak düzenlenmiştir. Anılan suç 4814 sayılı kanun ile yapılan değişiklikle 08.03.2003-19.12.2009 tarihleri arasındaki dönemde ağır para cezasını gerektiren bir suç olarak kabul edilmiştir.²⁷² 20.12.2009 tarihinde yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanunu ile KİYSV fiili suç olarak tanımlanmış ve bu suçun müeyyidesi "adli para cezası" olarak düzenlenmiştir.

31.01.2012 tarihli, 6273 sayılı Kanun'la KİYSVS, suç olmaktan çıkartılarak idari para cezası ön görülmüştür. "Karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet verme fiili "kabahat" sayılmıştır. Daha sonra 09.08.2016 tarihli ve 6728 sayılı "Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile 5941

²⁶⁹ bkz. S. Dönmezer, "Karşılıksız Çek", İÜHFM, Y. 1977, C. 43, S. 1-4 s. 314 vd; Z. Yıldırım/E. Çekintürk, "İbraz Edilen Çek İle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yorum Uygulanması Gerektiği Sorunu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.103, Y.2012, s. 30-31; Büyüksişli, s.119 vd.

²⁷⁰ S.Ü Keskin, Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar, Ankara 2011, s.84.

²⁷¹ Yar.6. CD. 29.01.1982 - 284/699 sayılı kararı (İ.Malkoç/ M. Ülger, Ceza Uygulamasında Çek Yasası ve Ticari Senetlerle İşlenen Suçlar, Ankara 1996, s.49).

²⁷² 13.11.2004 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5252 sayılı Türk Ceza Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanunun 5/1 maddesi hükmü ile, kanunlarda öngörülen "ağır para" cezaları "adli para" cezasına dönüştürülmüştür.

sayılı Çek Kanunu(ÇekK) "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet verme fiili suç olarak tanımlanmıştır. ÇekK m.5 gereğince KİYSVS bakımından düzenleme öngörülmüştür.

2. Suç ile Korunan Hukuki Değer

Her suç ile korunan bir veya birden fazla hukuki değer vardır. KİYSVS ile korunmak istenen hukuki değer genelde karmadır.²⁷³ Suçla korunan hukuki değer ekonomik hayatın ayrılmaz bir parçası olan çeke karşı toplum nezdinde duyulan güvenin sarsılmaması ve çek alacaklısının malvarlığının korunmasıdır.²⁷⁴

3. Suçun Unsurları

Bir fiilin cezalandırılabilir bir suç olabilmesi için belirli koşullara ihtiyaç vardır. Bu koşulların oluşması durumunda suçun unsurları da gerçekleşmiş olacaktır. Suçun unsurlara ayrılmasındaki temel amaç; insan davranışlarıyla meydana gelen ve suç sayılan eylemlerin hukukçular(hâkim, savcı, avukat veya akademisyenler) tarafından; belirli bilimsel kriterler çerçevesinde çeşitli unsurlara ayrılarak hukuki açıdan sistematik bir incelemeye tabi tutulması, yargı mercileri tarafından verilen hatalı veya hukuka aykırı kararları inceleyen, denetleyen diğer yargı mercileri arasında birliğin sağlanması, keyfiliğin önlenmesi ve neticede yargı mercilerinin duygusal bağlamda karar vermesini engellemektir.²⁷⁵

²⁷³ V.Ö.Özbek, “Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu (5941 Sayılı Çek Kanunu m.5/1-3) ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı (5941 Sayılı Çek Kanunu m.5/4-10)“, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 14, Aralık 2010, s.10; H. Karakehya / N. Boran Güneysu, “Konkordatonun, Çekle İlgili “Karşılıksızdır“ İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçundan Kaynaklı Cezaî Sorumluluğa Etkisi“, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 23, Sayı: 4, Yıl: 2019, s.13.

²⁷⁴ Bkz. S.Donay, Son Değişiklikler Açısından Çek, Türk Ticaret Bankası Yayını, Kırklareli,1990, s.111.; Z. Hafızoğulları,, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamilerinin Korunması Hakkındaki Kanun 16. maddesinde Öngörülmüş Olan Suçun Sınırları, Batider, 1988, CXLV, s.24.; S. Dönmezer,Kişilere ve Malvarlığına Karşı Cürümle, 16.Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2001, s.178.; S. Selçuk, Çek Suçları Öğreti- Mevzuat-İçtihat, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara 1993, s.136.; E.Şen, Yeni Çek Kanunu’nda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza sorumluluğu, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s.21.; B. Ertem / U. Ersoy, “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunda Faillik Sorun“, Çukurova Hukuk Faültesi Dergisi, C. 5 - S. 1 - Nisan 2020, s.1502.

²⁷⁵ A.R Töngür / E.Çetintürk , Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara 2020,s.117vd.; B.Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 8.Baskı, Adalet

Kanun koyucu tarafından suç yaptırımı olarak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 45’de adli para cezası ve hapis cezası öngörülmüştür. Bu yaptırımlar genel hükümlerin yanı sıra özel ceza kanunlarındaki ve ceza ihtiva eden diğer kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanabilecektir. KİYSVS’nin unsurları, TCK genel hükümleri ve özel kanun olan ÇekK kapsamında incelenecektir.

KİYSV suçu, çekin keşide edildiği tarihten itibaren hesaplanacak kanuni ibraz süreleri içerisinde, çek üzerinde yazılı bulunan bedelin karşılığının keşideci tarafından muhatap banka nezdinde olan çek hesabında bulundurulmaması ile oluşmaktadır.

I. Maddi Unsurlar

1. Suçun Konusu

Her suçun kendine özgü bir konusu vardır. KİYSV suçunun maddi konusunu TTK m.780 de düzenlenen şekil şartlarına tabi ve süresinde ibraz edilen geçerli bir çek oluşturmaktadır.²⁷⁶ Hukuki niteliğe haiz olmayan bir çek, KİYSV suçunun maddi

Yayınevi, Ankara 2021, s.261 vd.; B.Öztürk/M.R.Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, TCK Değişikliğine Göre Yenilenmiş 21.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.167 vd.; D.Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 9.Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2020, s.236 vd.; H. Hakeri, Ceza Genel Hükümler, 19.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.112.; H.Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75, 8.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.211 vd.; M.Koca/İ. Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.418 vd.; M.V.Dülger, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Hukuk Akademisi Yayınevi, İstanbul 2021, s.196.; K.İçel, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2021, s.225 vd.; M. Özen, Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.145vd.; İ.Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 17.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.159 vd.; V.Ö.Özbek/K.Doğan/P.Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.207 vd.; S.Dönmezer /S.Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt 2, 15.Tıpkı Baskı, Der Yayınları, İstanbul 2021, s.77vd.; T.Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 16.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.218.; Z.Hafızoğulları/ M.Özen, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Savaş Yayınevi, Ankara 2021, s.167 vd. A.Sözüer, Ceza Genel Hükümler, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ceza Hukuku Genel Hükümler Uzaktan Eğitim Programı Ders Notları, s.99. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/adalet_ao/cezahgh.pdf, (e.t.:28.09.2020).

²⁷⁶ İ. Özgenç, Çek Kanunu, Son Olarak 27.12.2020 tarihli ve 7262 sayılı Kanunla Yapılan Değişikliğe Göre Güncellenmiş 9.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.112-113.; V.Ö. Özbek, “Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı”, Ceza Hukuku Dergisi, Y.2010, C.5, S.14, s.7-28, s.12.; M. Günay/ M. Günay, “5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl 1, S:2 2010, s.326; Ertem/Ersoy, s.1502.

konusunu oluşturmaz.²⁷⁷ Bu takdirde suçun konusu oluşmadığından suç oluşmayacaktır.²⁷⁸ Özgenç'e göre bu halde işlenmez suçun söz konusu olduğunu belirtmektedir.²⁷⁹

Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında; zorunlu unsurlarından olan keşide yeri bulunmayan çekin karşılığı bulunmasa bile, belge çek niteliğine haiz olmadığından çeke yönelik olarak ön görülen cezai yaptırımın uygulanamayacağına karar vermiştir.²⁸⁰ Bir diğer kararında ise; garantili çeklerde dahi Türk Ticaret Kanun'unda ön görülen zorunlu unsurların bulunması gerektiğine, çekin karşılıksız kalması halinde ön görülen cezai yaptırıma yönelik düzenlemelerin ek unsurlar getirmediğini belirtmiştir.²⁸¹

2. Mağdur

Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun mağduru, kanuni ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya çeki ibraz ederek karşılıksızdır işlemini yaptıran yani çeki elinde bulunduran meşru hamildir.²⁸² Hamilin şikayet hakkına sahip olabilmesi için meşru hamil olması gerekir. Meşru hamil kural olarak çekler tedavül yeteneğine haiz olduğu ve ciro ile devredilebileceğinden bir birini takip eden düzgün ciro zincirlerinden (silsilesinden) meşru hamil tespit edilebilir. Hamilin mağdur olabilmesi için birbirini takip eden ciro zincirinin düzgün ve kopuk olmaması gerekir. Bu şartların gerçekleşmesi halinde suçun mağduru herkes olabilir. Suçun muhakeme usulü başlığı altında şikayet hakkı sahibi kişi konusu ayrıntılı olarak incelenecektir.

²⁷⁷ N. Kınacıoğlu, Kıymetli Evrak Hukuku, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 1999,s.262.; Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2001s.217.; E. Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, Ankara 1997, s.21.

²⁷⁸ Ertem /Ersay,s.1502.

²⁷⁹ İ. Özgenç, Çek Kanunu, 8. Bası, Seçkin Yayıncılık,Ankara 2019, s. 112 vd.

²⁸⁰ YCGK, 11.04.1988-1988/6-55,-1988/142.(Güngör/Kaya, s.84.)

²⁸¹ YCGK, 23.12.1997-1997/10-318,-1997/332(Güngör/Kaya, s.84.)

²⁸² İ.Ercan, Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 3.Baskı s.27. ; İ.Ay/H.Çiftçi, 7226 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Bağlamında Karşılıksız Çek Suçu ve İnfazın Durdurulması, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s.50.

3. Fail

Her suçun faili gerçek kişidir.²⁸³ KİYSVS faili çekin yasal ibraz süresi içerisinde ilgili bankada, karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren çek hesabı sahibidir. (ÇekK m.5/2). Kanun koyucu tarafından çek hesap sahibinin fail olarak nitelendirilmesindeki neden; çek hesabı sahibinin muhatap banka ile çek sözleşmesi yapmak suretiyle ÇekK gereğince üstlendiği yükümlülükten dolayıdır.²⁸⁴ Suçun faili çeki keşide eden kişi değil, muhatap banka hesabında karşılığını bulundurmakla yükümlü olan kişidir.²⁸⁵ Failin sorumluluğu çekin düzenleme tarihinin ertesi günü TTK m.796/3 fıkrası gereğince başlamaktadır. Çek keşidecisi geçmiş tarihli çek düzenlediği durumda yetkili hamilin kanuni ibraz süresini kaçırmaması halinde keşidecinin sorumluluğu olmayacaktır.²⁸⁶

Hesap sahibi gerçek veya tüzel kişi olabilir. Çekin hesap sahibinin gerçek kişi olduğu durumda çek düzenleme yetkisi kendisine ait olup, vekili veya temsilcisi tarafından keşide edilse bile çek hesabı sahibi gerçek kişi sorumlu olacaktır.

Çek hesap sahibinin tüzel kişi olması durumunda suçun faili ÇekK m.5/2'e göre; tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organı üyesi, böyle bir belirleme yapılmadığı durumda ise yönetim organında bulunan gerçek kişi veya kişilerdir.²⁸⁷ Anlaşılabacağı üzere ve aynı zamanda TCK m.20/2 hükmü uyarınca tüzel kişilerin karşılıksız çek işlemi yapabilme olanakları söz konusu değildir.

Tüzel kişiler çek ile ilgili işlem yetkilerini ve çek bedelini banka hesabında bulundurabilme sorumluluğunu ayrı ayrı kişilere verebilirler. Bu durumda tüzel kişi adına fail; tüzel kişi yetkilisi değil çeki banka hesabında bulundurmaya yetkili organ üyesi kişi veya kişiler olacaktır.²⁸⁸ Öte yandan çeki keşide eden şirket yetkilisinin çekin kanuni ibraz süresinde muhatap bankada çekin karşılığını bulundurma ve ceza sorumluluğu, şirketten ilişkisi kesildiği takdirde devam etmektedir.²⁸⁹

²⁸³ Koca/Üzülmez, s.114.

²⁸⁴ Ertem/Ersoy, s.1507.

²⁸⁵ Ertem/Ersoy, s.1505.

²⁸⁶ M. Can, Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı), Ankara 2019, s. 195-196.; Ertem/Ersoy, s.1507.

²⁸⁷ Şahin, s.78 vd.

²⁸⁸ Bkz.TTK m.218, TTK M.309, TTK m.365, TTK m.623.

²⁸⁹ Yar. 19. CD, 03.12.2019 - 2019/33988 -2019/14958 karar sayılı "Bölge Adliye Mahkemeleri Ceza Daireleri Arasındaki Karar Uyuşmazlığının Giderilmesine Dair Karar" (R.G. Tarih-Sayı: 20.12.2019-30984.)

Tüzel kişi yetkililerinin cezai sorumluluğu bakımından öncelikle görev tanımlaması tespit edilecektir. Görev tanımlamasında fatura, kıymetli evrak vb ödemelerinden kimin yetkili olduğu belirli olması durumunda; çek karşılığını ilgili bankada bulundurma sorumluluğu bu şahsa ait olacaktır. Çekin karşılığının bulunmaması durumunda bu kişi suçun faili olacaktır. Çek işlemleri ile ilgili özel bir belirleme oluşturulmadığı durumda, karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet veren yönetim organını oluşturan gerçek kişi ve kişilerin tamamının cezai sorumluluğu doğacaktır.²⁹⁰

Hesap sahibi gerçek kişiler bakımından tüzel kişilerce yapılabilen sorumluluk devri söz konusu olmamaktadır. Gerçek kişiler çek ile ilgili işlemlerde bir başkasını temsilci veya vekil tayin edemez(ÇekK mad.5/3). Yasağa rağmen Çek sahibi birinin yetkilendirdiği durumda oluşabilecek hukuki ve cezai sorumluluk çek sahibine aittir. Cezai yaptırımlara hesap sahibi katlanacaktır.

4. Hareket

Karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu sırf hareket suçudur. Çekin muhataba ibraz anında karşılığının bulunmadığının usulüne uygun bir şekilde tespiti ile gerçekleşmektedir.

Suçun maddi unsurlarından biri olan hareket unsuru, "karşılıksızdır" işlemi değil, kanunda yazılı usule uygun şekilde ibraz edilen çek üzerinde banka tarafından "karşılıksızdır" işleminin yapılmasına sebebiyet verilmiş olmasıdır.²⁹¹ Çekin bankaya ibrazı anında karşılığının bulunmaması durumunda hamilin isteği üzerine banka yetkilisi tarafından "karşılıksızdır" işlemi yapılmaktadır. Hamilin "karşılıksızdır" işlemi yaptırmasından kaçınması halinde usulüne uygun tespit yapılmadığından suç oluşmayacaktır.²⁹²

²⁹⁰ Şahin, s.78 vd.

²⁹¹ Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 03.12.2019 T.ve 2019/33988 E., 2019/14958 karar sayılı "Bölge Adliye Mahkemeleri Ceza Daireleri Arasındaki Karar Uyuşmazlığının Giderilmesine Dair Karar" (R.G. Tarih-Sayı: 20.12.2019-30984.); Yar.19.CD, 27.01.2020-2019/35817-2020/415(UYAP , e.t.:28.09.2020).

²⁹² Ercan, Karşılıksız Çek, s.69 vd.; bkz. Yar. 19. CD, 27.01.2020-2019/35817-2020/415.

KİYSVS neticesi harekete bitişik ve ihmali davranışla işlenebilen bir suçdur. Yargıtay'ın yerleşik uygulaması bu doğrultudadır.²⁹³ Yargıtay bir kararında; çekin muhatap bankaya ibraz edilip, karşılığının bulunmadığının tespit edilmesi ile suçun oluştuğunu, bu itibarla KİYSV suçunun neticesi harekete bitişik bir suç olduğunu kabul etmiştir.²⁹⁴

Anayasa Mahkemesi de bir kararında; KİYSVS neticesi harekete bitişik bir suç olduğunu kabul etmiş olup, suçunun tamamlanma anını çekin kanuni ibraz süresinde ibraz edilip karşılığının muhatap banka da bulunmadığının tespit edilmesi ile suçun tamamlandığını belirtmiştir.²⁹⁵

Geçerli bir çekin yetkili hamil tarafından, kanuni ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmiş olması gerekir.²⁹⁶ Muhatap banka tarafından çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmadığının usulüne uygun tespit edilmesi ve bu durumun çekin arka yüzüne şerh edilmesi gerekmektedir.²⁹⁷ Çekin arka yüzüne düşülen şerhte yer alan bilgiler;

- Çekin muhatap bankaya ibraz edildiği tarih,
- İbraz anında muhatap banka nezdinde bulunan çek hesabının durumu,
- Muhatap bankanın Merkez Bankası tarafından belirlenen ödemekle yükümlü olduğu asgari tutar,
- Çeki ibraz eden hamilin kimlik bilgileri(adı-soyadı),

²⁹³ Yar. 19 CD, 18.07.2017-2018/6510-2018/11325(UYAP , e.t.:17.04.2021).

²⁹⁴ Yar.19.CD, 27.01.2020-2019/35817-2020/415(UYAP , e.t.:28.09.2020

²⁹⁵ AYM, 26.07.2017-2016/191- 2017/131(10.10.2017 tarihli Resmi Gazete).

²⁹⁶ Yar.19 CD, 05.11.2018-2018/6510-2018/11325 kararlı ilamında; “...KİYSV suçunun maddi unsurları; çekin 6102 sayılı TTK ‘de çek için ön görülen zorunlu unsurları taşınması, çekin kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmiş olması ve kanunda yazılan usule uygun şekilde ‘karşılıksızdır’ işleminin yapılmış olmasıdır. “ (UYAP , e.t.:18.02.2020).

²⁹⁷ Yar.19.CD, 01.02.2021-2019/ 22852- 2021/802 kararlı ilamında; çekle ilgili olarak “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme“ suçunda, dava konusu çekin kanuni ibraz süresinde bankaya ibrazında; muhatap banka tarafından öne sürülen “herhangi bir sebeple“ çekin arka yüzüne, 5941 sayılı Kanun’un 3/4. maddesinde yazılı hususlar şerh edilmek suretiyle, usulüne uygun şekilde bir “karşılıksızdır“ işlemi yapılması gerektiğini belirtmiştir. (UYAP , e.t.:08.07.2021).

- Muhatap bankanın ödemek ile yükümlüğü olduğu tutar düştükten sonra çekin bedelin karşılıksız kalan miktarı tespit edilir,
- Hamil ile birlikte ilgili banka görevlisi çekin arka yüzünü imzalar. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, "karşılıksızdır" işlemi yapılmaz. Çekin onaylı fotokopisi hamile ücretsiz olarak verilir.

II. Manevi Unsur

KİYSVS'nin manevi unsuru kasttır.²⁹⁸ Kast, failin kanuni ibraz süresi içerisinde çek üzerinde yazılı bulunan tutarın muhatap bankada bulunmadığını bilmesi ve istemesidir.²⁹⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında; KİYSVS özel kast aranmayan bir suç olarak tanımlamıştır.³⁰⁰

TCK m. 22/1 fıkrasına göre, taksirle işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır. KİYSVS bakımından ÇekK'da taksirli hali düzenlenmediğinden taksirle işlenmesi mümkün değildir.³⁰¹

III. Hukuka Aykırılık Unsuru

Suçun bir unsuru da hukuka aykırılıktır. Hukuka aykırılık, bir fiilin tüm hukuk düzeni ile çatışmasını ve çelişmesini ifade eder.³⁰² Hukuka aykırılık unsurunun bulunması için, eylemi hukuka uygun hale getiren bir nedenin bulunmaması gerekmektedir. Kanun koyucu tarafından KİYSVS özelinde herhangi bir hukuka uygunluk nedeni düzenlenmiş değildir.

²⁹⁸ Seçim Soyer Güleç, Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s.174-175.; Güngör/Kaya, s.51.; S. Sami, Çek Suçları Öğreti, Mevzuat-İçtihat, Habiboğlu Yayınevi, Ankara 1993, s.119.

²⁹⁹ BKZ..Yar.19.CD, 27.01.2020-2019/35817-2020/415.; Yar.19.CD, 18.05.2021 -2020/ 5627- 2021 / 5476.; Yar. 19. CD, 5.11.2018-2018/6510-2018/11325; Yar.19.CD, 27/01/2020-2019/35817-2020/415(UYAP , e.t.:18.11.2021).

³⁰⁰ YCGK, 20.11.2001-2001/10-249,-2001/257(Güngör/Kaya, s.51.)

³⁰¹ N. Kaçak, Yeni Çek Kanunu Şerhi, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s.297.; Pulaşlı 2021, s.348

³⁰² D.Soyaslan, Genel Hükümler, s.358; Göktürk, Neslihan, Suçun Yasal Tanımında Yer Alan "Hukuka Aykırılık" İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.7, S.:1 Y.2016, s.417.; T. Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s.268.; N.Toroslu / H.Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, 24. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, s.117; A.Uğur, Suçun Unsurları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları no:372, 1975, s.95.

KİYSVS bakımından konkordato ilan etmesi durumunu incelediğimizde;

Ticari faaliyet gösteren kişiler ülkenin ekonomisindeki aksaklıklar ekonomideki değişiklikler nedeniyle istemedikleri halde borçlarını bazen ifa edememektedir. Kanun koyucu mağduriyetleri gidermek için ekonomiye bir takım hukuki müdahalelerde bulunarak ticari hayatı kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bu düzenlemeler gerek cezai yaptırımlar gerek ise özel hukuk alanında etki göstermektedir. Bu düzenlemelerden bir tanesi İcra iflas kurumu olan “Konkordato” dur. Konkordato ekonomik faaliyetlerin iyileşmesini, verimliliğin artışı, ticari faaliyet gösteren kişilerin korunmasını amaçlar.³⁰³ Karekehya /Güneysu’ ya göre, konkordato, ticari hayata tabiri caizse nefes aldırın bir kurumdur.³⁰⁴

KİYSV suçuna konkordatonun etkisi yönünden herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Doktrinde görüş birliği bulunmamakla birlikte bir kısım yazarlar; konkordato süresinin ertelenmesinde KİYSVS bakımından yetkili hamilin şikayet hakkı bulunmadığını, dava açıldığı takdirde konkordato yargılmasını bekletici mesele yapılarak durma kararı verilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.³⁰⁵ Konkordato KİYSV suçunda, cezalandırmayı ortadan kaldıran bir hukuka uygunluk nedeni olmadığı gibi, dava açılmasına engel hak düşürücü süre de değildir.³⁰⁶ Uygulamada yargılama süreci açısından CMK m. 218/1’e göre bekletici sorun olarak kabul edilmektedir.³⁰⁷

Konkordatonun KİYSVS’ye etkisi bakımından karşılıksız kalan çeklerin keşide ve ibraz tarihine göre ayırım yapılması önem arz etmektedir. Buna göre³⁰⁸;

³⁰³ A. Oğuz.,Konkordato Reformu Hakkında Değerlendirmeler, 7101 sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebligat Konularında Yenilikler, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 115-117; M.Özkes, “Konkordatoya Başvuru ve Geçici Kararı Mühlet, 7101 sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebligat Konularında Getirilen Yenilikler“, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 47-52.

³⁰⁴ H. Karakehya/ N. Boran Güneysu, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXIII, Y. 2019, S. 4, s.4.

³⁰⁵ V.Seven, “İflasın Ertelenme Kararının Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçundan Doğan Şikayet Hakkına Etkisi“, Legal Hukuk Dergisi, Y.7., S.73, Ocak 2009, s.93.; Karakehya / Güneysu, s.25.

³⁰⁶ Karakehya / Güneysu, s.27. ; T. Uyar, Yeni Konkordato Hukukumuzun Temel İlkeleri 1. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2019, s.7.; Bkz.Gaziantep BAM 12. CD, 22.02.2019-2019/424-2019/282.; Yar.15. CD, 15.9.2011-2011/34-2011/672(UYAP, e.t.: 23.01.2021).

³⁰⁷ Yar. 19. CD, 10.6.2019-2019/23974-2019/79339(UYAP, e.t.: 24.04.2021).bkz.; Yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise; ceza mahkemesi bu sorunla ilgili olarak da bu Kanun hükümlerine göre karar verebilir. Ancak, bu sorunla ilgili olarak görevli mahkemede dava açılması veya açılmış davanın sonuçlanması ile ilgili olarak bekletici sorun kararı verebilir (CMK m.218/1).

³⁰⁸ Özgenç , Çek Kanunu 2021, s.127-128.; Sadık/ Bayarak, s.48.; Şahin, 87vd.

- **Konkordato ilanından önce karşılıksızdır işlemi yapılmış ve anılan suç bakımından şikâyeti yapılmış olan çekler bakımından;** ibraz tarihinde henüz konkordato ilan edilmediğinden çek hesap sahibi muhatap banka nezdinde çekin karşılığını bulundurmakla yükümlüdür. Karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olduğu için cezai sorumluluğu bulunmaktadır.
- **Konkordato ilanından önce karşılıksızdır işlemi yapılmış ve anılan suç bakımından şikâyeti yapılmamış olan çekler bakımından;** karşılıksız kalan çek konkordato projesi içerisinde yer alması halinde konkordato süreci bekletici mesele sayılacaktır. Dava açılmadığı durumlarda şikâyet süresi konkordatonun reddine dair kararın meşru hamile tebliğ edildiği tarihten itibaren başlayacaktır. Ancak konkordatonun ilan edildiği tarihte şikâyet süresi bitmiş olan çekler bakımından şikayet süreleri uzamayacaktır.
- **Konkordato ilanından önce keşide edilmiş fakat konkordato mühleti içerisinde karşılıksızdır işlemi yapılmış olan ileri tarihli çekler bakımından:** konkordato sürecinde olan şirketin yetkilisine karşı karşılıksız çek nedeniyle ceza davası açılmasında bir engel bulunmamaktadır. Yapılacak yargılama neticesinde konkordato ilan edilirse, ödeme projeye göre yapılacak olup tüzel kişi yetkilisinin cezai sorumluluğu olmayacaktır. Konkordato talebi reddedilmesi halinde ibraz tarihinde karşılığı bulundurma yükümlülüğünün kimin üzerinde olduğuna göre ayırım yapılmaktadır. Karşılık bulundurma yükümlülüğü şirket yetkilisinde ise şirket yetkilisi cezalandırılacak, karşılık bulundurma yükümlülüğü konkordato komiserinde ise şirket yetkilisi aleyhine cezai müeyyide uygulanamayacaktır.³⁰⁹
- **Konkordato mühleti içerisinde keşide edilmiş çekler bakımından;** konkordato ilanından sonra keşide edilen ve konkordato projesi içerisinde yer almayan çekler bakımından, konkordato bekletici mesele ya da olumsuz muhakeme şartı değildir. Bu bağlamda konkordato sürecinde keşide edilmiş

³⁰⁹ Yar. 19.CD,10.06.2019-2019/23974-2019/9339 (UYAP, e.t.: 23.01.2021). .

çekler bakımından karşılıksızdır işlemi yapılmışsa çek hesap sahibi cezalandırılabilir.³¹⁰

4. Kusurluluk

Kusur, işlediği haksızlıktan dolayı failin kınanabilmesi anlamına gelir.³¹¹ Kusur, ceza sorumluluğunun temelini oluşturan bir kurumdur. Ceza hukuku uygulamasında kusurluluk esastır. Meydana gelen haksızlıkta olay ile fiil arasındaki bağ tipikliğe göre değerlendirilme yapılarak failin kusurluluğu tespit edilir.³¹² Kusur olmadan da kişilere zarar verilebilir. Bazen kişinin fiili cezai sorumluluk doğurmamasına rağmen özel hukuk bağlamında kişi sorumlu tutulabilir.³¹³

KİYSV suçunda ÇekK m.5'te karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin cezalandırılması öngörülmüştür. Keşidecinin rızası hilafına çekin elinden çıkması (çalınması, kaybolması veyahut doğal afet, savaş kaza vb. haller) neticesinde muhatap banka nezdinde çek karşılığının bulundurulamaması halinde, TCK m.25/2 düzenlenen zorunluluk hali gereğince keşidecinin kusuru olmadığından ceza sorumluluğu doğmayacaktır.³¹⁴

Çek hesap sahibinin iflası; çekin karşılıksız kalmasına neden veren çek hesabı sahibi kişinin çekin muhatap bankaya kanuni ibraz süresi öncesinde ibraz edilmeden önce iflasına karar verilmiş olması hali doktrinde zorunluluk hali olarak değerlendirilmiştir.³¹⁵ Bu durumda çek hesap sahibin kusuru olmadığından ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmektedir. Kanunu koyucu iflasın sonucunu 2004 sayılı İcra İflas Kanun'unda düzenlemiştir. İflas açıldığı zamanda müflisin haczi kabil bütün malları hangi yerde bulunursa bulunsun bir masa teşkil eder ve alacakların

³¹⁰ Özgenç , Çek Kanunu 2021, s.127-128.; Sadık/ Bayarak, s.48.; Şahin, s.87 vd. ; Bkz.Yar. 15. CD, 15.09.2011-2011/34- 2011/674(www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t.:21.01.2021).

³¹¹ www.sozluk.gov.tr(e.t.:21.01.2021)

³¹² M. Koca/İ. Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara 2020, s.84.

³¹³ Robinsin, Paul H.: "Mens Rea", Encyclopedia of Crime and Justice, (Ed.: DRESSLER, Joshua), C. III, B. 2, Macmillan Reference USA, 2002, s. 995.

³¹⁴ Özgenç , Çek Kanunu 2021, s.83.;Ercan, Karşılıksız Çek, s.82.; Keskin, Karşılıksız Çek, s.93.

³¹⁵ Özgenç , Çek Kanunu 2021, s.110.; Ercan, Karşılıksız Çek , s.61; Ş. Şahin,Teori ve Uygulamada Karşılıksız Çek Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s.94.; Ş . Şahin, Teori ve Uygulamada Karşılıksız Çek Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s.94.; Sadık/ Bayarak, s.52.

ödenmesine tahsis olunur. İflasın kapanmasına kadar müflisin uhdesine geçen mallar masaya girer(İİK m.184/1). Borçlunun iflas açıldıktan sonra masaya ait mallar üzerinde her türlü tasarrufu alacaklılara karşı hükümsüzdür(İİK m.191/1).

5. Cezalandırmaya Etki Eden Diğer Nedenler

Hamilin şikâyeti üzerine yapılan yargılamada beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın düşmesi veya davanın reddi kararları verilirse, mahkeme aynı kararda çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına da karar verebilecektir.

I. Etkin Pişmanlık Nedeniyle Yasağın Kalkması

TDK sözlüğüne göre etkin, "hareketli, işleyen, çalışan, aktif"³¹⁶, "pişmanlık" "pişman olma durumu, nedamet"³¹⁷ şeklinde tanımlanmıştır.

Etkin pişmanlık genel olarak tüm suçlar bakımından uygulanabilecek bir genel hüküm niteliğinde olmayıp, kanun koyucu tarafından ön görülen suç tipleri bakımından, suçun bütün unsurlarının tamamlanmasından sonra falinin kendi rızası ile pişmanlığını gösteren bir takım eylemler ile meydana gelen veya gelecek zararları aza indirmeye yardımlarına karşı fail lehine ceza verilmesine yer olmadığı ya da cezada indirim yapılmasını sağlayan kurumdur.³¹⁸ ÇekK "etkin pişmanlık" kurumunun uygulanmasında ceza indirimi veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmemektedir. KİYSVS bakımından suçun soruşturma aşaması bulunmadığından ve şikayet ile birlikte kovuşturma aşaması başladığından etkin pişmanlık kurumu davanın açılması ile uygulanabilmektedir.

Çek Kanunu'nda etkin pişmanlık kurumu "Etkin Pişmanlık ve Yasağın Kaldırılması" başlığı altında düzenlenmiştir.

³¹⁶ Türk Dil Kurumu Türkçe Büyük Sözlük, Haz. Şükrü Haluk Akalın vd.,10.Bası,Ankara 2009,s.662

³¹⁷ Ibid,s.1611.

³¹⁸ S. Donay, Türk Ceza Kanunu Şerhi, İstanbul, Beta, 2007, s.60.; M. Koca/ İ. Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 446.; Y. O/H.T. Gökcan/M. Artuç, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Ankara 2014, Adalet Yayınevi, s. 1100.; YCGK 10.03.2020- 2017/14-614- 2020/159 (UYAP) ;C.Özel, "Türk Ceza Kanunu'nda ve Bankacılık Kanunu'nda Etkin Pişmanlık", (Çevrimiçi) [http://www.turkhukuksitesi.com/makale_430.htm/\(e.t., 01.06.2011.\)](http://www.turkhukuksitesi.com/makale_430.htm/(e.t., 01.06.2011.)).

ÇekK m. 6/1 göre KIYSVS bakımından etkin pişmanlık uygulanması sonucu verilecek hükümler şunlardır;

a) Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine,

b) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.

ÇekK 6/1 maddesinde yer alan, karşılıksız çek bedelinin 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizi'ne ilişkin kanun gereğince ticari ilişkilerdeki faiz uygulanarak tamamını kanuni ibraz süresindeki faizi ile birlikte ödenmesi ile etkin pişmanlık hükmü yerine getirilecek ve hüküm bütün sonuçları ile ortadan kaldırılacaktır.³¹⁹ Temerrüt faizinin uygulanmasındaki amaç TTK m. 3 uyarınca ticari işlerdeki sakıncaları gidermeyi sağlamaktır. Cüzi bir miktar dahi ödenmediği takdirde KIYSVS bakımından fail etkin pişmanlık hükmünden faydalanamaz.³²⁰

Yargıtay istikrar kazanmış kararlarında; karşılıksız çekin tamamının öngörülen faizi ile birlikte ödenip, avukatlık veya icra takibi masraflarının ödenmemesi durumunun failin etkin pişmanlıktan faydalanmasına engel olmayacağını kabul etmiştir.³²¹ KIYSVS bakımından hükmolunan adli para cezası fail (hükümlü) tarafından ödenebileceği gibi fail dışındaki kişiler tarafından da ödeme yapılabilir.³²²

Ödemenin nakit yerine, başka bir çek veya senet ile yapılması durumunda veya cebri icra yoluyla tahsil edilmesi veya malın satışı ile karşılanması halinde³²³ etkin pişmanlıktan faydalanılabilecektir.³²⁴ Ödeme faile veya muhatap bankaya yapılabilir.

³¹⁹ O. Soyaslan,, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Yeni Çek Kanunu Işığında Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara Ocak 2017, s.70.; Ç. Arslan, "Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık (5941 sayılı ÇekK. m.6/1, 3167 s. ÇekK. m.16/c) ", TAAD Cilt 1 Yıl 2 Sayı 5 Nisan 2011 s.159.

³²⁰ Öztan 1997, s.1300.

³²¹ Yar.10. C.D. 16.11.2009-2007/21454-2009/17893;(A.Çetin/K. M. Çiçek Çetin, 5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi,Sözkesen Matbaa Tic .Lim. Şir, Ankara 2010,s.777.

³²² Yar.10.CD.19.01.2009,-2007/8115,-2009/228(UYAP, e.t.:07.08.2020).

³²³ Yar.10.C.D.23.05.1995, 1995/4008, 1995/4470(www.legalbank.com.tr, e.t.:07.08.2020).

³²⁴ Ç. Arslan, " Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık (5941 sayılı ÇekK. m.6/1, 3167 s. ÇekK. m.16/c) ", TAAD C.1, Yıl 2 Sayı 5, Nisan 2011, s.183

ÇekK düzenlenen etkin pişmanlık kurumu failin lehinedir. Kovuşturma aşamasında hamilin şikâyetini geri çekmesinin bir önemi olmayıp etkin pişmanlık kurumu ile davanın tüm sonuçları ortadan kalkmaktadır.

Etkin pişmanlık kurumunun Çek Kanunu'nda düzenlenmesi kanaatimizce failin lehine sonuç doğurduğu gibi mağdurun malvarlığındaki azalmanın telafi edilmesi ile zararının giderilmesi yerindedir. Sadece ceza vermenin malvarlığındaki suçlarda olduğu gibi mağdurun zararını telefi edici bir etki doğurmadığı açıktır.³²⁵ Türk Hukukunda, mağdurun suçtan kaynaklanan zararının giderilmesi kamusal bir görev³²⁶ olduğu gibi, özel hukuk bağlamında oluşan haksızlığın tazminindeki adli sürecin uzun sürmesi mağdurun zararını artırmaktadır. Mağdurun zararının karşılanması ile birlikte failin geleceğine yönelik lehine sonuç tayin etmesi imkânı vermektedir.³²⁷ CMK m.171 hükmü gereğince etkin pişmanlık kurumu cezayı kaldıran şahsi sebep olarak düzenlenmiştir.

Çek Kanunu'nda ön görülen etkin pişmanlık hükmü ile mağduriyetin en hızlı ve basit bir şekilde tanzimini amaçlanmaktadır.

II. Şikâyetten Vazgeçme Nedeniyle Yasağın Kalkması

Şikâyetten vazgeçilmesi halinde mahkeme tarafından yargılama aşamasında davanın düşmesine, hüküm kesinleştikten sonra şikâyetten vazgeçildiği takdirde hükmün bütün sonuçlarının ortadan kaldırılmasına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur(ÇekK m.6/1-b).

³²⁵ D. Yarsuvat, Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması, İnan KIRAÇ'A Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1, 1994 .s334.

³²⁶ F.Sokullu – Akıncı, Viktimoloji(Mağdur Bilimi), 2.Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2008, s.340.; S. Dönmezer, Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi, Onar Armağanı, İstanbul 1977,s.184-186.

³²⁷ V.Ö. Özbek, Ceza Hukukunda Suçtan Soğan Mağduriyetin Giderilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 1999,s.83-87.Hukuki Perspektifler Dergisi,S.2, Y.2004, Sonbahar, s.116-125. ;AYM 12.06.2008, 2004/92-2008/119 kararında “işledikleri suç nededniyle kişilerin cezalandırılması kural olmak ile birlikte, bazı şartların gerçekleşmesi halinde, kişi hakkında ceza davacsının açılmasından, açılmış olan davanın devamından ve sonuçta ceza verilmesinden ya da mahkum olunan cezanın infazından vazgeçilmesi suç ve ceza siyasetinin bir gereğidir.”

Şikayetten vazgeçme dördüncü bölümde "düşme" başlığı altında detaylıca açıklanacaktır.

III. Kanunda Ön Görülen Sürenin Dolması ile Yasağın Kalkması

Kanun koyucu kişilerin ticari hayatına devamında çek kullanabilmesi için, çek açma yasağına hükmedilen edilen kişi hakkındaki güvenlik tedbiri niteliğinde olan çek açma yasağını belirli bir süreye bağlamıştır. Buna göre çek keşidecisinin icra mahkemesine başvurması neticesinde, olumlu karar verildiği takdirde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kalkmaktadır.

Kişi, mahkûm olduğu cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilir; mahkemenin vereceği karara itiraz edebilir. Bu itiraz bakımından İcra ve İflas Kanununun 353 üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleştiğinde, yasağın kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur(ÇekK m.6/3).

6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

I. Teşebbüs

Teşebbüs TCK'nın 35. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, failin bir suçun icra hareketlerine başlayıp, elinde olmayan nedenler ile tamamlayamaması veya neticenin meydana gelmemesidir.³²⁸ Suç tamamlanmadan başarısızlık ile sonuçlanmaktadır.

Teşebbüs hükmüne TCK genel hükümler kısmında yer verilmiş olup, özel bir suç tipi ön görülmediğinden her suç tipine uygulanabilecektir. Kanunda tanımlanan suç tipi analiz edilerek suçun icrasına başlanılıp başlanılmadığı veya suçun tamamlanıp

³²⁸ Bkz.Hakeri, Ceza Genel Hükümler, s.342.; Koca/ Üzülmez, s.418 vd.

tamamlanmadığı tespit edilmelidir.³²⁹ . Suça teşebbüsün cezalandırılmasının nedeni, suç işleme kastı ile hareket eden failin, elverişli hareketlerle icraya başlayıp elinde olmayan nedenlerle suçu tamamlayamaması veya neticenin meydana gelmemesidir.³³⁰

Sırf hareket suçlarında icra hareketleri bölünebildiği zaman teşebbüs oluşur.³³¹ Sırf hareket suçu olan KİYSV suçunda icra hareketleri bölünemez.³³² KİYSVS neticesi harekete bitişik bir suçtur.³³³ Bu nedenle KİYSV suçunda teşebbüs mümkün değildir.

ÇekK m. 5/1 fıkrası gereğince bankaya ibrazında çekin karşılığının bulunmaması ve arkasına karşılığı olmadığı ibaresinin yazılması farklı zamanlarda olsa da, icra hareketleri bölünemediğinden dolayı KİYSVS teşebbüse elverişli değildir.³³⁴ Muhatap bankaca "karşılıksızdır" işlemi yapılması bir netice değil, cezalandırılma şartıdır.³³⁵

II. İştirak

İştirak TCK m. 37/1 fıkrasında; “Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur.” şeklinde tanımlanmıştır. Suçun kanuni tanımında yer alan fiil tek kişi tarafından gerçekleştirilirken, fail olarak birden fazla kişi sorumlu tutulabilir.

KİYSV suçunda fail ÇekK. m.5/2 fıkrası gereğince, hesap sahibinin tüzel kişi olması halinde, bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlüdür. Buna göre suçun faili tek kişi ile olabileceği gibi TCK m.37 deki iştirak hükmü gereğince birden fazla kişide olabilecektir. Hesap sahibinin birden fazla kişi olmasına

³²⁹ Ö. Tozman, Suça Teşebbüs, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2008, s.163.

³³⁰ Bkz. Hakeri, Ceza Genel Hükümler, s.342.; Koca/ Üzülmüş, s.418 vd.; G. Kazaker, Ceza Hukukunda Elverişsiz Teşebbüs, Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Hukuk Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir 2019, s.83 vd.;

³³¹ Ercan, Ceza Hukuku, s.197.

³³² İ. Ay/H. Çitçi, 7226 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Bağlamında Karşılıksız Çek Suçu ve İnfazın Durdurulması Süreci, Adalet Yayınevi 2020, s.50-51.

³³³ K. İçel, Suç Teorisi Yeniden Gözden Geçirilmiş Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 200, s.357.

³³⁴ Şen, s.34

³³⁵ Büyüksişli, s.135.

rağmen yetkinin sadece tek kişide olması halinde menfi sorumluktan bahsedilemeyeceği gibi müşterek fail olarak yetki veren kişiler de bu durumda sorumlu olacaktır.³³⁶ Kanaatimizce diğer kişiler her ne kadar yetkili olmasa da KİYSVS bakımından sorumlulukları denetim görevi ve temsil yetkisinden kaynaklanmaktadır.

III. İçtima

Çek Kanunu'nda fikri içtimaya yer verilmediğinden KİYSVS bakımından TCK genel hükümleri uygulanacaktır. TCK m. 44'e göre; "İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır. "

ÇekK. m.5/1 fıkrası gereğince; "Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Bu hükümdeki "her bir çekle ilgili olarak" ifadesi gereğince suç şartlar oluşsa bile TCK 43. maddesinin (1.)³³⁷ fıkrasında yer alan zincirleme suç hükmü uygulanamaz.³³⁸ Suçun mağduru tek kişi bile olsa, birden fazla karşılıksız çek verilmiş ise her bir çek için ayrı ayrı ceza tayin edilecektir.³³⁹ Her bir çek ile ilgili gerçek içtima hükümleri uygulamak gerekir.³⁴⁰

Çek keşide edilirken lehtar olarak birden fazla kişinin gösterilmesi mümkündür. Bu durumda karşılıksızdır işlemi yapılması halinde suçun birden fazla kişiye karşı işlendiği kabul edilerek TCK m. 43/2³⁴¹ fıkrası uygulanabilecektir. Faile verilecek ceza

³³⁶ Soyer Güleç, s.179-180.; E. Şen, Çek Suçu, s.35.

³³⁷ 5237 Sayılı TCK m. 43/1'e göre, "Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır."

³³⁸ Özgenç , Çek Kanunu 2021, s.84.;Pulaşlı 2021, s.470 .;S. Soyer Güleç, Borç için Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 185 .; H.Karakehya/ N. Boran Güneysu, "Konkordatonun, Çekle İlgili "Karşılıksızdır" İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçundan Kaynaklı Cezaî Sorumluluğa Etkisi", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 23, Sayı: 4, Yıl: 2019, s.21-22. Özgenç, Çek Kanunu 2019, s. 18. ;Ertem/Ersoy, s.1504.

³³⁹ E. Şen, Yeni Çek Hukukunda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu, Seçkin Ankara, s.37

³⁴⁰ Özgenç, Çek Kanunu 2021, s.84-85.

³⁴¹ 5237 Sayılı TCK m. 43/2 "Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır. "

dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılabilir. Yargıtay bir kararında; çekler farklı hukuki ilişkiler nedeni ile farklı kişilere verilmişse, birden çok suç oluşacağını kabul etmiştir.³⁴²

7. Yaptırım

Yargıtayda biriken dosyalar dikkate alınarak 31.01.2012 tarihli 6273 sayılı kanun ile değişiklik yapılmak suretiyle KİYSVS bakımından yaptırım olarak ön görülen hapis cezası uygulamasına son verilmiştir.³⁴³ Bir kısım yazarlar, hapis yasağının kaldırılmasının dezavantaj doğuracağını, mağdurların kanun dışı yollara başvurabileceklerini ve ticari hayatın bozulacağını öne sürmüşlerdir.³⁴⁴

Çekin ceza hukuku bağlamında yer alması ile ilgili olarak doktrinde farklı görüşler mevcuttur.³⁴⁵ Bir görüşe göre, ceza hukuku kamu güvenini sağlamayı amaçlarken, alacak verecek meseleleri bireysel bağlamda olup, hürriyeti bağlayıcı ceza ön görülmesi Anayasal düzenlemeler ile bağdaşmamaktadır.³⁴⁶ Diğer bir görüşe göre ise, çekin toplum nezdinde olan güvenini korumak ile borcun tahsili ayrı tutulmalıdır.³⁴⁷ Öte yandan ceza hukukuna hâkim ilkeler Anayasa’da düzenleme altına alınmıştır. Bu bağlamda kişinin temel hak ve özgürlüklerine, Anayasa’nın sözüne, ruhuna, ölçülülük ilkesine aykırı olmamak koşulu ile kanun ile müdahale edilebilir.³⁴⁸ Kişinin temel hak ve hürriyetine yönelik olarak yapılan müdahale ile amaca ulaşmak hedeflenmektedir.

³⁴² Yar. 10.CD, 16.02.1993-14474-1942(www.legalbank.com, e.t.:23.01.2020)

³⁴³ İ.Büyükbay, “Karşılıksız Çekte Hapis Cezasını Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme“, Ankara Barosu Dergisi, Y.2012,S.2, C.2, s.308.; 03.02.2012 tarih ve 28193 sayılı Resmi Gazete.

³⁴⁴ Büyükbay, s.307.

³⁴⁵ E. Şen, Yeni Çek Kanun’unda Karşılıksız Çek Suçu, Ankara 2010, s.14.

³⁴⁶ Bu hususta bkz. Bkz. S.Dönmezer, Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, İstanbul 2001, s.478. S. Tümerkan, Dolandırıcılık Suçu (Karşılıksız Çek Keşidesi Fiilleri), İstanbul 1987, s.94; Kötüniyet ve hile unsuru olmadığı müddetçe, karşılıksız çek keşide edilmesinde ceza hukuku kurallarının uygulanmasından ziyade özel hukuka ilişkin yaptırımlarla yetinilmesi gerektiği konusunda bkz. Soyer-Güleç, Sesim, Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu, 2.Baskı, Ankara 2011, s. 66. Özbek, Veli Özer, Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyer Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı, CHD, Aralık 2010, S.14, s. 11; Şen, s.15,91.

³⁴⁷ Söz konusu suç tiplerinin Anayasa’ya aykırılık teşkil etmediği konusunda bkz. Feyzioğlu, Metin, Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması, (www.feyzioğlu.av.tr/yayin/sozlesmeden-kaynaklanan-yukumluluk-ve-hapis-cezasi.html#_ftn19, erişim: 03.03.2012); İ.Özgenç , Çek Kanunu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s.80; O.Soydal, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Yeni Çek Kanunu Işığında Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Turhan Kitapevi, 2010, s.122.

³⁴⁸ E. Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 12 Baskı, Yetkin Yayınları,Ankara 2001, s.114.

KİYSVS yönelik hürriyeti bağlayıcı ceza ile, karşılıksız çek engellenmek istense de borçtan kaynaklı ticari faaliyetine yönelik hapis cezası uygulanması gerekli olmadığı gibi elverişli değildir. Ceza hukukunda kişinin hürriyetinin kısıtlanması başvurulacak son çare olmalıdır. Öncelikli olarak özel hukuk ve idare hukuku bağlamındaki çarelerin yetersiz kalması halinde ceza hukukuna başvuru yapılmalıdır. Kişinin borcundan dolayı kolluk makamı, soruşturma ve ceza yargılaması makamları ile karşı karşıya kalması toplum nezdinde lekelenmesine sebebiyet verir. Bu durumda alacaklının borçlusundan borcunu ödemesini istemesi veya borçlunun ödemesi için çaba sarf edecek durumda iken ceza infaz kurumunda olması ticari faaliyetlerine, iş alanının daralmasına ve toplum nezdinde itibarının sarılmasına sebebiyet verebilecektir.

Çekin ceza hukuku bağlamında yaptırım altına alınmasında yatan temel amaç, çekin niteliği dışında kullanımına engel olmaktır. Ödeme aracı olmasına rağmen, kredi amaçlı kullanılmasının önüne geçilememektedir. Oysaki çek görüldüğünde ödenir. Fakat günümüzde çek ileri vadeli olarak kullanılarak³⁴⁹,

- a) Borcun ertelenmesi için kredi aracı olarak kullanılması,
- b) Ticari faaliyet sırasında nakit parayı elde bulundurmak çek ile ödeme ile ödemeyi vadeli hale getirmek, elde bulunan parayı uzun vade elde tutmak,
- c) Çeki, borcun ödenmesini garanti altına almaya yönelik uygulamalar ile amacı dışına çıkarılmaktadır.³⁵⁰ Bu bağlamda değerlendirme yaptığımızda, keşideciler çekin karşılığı olmadan da çek düzenleyebilmektedirler.

Çekin karşılıksız kalmasını önlemek veya çekin bedelinin ödeneceği zaman mevduat hesabını kontrol edilmesi, ödeme aracı dışında kredi işlevi olarak kullanılmasını önlemek için düzenlendiği anda elektronik sisteme kayıt edilmesi, hamile önceden bankaya çekin düzenlendiği tarihi bildirme yükümlüğü yüklemesi çekin amacı gibi önlemler ile çekin amacı dışında kullanılmasının engellenebileceği kanaatindeyiz.

³⁴⁹ A.Kendigelen, Çek Hukuku, 4.Bası,Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007, s.16-17.

³⁵⁰ İ.Büyükbay, Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirilme,Ankara Barosu Dergisi, C.0, S.2.,Y.2012 s.310.

Suçun cezası olarak ÇekK m.5 göre adli para cezası ön görülmüştür. ÇekK m.5/11 fıkrası gereğince verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir.³⁵¹

I. Ceza Yaptırımı

Adli para cezası genel olarak, failin işlediği suç karşılığında, kusuruna ve ekonomik durumuna orantılı olarak hükmedilecek belirli bir paranın devlet hazine ödenmesidir.³⁵²

Hâkim adli para cezasının miktarını TCK m.52 ve TCK m.61/1 göre belirleyecektir.³⁵³ Hâkim adli para cezasını belirlerken 5237 sayılı TCK'nun m.52/4 maddesinde yer alan yer alan “Hâkim, ekonomik ve şahsi hallerini göz önünde bulundurarak kişiye, adli para cezasını ödemesi için hükmün kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mehil verebileceği gibi, bu cezanın belirli taksitler halinde ödenmesine de karar verebilir. Taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz. Kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi halinde geri kalanın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adlî para cezasının hapse çevrileceği belirtilir.” düzenlemesine paralel olarak karar verecektir.

KİYSVS bakımından çek bedeli yabancı döviz kuru üzerinden keşide edilmiş ise temel ceza miktarı tayin edilirken, yukarıda bahsedilen düşürülmesi gereken tutarlar

³⁵¹ AYM. 17.03.2011 -2010/6 - 3011/54 kararında; hiç kimse sözleşmeden doğan yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı hürriyetinden alıkonulamaz. Ancak borçlu borcu için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır. Bu nedenle çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin cezalandırılmasında Anayasa'nın 38. maddesine aykırı bir yön bulunmamaktadır“ demek suretiyle KİYSVS bakımından adli para cezalarının ödenmemesi durumunda hapis cezasına çevrileceğine ilişkin düzenlemeyi Anayasa'ya aykırı bulmamıştır.

³⁵² Bkz. S.Dönmezer/ S. Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler, C: 2, 11. Baskı İstanbul, Beta Yayınevi, 1997, ss.674.; P. İsoğlu, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Adli Para Cezası, Ankara, Turhan Kitapevi, 2008, s. 29- 30.; T. T. Yüce, “Para Cezalarında Yeni Düşünce ve Sistemler ve Türk Para Cezaları Sistemi”, Adalet Dergisi, S: 7, Y: 1957, s. 662.; A. Önder, Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul, Filiz Kitapevi, 1992., s. 511.; T. Taner, Ceza Hukuku Umumi Kısım, 3. Baskı, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1953, s. 16., s.633.

³⁵³ Özgenç , Çek Kanunu 2021,s.87.; Yar.19. CD, 08.02.2021-2019/3394-2021/1254(UYAP, e.t.:07.08.2021).

düşüldükten sonra, çekin ödenmesi için kanuni ibraz süresi içerisinde muhataba bankaya ibraz edildiği tarihte geçerli olan döviz satış kuru hesaplanarak adli para cezasının tayin edilmesi gerekir.³⁵⁴

KİYSVS fail hakkında ÇekK m. 5 gereğince, karşılıksız kalan her bir çek yaprağı ile ilgili olarak, bin beşyüz güne kadar doğrudan adli para cezası ön görülmüştür. Adli para cezasının alt sınırı ise çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olmaz. Hükmedilecek adli para cezasının tayininde baz alınacak miktar çek bedelinin karşılıksız kalan kısmıdır.³⁵⁵ Yargılama sonucunda ceza tayin edilirken ÇekK m. 3/3 fıkrasını göz önünde bulundurarak “muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktar, takas sistemi nedeniyle ödenmeyen miktar“ veya “ibraz anında reddedilen kısmi ödeme miktarı“ toplam çek bedelinden mahsup edilerek bakiye miktar üzerinden adli para cezasına hükmedilmesi gerekmektedir.³⁵⁶

Yargıtay bir kararında; KİYSVS bakımından tayin edilen adli para cezasının aylık iki eşit taksit olarak ödenmesi kararını hukuka aykırı bularak, TCK m.52/4 maddesi gereğince aylık enaz 4 eşit taksitle ödenmesi kararı verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.³⁵⁷

Hapis cezaları, cezaların şahsiliği ilkesi gereğince bir başkası tarafından yerine getirilmezken, adli para cezası hükümlü hariç bir başkası tarafındanda karşılanabilir.

II. Güvenlik Tedbiri Yaptırımı

ÇekK m.5'te, "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet verilmesi durumunda çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına hükmedileceği düzenlemesi yer almaktadır.

³⁵⁴ Yar. 19. CD, 01.07.2020-2019/18925-2020/9351.; İzmir BAM 16 CD, 25.10.2017-2018/324-2018/311(UYAP, e.t.:07.08.2021).

³⁵⁵ Pulaşlı 2021, s.468.

³⁵⁶ Ankara BAM 9.CD. 24.10.2017-2017/2122-.2017/3198 karar sayılı ilamında; tespit edilen miktarın çekte bedelinin karşılıksız kalan miktara yükseltilmesi, bu hesaplama yapılırken de banka tarafından sorumluluk kapsamında ödenmiş, takas sistemi kapsamında ödeme yapılamamış ya da ibraz eden tarafından ödenmesi kabul edilmemiş miktar var ise, bu miktarın çek bedelinden düşülmesi gerektiği hususlarının gözetilmeksizin, ceza belirlenirken yazılı şekilde uygulama yapılması ve cezanın eksik belirlenerek hükmün gerekçesiz olması nedeni ile hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir.(UYAP, e.t.02.02.2020)

³⁵⁷ Yar. 19 CD, 04.03.2019-2018/3236-2019/5089(Ercan, Karşılıksız Çek, s.223).

Kanun maddesinde yer alan düzenlemeye göre hamilin şikâyeti üzerine karşılıksızdır işlemine yapılmasına sebebiyet veren keşideciye karşı adli para cezasına hükmolunur. Ek olarak, mahkemece adli para cezası yanında, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına da hükmedilmesi gerekmektedir.

Çek Kanunun 5. Maddesinde çek hesabı açma yasağının kimler hakkında uygulanacağı da düzenlenmiş olup, bu kişiler; çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişilerdir. Karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda KİYSVS bakımından sorumlu kişiler ilgili şirketin yönetim organı ve ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileridir. KİYSVS bakımından çek hususunda hamilin şikâyeti olmaksızın devam eden bir yargılama esnasında koruma tedbiri olarak mahkemece re'sen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına hükmedilir. KİYSVS bakımından yapılacak yargılama esnasında gerçek kişi fail, çek hesabı sahibi tüzel kişi veya yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında güvenlik tedbiri olarak çek hesabı açma yasağı kararı verilmelidir. Mahkûmiyet hükmü ile birlikte bu yasağın devamına da karar verilmelidir.

ÇekK m. 5/2 fıkrasına göre, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUÇUN MUHAKEME VE İNFAZ USULÜ

1. Genel Açıklama

KİYSVS şikâyeteye tabi bir suçdur.³⁵⁸ ÇekK m. 5'e göre, yapılacak olan yargılamada öncelikle 2004 sayılı İcra İflas Kanunu (İİK) hükümleri uygulanır.³⁵⁹ Ancak İcra İflas Kanunu'nda hüküm bulunmaması halinde 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) ilgili hükümleri uygulanır.³⁶⁰

KİYSVS bakımından kanun koyucu farklı bir muhakeme ve infaz usulü düzenlemiştir.

2. Soruşturma Aşaması

09.08.2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 62. maddesi ile ÇekK m.3/6 fıkrasında yer alan "*Cumhuriyet Başsavcılığı'na talepte*" ibaresi, "*İcra Mahkemesi'ne Şikâyet*" olarak değiştirilmiştir.³⁶¹

³⁵⁸ Yar.19.CD, 01.02.2021-2019/22852-2021/802; Adana BAM, 02.02.2021-2019/3920-2021/227(UYAP, e.t.:03.08.2021).

³⁵⁹ Ercan, Karşılıksız Çek, s.101.

³⁶⁰ YCGK, 08.12.2009-2009/16-139,-2009/23.

³⁶¹ Yar. 19.CD, 26.05.2021- 2021-6833/2021-5718 karar sayılı ilamında; "Sanığın yetkilisi olduğu şirket adına düzenlenen **çekin**, 20.01.2016 tarihinde bankaya ibrazında **karşılıksız** çıkması nedeniyle, **şikâyetçi** tarafından 01.04.2016 tarihinde kabahatler bürosuna yapılan **şikâyet** üzerine, ... Cumhuriyet Başsavcılığınca 19.10.2016 tarihinde; sanık hakkında eylem tarihinde yürürlükte bulunan 5941 sayılı Kanun'un 5/1. maddesi gereği, "**çek** düzenleme ve **çek** hesabı açmaktan yasaklanmasına" dair idari tedbir kararı verildiği, karara karşı sanık tarafından yapılan itirazın reddedildiği, kanun yararına bozma yoluyla Dairemize gelen somut uyuşmazlık hakkında, Dairemizin 21.05.2018 tarihli, 2018/664 E. 2018/6010 K. sayılı kararıyla, **şikâyet** üzerine verilen idari yaptırım kararı sırasında, 5941 sayılı Kanun'a göre Cumhuriyet Başsavcılıklarının bu hususta bir karar verme yetkilerinin olmadığı ve ellerindeki dosyaları, 09.08.2016 tarihi itibarıyla **karşılıksızdır** işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçlarıyla ilgili karar vermekle görevli ve yetkili İcra Ceza Mahkemelerine

Suçun soruşturma aşaması bulunmamaktadır. Kanaatimize göre yapılan kanun değişikliği ile soruşturma aşaması kaldırılarak, hamilin mağduriyetinin önlenmesi ve çeke toplum nezdinde duyulan güvenin ve kullanımın zarar görmemesi amaçlanmıştır. Bu şekilde yargılama süreci de hızlandırılmıştır.

Ceza hukukunda yer alan ön ödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, uzlaşma, seri muhakeme usulü kurumları ve belirli suçlarda uygulanan etkin pişmanlık hükümlerini KİYSVS açısından incelediğimizde;

Ön ödeme kurumu soruşturma ve kovuşturma aşamasında uygulanabilen bir kurumdur. Ön ödeme kurumu kovuşturma makamının iş yükünün hafifletmesini hedeflemektedir.³⁶² Ön ödeme kurumunun şartları ve uygulanma şekli TCK 75 maddesinde düzenlenmiştir. KİYSVS açısından ön ödeme kurumu uygulanmaz.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu CMK 171/2 maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, uzlaştırma ve ön ödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir.

Kamu davasını açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı mahkûmiyetinin bulunmaması, bir daha suç işlemeyeceğine kanaat getirilmesi, Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın önceki hale getirilmesi veya zararın tamamen tazimin edilmesi gerekmektedir.³⁶³ KİYSVS bakımından soruşturma aşaması bulunmadığından ve iddianame düzenlenmesi gerekmediğinden kamu davasını açılmasının ertelenmesi kurumu uygulanmaz.

Uzlaşma kurumu; CMK 253-255 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Uzlaşma, suçların artışı ile gelişmiş toplumlarda onarıcı adalet anlayışını sağlayabilmek için,

göndermeleri gerekirken kabahat karşılığında idari yaptırım kararı vermeleri nedeniyle bozulmasına karar verildiği görülmektedir.“ şeklinde hüküm vermiştir. Öte yandan suçun yargılamaya yetkili mahkeme hakkında yapılan itirazın Anayasanın 2. ve 36 . maddelerindeki düzenlemeye aykırılık iddialarına yerinde görmeyerek itirazı reddetmiştir. AYM (B.No: 30206, T.27.07.2017)

³⁶² H.T.Gökcan / S.Kaymaz, Önödemeye Bağlı Suçlar, Seçkin Yayıncılık Ankara 1998, s.28.

³⁶³ H.Hakeri /Y.Ünver, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 19. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021,s .294 vd.

şüpheli ile mağdurun devlet denetimi bağlamında anlaşmasını sağlayan kurumdur.³⁶⁴ KİYSVS bakımından uzlaştırma kurumu uygulanmaz.

Seri muhakeme usulü; cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma tamamlandıktan sonra, şüphelinin müdafii huzurunda bu yargılama usulünü kabul etmesi şartıyla, suçun cezasına yarı oranında indirim uygulanmak suretiyle belirlediği yaptırımın mahkeme tarafından denetlenerek hüküm kurulması sureti ile uygulanan bir kurumdur.³⁶⁵ Bu usul soruşturma aşamasında uygulandığından ve KİYSVS bakımından soruşturma aşaması bulunmadığından seri muhakeme usulü uygulanmaz.

TCK'da yer alan diğer bir kurum olan "*Etkin Pişmanlık*" açısından baktığımızda, KİYSVS'lerinde soruşturma aşaması bulunmadığından, fail tarafından hakkında her hangi bir şikâyet yapılmadan önce gerçekleştirilen ödeme etkin pişmanlık kapsamında değerlendirilmez.³⁶⁶

3. Davanın Açılması

I. Şikâyet

Devlet, toplumun düzeni ve bireylerin hakkını korumak ve ihlallerin olmasını engellemek için kendiliğinden harekete geçer.³⁶⁷ Fakat belirli suçlarda soruşturma ve kovuşturma işlemlerini şarta bağlayabilir.³⁶⁸ Bunların en önemlilerinden bir tanesi şikâyet kurumudur. Bu suçlar TCK'nın 73. maddesinde "şikâyete tabi" suçlar olarak adlandırılmıştır. Bu suçlar bakımından şikâyet bir muhakeme şartıdır.

³⁶⁴ Bkz.O. Değirmenci, Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2.Baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021,s.53 vd.; Hakeri /Ünver, Ceza Muhakemesi, s 61.; H. Tan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma,Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s.41.

³⁶⁵ Bkz. Hakeri /Ünver, Ceza Muhakemesi, s.359.; H. Karakeyha/ A.İnce Tuncer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, S.1.,Y. 2021, s.12. ; Z. Yılmaz / Ö. Apış, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2020, C. 26, S. 1, s. 72.

³⁶⁶ Kovuşturma aşaması ve sonrasında yer alan etkin pişmanlık kurumu üç bölümde detaylıca açıklanmıştır.

³⁶⁷ B. Öztürk, M. R.Erdem, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 46.

³⁶⁸ Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.605.

Şikâyet kurumu genel hatlarıyla TCK'nın 73. maddesinde; "soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar" başlığı altında, şikâyet usulü ve şekli ise CMK'nın 158. maddesinde düzenlenmiştir.³⁶⁹

Şikâyet hakkı, Anayasa'nın "Hak Arama Hürriyet" başlıklı 36.maddesinde "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir." şeklinde düzenlenmiştir.

Şikâyet, özel hukukta tanınmış bir hak olmayıp kişiye tanınmış bir kamu hukuku yetkisidir. Şikâyet; "mağdur veya suçtan zarar görenin", yetkili mercie başvurarak, suç teşkil eden bir fiil dolayısıyla soruşturma ve kovuşturma yapılması yönündeki iradesini açıklamasıdır.³⁷⁰

KİYSVS ÇekK m.5/1 fıkrasında, çek ile ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemine sebebiyet veren failin, yetkili hamilin şikâyeti üzerine cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır. Hamilin şikâyeti muhakeme şartı olarak kabul edilmiştir. KİYSVS şikâyete tabi özgü suçlardandır. Suçun kovuşturulması şikâyete tabidir. Hamilin şikâyet dilekçesi iddianame yerine geçen belge hükmündedir.³⁷¹ Davasız yargılama olmaz ilkesi gereğince, İcra Mahkemesi şikâyet yapılmadan re'sen harekete geçemez. Hamilin şikâyeti ile fail tespit edilip yargılama yapılarak cezalandırılmaktadır.

KİYSVS'nin şikâyete tabi olmasında izlenen suç politikası, keşidecilerin çek keşide etmekten çekinmemelerini ve bedeli ödendiği zaman kovuşturmadan kurtulmalarını sağlamaktır.³⁷²

³⁶⁹ M.İ.V. Şahin, "Şikâyet Kurumu, Takibi Şikâyete Bağlı Suçlar", Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y. 2019, C. 5, S. 1, s.55.

³⁷⁰ Hakeri/Ünver, Ceza Muhakemesi, s.59. ; YCGK, 12.11.2019-2017/7-1014- 2019/657 karar sayılı ilamında; "Suçtan zarar gören kavramı ile mağdur kavramı aynı şeyi ifade etmemektedir. Ceza yargılamasında mağdur ancak gerçek kişidir. Tüzel kişilerin suçtan zarar görmesi olanaklı ise de mağdur olmaları mümkün değildir. Suçtan zarar gören her zaman suçun mağduru olmayabilir. Bazı suçlarda ise suçun mağduru sadece bir kişi olmayıp herkes olabilir. Kanuni düzenlemede suçtan zarar gören teriminin kullanılması ile suçluların cezasız kalmaması için geniş bir yorum tercih edilmiştir." şeklinde tanımlamıştır. (UYAP, e.t.:03.08.2021)

³⁷¹ Ercan, Karşılıksız Çek, s.101.

³⁷² S. Sami, Çek Suçları Öğreti-Mevzuat İçtihat, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara 1993, s.144.; S. Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Genişletilmiş 2.Baskı, Ankara, 1998, s.360.

1. Şikâyet Hakkı Sahibi Kişi

KİYSV suçunda şikâyet hakkını düzenleyen ÇekK m.5'te; "Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işleminin yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine,..."denilmekle şikâyet hakkı meşru hamile tanınmıştır. Şikâyet hakkı, hamile tanındığına göre öncelikli olarak hamilin kim olduğunun tespit edilmesi gerekir.

Hamilin şikâyet hakkına sahip olabilmesi için gerekli şart, meşru ve haklı hamil olmasıdır.³⁷³

ÇekK m.1/2 fıkrası gereğince bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde TTK'nın genel hükümlerine atıf yapılmıştır. Genel hükümler mahiyetindeki TTK. 790/1.maddesinde; "Cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılır.³⁷⁴ Çizilmiş cirolar yazılmamış hükmündedir. Bir beyaz ciroyu diğer bir ciro izlerse, bu son ciroyu imzalayan kişi çeki beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır." hükümleri yer almıştır. Meşru hamil ile şikâyet hakkı sahibi tespit edilmektedir. Öte yandan çekin karşılıksızdır işlemi yapılmasından sonra, çeki elinde bulunduran hamil tarafından üçüncü kişiye ciro edilmesi halinde, Türk Borçlar Kanunu m.183 ve devamındaki hükümler gereğince alacağın temlik söz konusu olup, bu nedenle yetkili hamil olmayıp, şikâyet hakkı bulunmamaktadır.³⁷⁵

Bölge Adliye Mahkemesi bir kararında; şikâyet hakkının hamile tanındığını, hamil kavramı ile öncelikle, çeki bankaya ibraz ederek karşılığının olmadığını çekin arka yüzüne yazdıran gerçek veya tüzel kişinin kastedildiğini belirttikten sonra, TTK'nın 790. maddesine göre, cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişinin, son ciro beyaz ciro olsa bile kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı

³⁷³ M.Gençtürk, "5941 Sayılı Yeni Çek Kanuna Göre Karşılıksızdır Çek Keşide Etme Suçunda Şikâyet Hakkı", Süleyman Demirel İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2010, C.15, S.2, s.238.

³⁷⁴ Kanun koyucu çek nitelik itibari ilk bölümde anlattığımız üzere emre yazılı senet özeliği mevcuttur. Bu bağlamda çek ciro ve teslim ile devredilebilme özeliğine sahip olduğundan, düzgün ve birbirini takip eden cirodan meşru hamil olduğu anlaşılabılır. Ciro zincirinde aksaklık var ise meşru hamil olmadığında şikâyet hakkı bulunmamaktadır.

³⁷⁵ Bozer/Göle2020, s.476; Erdem/Ersoy, s.1506.; Aynı yönde karar için bakınız Yar.19.CD, 10.05.2018-2018/3072-2018/5874.

takdirde yetkili hamil sayılacağını, dolayısıyla çekte, ibrazdan önce olmak ve iptal edilmemek kaydıyla ciranta olarak cirosu bulunan gerçek veya tüzel kişilerin de hamil sıfatıyla şikâyet hakkının bulunduğunu kabul etmiş, karara konu olayda ise müştekinin, davaya konu çekin ibrazından önce yer alan cirosunun iptal edilmesi sebebiyle şikâyet hakkının bulunmadığına karar vermiştir.³⁷⁶

Borçlular ise çekin karşılığı bulunmaması durumunda çekin cirantaya, avaliste veya hesabın işlediği şube dışında, muhataba ait başka bir şubeye ciro edilmesi gibi bir sebeple hamil sıfatına sahip oldukları takdirde şikâyet hakkına sahiptirler.³⁷⁷ Öte yandan son hamilin cirosu ile senedi elinde bulunduran banka yetkili hamil sayılmasına rağmen muhatap banka sorumlular arasında yer almadığından şikâyet hakkına sahip değildir.³⁷⁸

Doktrin ve yargı kararlarında "hamil" ifadesinden ne anlaşılması gerektiği tartışma konusu olmuştur. Bir kısım yazarların görüşü hamil ifadesinden anlaşılması gereken çeki bankaya ibraz eden ve karşılıksızdır işlemi yaptıran kişiyi şikâyet hakkı olan olarak tanımlamıştır.³⁷⁹ Bir kısım yazarlara göre yazarlara yetkili hamil ifadesinden anlaşılması gereken göre ise şikâyet hakkı lehtar tarafından muhataba ibrazı yapıldıktan

³⁷⁶ Ankara BAM 9.CD. 2018/5858 E, 2019/5862 sayılı kararında; Zira TK 701/IV'de (TKT m.789/son) "muhatap lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir; meğer ki muhatabın birden fazla şubesi olup da ciro çekin üzerine çekildiği şubeden başka bir şube üzerine yazılmış bulunsun" hükmü yer almaktadır. Buna göre çekle işleyen hesap kendisinde olmayan muhataba ait şubenin, "yetkili ve meşru hamil" sıfatıyla şikâyet hakkı bulunmaktadır. Özgen/Eralp, "3167 sayılı Yasanın Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, BATİDER, Aralık 1989, C:15, S:II, s.61-70. Yar.12.HD, 06.04.2000-4596/5317 karar sayılı ilamında "Lehdarın beyaz cirosu ile senedi elinde bulunduran kişi yetkili hamil sayılır." şeklinde tanımlamıştır. (www.legalbank.com.tr, e.t.:03.08.2021)

³⁷⁷ Yar.10.CD., 08.03.1999-1507-2268 sayılı kararında; "...(P) Bankası Etiler Şubesi muhatap banka olup, çekin hamili olduğu anlaşılan (P) Bankası Kadıköy şubesine yapılan cironun TK'nın 701. maddesinin 4. fıkrası uyarınca makbuz hükmünde sayılmayacağı cihetle, (P) Bankasının elinde bulunan çeki şubesi aracılığıyla ibraz etmiş olmasına göre, yetkili hamil olup şikâyet hakkı bulunduğu dikkate alınmalıdır." (kazancı.net.,e.t.23.04.2021).

³⁷⁸ S.Ü. Keskin, Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar, Yüksek Lisans Tezi Ankara 2010, s.43.; Bkz.Yar.12.HD, 30.09.1998-9505/13643 (Kaçak, s.295.).

³⁷⁹ A. Bozer /C. Göle Kıymetli Evrak Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 8. Bası, Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2018 s.461-462; S. Reisoğlu, Çek Hukuku, Ankara 2011, s.366.; E.Şen Yorumluyorum 17, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018,s.144-145.; A. Kınacı, "5941 Sayılı Çek Kanunda Düzenlenen Suçlar ve Koruma Tedbiri Gerektiren Fiiller",5941 Sayılı çek kanunu Paneli, Ankara 2010, s.58.; Ercan, Karşılıksız Çek,s.79-84.; H. Albayrak/ A. Bozdağ, "Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme", TAAD,Y. 9, S. 33, Ocak 2018, s.263-264.

sonra karşılıksızdır işlemi gerçekleşir. Bu durumda başvuru hakkı kapsamında hamile ödeme yapan cirantanın şikâyet hakkı mevcut olduğu görüşündedir.³⁸⁰

Kambiyo senetlerinde hak sahibinin ispat külfeti senedi elinde bulunduranın kendi hakkı zincirleme ve birbirine bağlı olan cirolardan anlaşılmaktadır. İcra takibi, inkâr tazminatlarında, para cezalarında kötü niyetin tespitinde bu doğrultuda öncelikle yetkili hamilin tespiti gerekmektedir.³⁸¹

Yargıtay'a göre meşru ve hakkı hamil;

"Bir ticari senedin zilyedinin yetkili hamil olup olmadığı diğerini takip eden ciro silsilesinden anlaşılabilir." ³⁸²

"Lehdarın ilk cirosunu çizilerek iptal edilmiş olması halinde, lehdar gözükmeyen kişi tarafından yapılan cironun da geçersiz olacağı ve dolayısıyla yetkili hamil sayılmayacağı kabul edilmelidir."³⁸³ Çekin ciro edildikten sonra teslim edilmesi gerekmektedir. Teslim edilmeyen senetteki alacakta devredilmemiş sayılır.

Genel olarak Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri'nin yerleşik kararlarına göre meşru hamil; çeki tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile "karşılıksızdır" işlemi yapıldıktan sonra çeki elinde bulunduran ve aynı zamanda "karşılıksızdır" işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiye ait olacağını kabul etmektedir.³⁸⁴

³⁸⁰ A. Kendigelen, Çek Hukuku, 5.Bası, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s.437.; A. Kendilgen/ İ. Zengin, Karşılıksız Çek Suçunda Şikayet Hakkı Sahibi, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil Anısına Armağan,, İstanbul 2019, s.741vd.

³⁸¹ Yar. 12.HD,28.3.2006-2006/3611-2006/6237 karar sayılı ilamında; "Somut olayda, icra takibi, çeki ciro ile eline geçiren yetkili hamil Anadolu Finas Kurumu AŞ tarafından keşideci hakkında yapılmaktadır. Hamilin keşideci ile doğrudan ilişki içinde bulunmadığının kabulü zorunludur. Bu durumda adı geçen çeki takibe koymada ne suretle kötü niyetli ve ağır kusurlu olduğu kanıtlanmadan tazminat ve para cezası ile sorumlu tutulması yasaya uygun görülmemiştir. " şeklinde tanımlamıştır.

³⁸² Yar. 12.HD, 26.01.1988-302/458, (Kaçak s.306.)

³⁸³ Yar. 12.HD, 29.09.1997-9164/9432, (Kaçak, s.295.)

³⁸⁴ Yar. 19. CD, 18.05.2021-2020-7057 / 2021 -5479. ; Yar. 19.CD, 10.5.2018-2018-3072/2018-5874. ; Gaziantep BAM 11CD, 29.09.2017-2017/1456-2017/1440.; Samsun BAM 5.CD, 28.09.2017-2017/1670-2017/1569.; Adana BAM,02.02.2021-2019/3920-2021/227(www.sinerjimevzuat.com.tr, e.t.23.03.2021)

Yetkili hamil; çekin karşılıksızdır olduğunu tespit ettiren, çekin kısmen veya tamamen karşılıksız kaldığından dolayı mağdur olan kişidir.³⁸⁵ Çekin tahsil cirosu ile ciro edilmesi halinde de yetkili hamil çekte son hamil gözüken kişidir.

2. Şikâyetin Süresi

Kanunun koyucu takibi şikâyetle bağlı suçlarda şikâyetin belirli sürede yapılmasını öngörmüştür. TCK m. 73’de kişinin "fiili ve faili" öğrendiği andan itibaren 6 aylık süre öngörülmüştür. Kanun koyucu tarafından özel ceza kanunlarında farklı şikâyet usulü ön görülmediği takdirde, TCK m.5 gereğince TCK m 73/1-2 fıkraları uygulanır.³⁸⁶

ÇekK m.5 gereğince yapılan atıfta KİYSVS’de açılan davalara bakmakla icra mahkemeleri görevli olup, İİK’nun 347, 349,350, 351, 352 ve 353 maddeleri gereğince bu suçlarda basit yargılama usulü uygulanmaktadır. KİYSVS bakımından İİK m. 347 gereğince şikâyet süresi fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıldır. İİK m. 347 gereğince şikâyet hakkının ön görülen bu hak düşürücü süre içinde kullanılması gerekmektedir.

İİK m 347 gereğince şikâyet süresinin başlangıcı hamilinin çekin karşılıksız olduğunu öğrendiği andır.³⁸⁷ Yetkili hamilin, kanuni olarak geçerli bir çeki muhatap bankaya süresinde ibraz ederek karşılıksızdır işlemenin yapıldığı anda öğrenme gerçekleşmektedir.³⁸⁸

Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri’nin yerleşik kararlarında; suç tarihini ve öğrenilmesini, "çekin tahsil için bankaya ibraz ile karşılıksızdır işleminin yapıldığı tarih" olarak kabul edilmektedir.³⁸⁹

³⁸⁵ Bozer/Göle 2020, s.476.

³⁸⁶ M. Koca / İ.Üzölmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2007, s.47.

TCK m.5 /1 gereğince “Bu kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında uygulanır.” Madde gerekçesinde açıklandığı gibi tüm sakıncaların önüne geçebilmek ve hukuk uygulamasında güvenilirliği ve birliği sağlamak için, diğer özel kanunlarda belirlenen suç tipi ilgili özel tanımlara ve bu suçlarla ilgili yaptırımlara belirlenmesi ile yetinilmelidir.Eğer ki özel hüküm belirlenmişse suçun muhakeme usulü özel hükümler ile TCK yer alan hükümlere çelişmeyecek biçimde uygulanmalıdır.

³⁸⁷ Bozer / Göle 2020, s.478

³⁸⁸ AYM, 26.07.2017-2016/191-2017/131(RG 10.10.2017).

³⁸⁹ Bkz. YCGK 06.12.2005-2005/10-128 -2005/162.; Yar.19 CD, 05.11.2018- 2018/6510-2018/11325.; Adana BAM 11.CD,16.02.2021-2019/4065- 2021/403.; Adana BAM,02.02.2021-2019/3920-2021/227(UYAP, e.t. 21.08.2021).

Taraflarca şikâyeteye yönelik hak düşürücü süre kovuşturmanın her aşamasında ileri sürülebileceği gibi hâkim tarafından da re'sen nazara alınarak şikâyetin süresinde yapılıp yapılmadığına bakılması gerekir.³⁹⁰

Şikâyetin süre yönünden reddilmesi halinde hamil, bir yıllık sürenin dolmadığını iddia etmesi ve fiili öğrendiğine yönelik olarak da önceden bir bilgisinin bulunduğunu ispat etmesi halinde veya dava dosyasında hamilin fiili öğrendiğine yönelik herhangi bir bilgi, belge veya delil yoksa şikâyetin süresinde olduğunun kabulü gerekir.³⁹¹

Şikâyetçinin İİK'nun m.347 gereğince düzenlenen suçun öğrenilme tarihinden itibaren üç ay, her halükarda bir yıllık süre geçtikten sonra şikâyeteye bulunması halinde mahkeme tarafından, şikâyet yokluğundan davanın düşürülmesine karar verilecektir.³⁹²

3. Şikâyetin Usulü

Çek Kanunu'n m.5 gereğince yapılan atıf ile İİK m. 349/1'e göre yapılması gerekmektedir. Şikâyet, yazılı dilekçe veya beyanın tutanağa geçirilmesi koşulu ile sözlü olarak yapılabilir.³⁹³ Şikâyetin "İcra Mahkemesi"ne yapılması zorunludur.³⁹⁴ Öte yandan şikâyet, süresi içerisinde yetkisiz makama yapıldığı takdirde dosya üzerinden şikâyet dilekçesinin reddine karar verilerek ilgili mercie gönderilmelidir.³⁹⁵

KİYSVS şikâyeteye tabi suçlar kapsamında olduğundan, İcra Mahkemesi re'sen harekete geçmez. Şikâyet hakkı, suçtan zarar gören/mağdur olarak kast edilen hamile sıkı sıkıya bağlı hak olmasına rağmen, geçerli bir vekâletname sunulduğu takdirde vekili tarafından kullanılabilir.³⁹⁶

³⁹⁰ H.Çolak, "İcra ve İflas Suçları İle Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", Bankacılar Dergisi, Y.2005, S.53, s.179.

³⁹¹ Yar.16.HD. 1.2.2012 -2011/8301-2012/572.; Çolak, s.179; N. Kaçak, En Son Değişikliklerle Açıklamalı-İçtihatlı İcra ve İflas Suçları, Genişletilmiş Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Ankara 2006.s.336; M. Artuç, "İcra İflas Suçlarında Yargılama Usulü", Adalet Dergisi, Nisan Sayısı, Y.2003, s.305-332., s.315.

³⁹² Albayrak/ Bozdağ, s.266; bkz.Adana BAM 11 CD. T.02.02.2021-2019/3920-2021/227(UYAP, e.t.13.08.2022).

³⁹³ İ.Özmen, İcra Ceza Mahkemesinin Görevine Giren Suçlar, Ankara 2007, s.543.

³⁹⁴ YCGK 13.02.2007-2007/17RD-16-2007/28 karar sayılı ilamında İİK' da hapis cezası veya adli parası öngören suçlar yönünden kanunen ayrıca bir düzenleme öngörülmediğinden için diğer icra suçları gibi icra mahkemesine yapılır.

³⁹⁵ Ankara BAM 9.CD, 22.11.2016-2016/92-2016/99 (UYAP, e.t. , 23.08.2022).

³⁹⁶ H. Yıldız, İcra ve İflas Suçları, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007, s.229.

Hamil yetkili İcra Mahkemesinin bulunduğu yerde değilse yetkili İcra Mahkemesine gönderilmek üzere bulunduğu yerden şikâyetle bulubabilir.³⁹⁷ Şikâyet dilekçesinin iddianame usul ve unsurlarını içermesi zorunlu değildir. Cumhuriyet savcısı tarafından yetkili ve görevli mahkemeye hitaben hazırlanan iddianamede şüpheli hakkında leh ve aleyhe olan husus ve delilleri öne sürme yükümlüğü mevcut iken şikâyetçinin böyle bir yükümlülüğü yoktur.

II. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Anılan suç bakımından açılacak davada "İcra Mahkemesi" görevlidir.³⁹⁸ 5271 sayılı CMK'nın m.12/1 fıkrasına göre, davaya bakma yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesi olarak belirtilmiştir. Ancak KİYSVS suçu bakımından ÇekK m.5 /1 fıkrasında davaya bakmaya yetkili ayrıca göstermiştir.

Buna göre yetkili mahkemeler;

- Çekin tahsili için bankaya ibraz edildiği yer mahkemesi,
- Çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer mahkemesi,
- Hesap sahibinin yerleşim yeri mahkemesi,

olarak ön görülmüştür.

Kanun koyucu KİYSVS bakımdan üç farklı yetkili mahkeme göstererek, yetkili mahkeme belirlenirken hamile tercih hakkı tanımıştır. İcra Mahkemeleri, asliye hukuk mahkemesi yargı çerçevesinde kurulmuştur. İcra mahkemeleri özel ve tek hâkimlidir. Ayrıca icra mahkemelerinin olmadığı yerlerde "Asliye Hukuk" mahkemeleri, "icra mahkemesi" olarak görev yapmaktadır.

³⁹⁷ M. Günay, Mehmet, Hukukumuzda İcra Suçları, Doktora Tezi, Kocaeli 2013,s.172.

³⁹⁸ AYM, 26.07.2007-2017/191-2017/131 sayılı kararında; İcra Mahkemelerinin görevli olmasının belirlenmesine karşın Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruda, tük hâkim ve savcıların Hakim ve Savcılar Kurulu tarafından atandığı, hakimlerin tarafsız, bağımsız ve hukuka bağlı oldukları bu bağlamda birbirleri arasında herhangi bir farklılık bulunmadığı, karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından açılan davalarda icra mahkemelerinin yetkili kılınmasının hukuk devletine ayrılık teşkil eden bir durum saptanmadığından Anayasa 'ya aykırı olmadığına hükmetmiştir.

Yetkili mahkemenin belirlenmesinde keşidecinin yerleşim yerinin veya çekin keşide edildiği yer önem arz etmemektedir.³⁹⁹ Yer mahkemesinin yetkisizliğinin tespiti talebe bağlı olmayıp mahkeme re'sen karar verebilir.

Yargıtay bir kararında; suça konu çekin, çek hesabı açıldığı banka şubesinin Zekeriyaköy/İstanbul şubesi olduğunu, çekin aynı bankanın Gayrettepe/İstanbul şubesine ibraz edildiğini,, şikâyetçinin ise yerleşim yerinin İstanbul olduğunu belirterek şikâyetin yapıldığı Ankara 8. İcra Ceza Mahkemesinin yetkisiz olduğuna hükmetmiştir.⁴⁰⁰

4. Kovuşturma Usulü

KİYSVS bakımından ÇekK m.5/1 fıkrası İİK 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 maddelerinde düzenlenen yargılama usulü uygulanmaktadır.

İcra mahkemelerinde yapılan kovuşturma usulü diğer mahkemelere göre farklılık arz etmektedir.

İcra suçlarında yapılan kovuşturma aşamasında İİK 349.maddesi gereğince hamil şikâyetçi şikâyetini yaptıktan sonra imzası alınıp, duruşma için hemen bir gün tayin edilir. Sanığa çağrı kâğıdı gönderilip kovuşturmadan haberdar edilir. Eğer ki şikâyetçi tanık göstermiş ise ona da çağrı yapılır. Davanın taraflarını oluşturan hamil ve faili İcra Mahkemesi tarafından tayin olunan gün ve saatte mahkemenin huzuruna gelmek veya kendisini temsil eden bir vekil göndermeye mecburettir. İcabında icra mahkemesi, tarafların bizzat hazır bulunmasına emredebilir. Sanık⁴⁰¹ başka yerde ikamet ediyorsa istinabe yolu ile sorguya çekilir. Sanık şikâyeti alan veya istinabe edilen icra mahkemesinin huzuruna gelmez veya müdafî göndermezse yahut bizzat bulunmasına lüzum görülürse kolluk marifetiyle getirilir. Bu suretle de bulundurulamazsa muhakeme gıyabında görülür. Şikâyetçi muayyen zamanda gelmez ve vekil de göndermezse

³⁹⁹ Ercan, Karşılıksız Çek, s.143.

⁴⁰⁰ Bkz.Yar. 19.CD, 25.01.2021-2019/23969- 2021/473.; Yar. 19.CD, 24.06.2020-2019/1508 -2020 /8268(UYAP, e.t.19.09.2021).

⁴⁰¹ Maznun: Sanık

şikâyet hakkı düşer. Sanığa usulüne uygun⁴⁰² olarak Tebligat Kanunu gereğince yapılacak olan davetiyede; açıkça gelmediği takdirde yokluğunda yargılama yapıp, hükme bağlanacağı sanığa açıkça belirtilmelidir.⁴⁰³

Bölge Adliye Mahkemesi bir kararında; İİK'nın m.349/5 ve CMK'nın 195. Maddesi gereğince sanığa gelmese de yokluğunda duruşmanın yapılacağına ilişkin meşruhatlı davetiyenin usulüne uygun tebliğ edilmek şartıyla yargılamanın yokluğunda bitirilebileceğinin, sanığın yargılamada müdafii ile temsil edilmesinin, onun duruşmadan haberdar edilme ve bu şekilde duruşmada hazır olma imkânından yoksun bırakılması sonucunu doğurmayacağını belirterek, sanığa çıkarılan ilk davetiyenin sanığının bilinen adresine çıkarıldığı, duruşma gününü bildirir bu ilk davetiyenin iade gelmesi üzerine, sanığın mernis adresine tebligat çıkartılmaması nedeniyle 7201 Sayılı TK'nın 21/1 ve 21/2 maddelerine uygun tebligat yapılmadan sanığın yokluğunda yargılama yapılarak hüküm kurulmasının hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir.⁴⁰⁴

İİK 349/6 maddesi gereğince dikkat edilmesi gereken husus, iki tarafın gelmeye veya vekil göndermeye mecbur olması, şikâyetçinin gelmediği takdirde şikâyet hakkının düşeceği ve şikâyetçiden farklı olarak sanık gelmediği takdirde ise yargılamanın sanığın yokluğunda yürütüleceğidir.

5. Hüküm

Genel Olarak

KİYSVS'unda ÇekK m.5/1 fıkrası gereğince İİK 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 maddelerinde yer alan yargılama usulü uygulanmaktadır. KİYSVS bakımından yapılacak ceza yargılamasında verilecek hükümler İİK ile sınırlı olmayıp CMK m. 232 'deki hüküm çeşitlerine de bu yargılamada yer verilecektir.⁴⁰⁵ Bu bağlamda verilecek

⁴⁰² Usulüne uygun tebligat ile hukuki olaydan kişinin haberdar olup Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince kişiye tanınmış adil yargılanma hakkı uzantısı içerisinde yer alan kişinin dinleme hakkını kapsamaktadır.

⁴⁰³ S. Özkan/ Z. Bayrak, 5941 Sayılı Yasada Düzenlenen Çekin Karşılıksız Kalmasına Sebebiyet Verme Suçu, Platon Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul Temmuz 2020, s.127.

⁴⁰⁴ İzmir BAM 16. CD, 30.5.2019-2019/1199-2019/1952(UYAP, e.t.20.11.2021) .

⁴⁰⁵ R. Sarı, İcra Suçları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s.212.; Albayrak/ Bozdağ, s.270.

hükümler beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve davanın düşmesi kararıdır.

I. Mahkûmiyet Kararı

KİYSVS’inde mahkumiyet kararı olarak ÇekK m.5 gereğince, adli para cezası ön görülmüştür. Mahkûmiyet hükmü ile birlikte çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına hükmedilecektir. Verilmiş bir yasak söz konusu ise, yasağın devamına karar verilecektir. Mahkûmiyet kararı olarak verilen adli para cezası ile çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin detaylı açıklamalar üçüncü bölümde "suçun yaptırımı" başlığı altında detaylıca açıklanmıştır.

1. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

ÇekK m.5 gereğince KİYSVS bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu uygulanamaz. Birden fazla hükümle adli para cezalarına mahkûmiyet hâlinde ödenmeyen adli para cezalarının hapis cezasına çevrilmesinde netice olarak verilen hapis cezası beş yılı geçemeyecektir.

2. Cezanın Ertelenmesi

TCK 51/1’e maddesine göre, işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir.

Cezanın ertelenmesi kurumu sadece hapis cezalarına karşı ön görüldüğünden KİYSVS bakımından öngörülen yaptırım adli para cezası olup, "cezanın ertelenmesi" kurumu uygulanmaz.

II. Düşme Kararı

1. Şikâyetten Vazgeçme

Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olup, şikâyetten vazgeçme veya diğer tabirle feragatte⁴⁰⁶ bulunma şikâyetçinin en tabi hakkıdır. TCK'nun m.73/4 fıkrası gereğince kovuşturulması şikâyete tabi suçlarda kanunda aksi yazılmadığı takdirde şikayeten vazgeçmesi davayı düşürür. Hüküm kesinleştikten sonra şikayeten vazgeçme cezanın infazına engel olmaz. Buna karşın ÇekK m.6 /1-b bendi gereğince karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu bakımından şikâyetçinin hüküm kesinleştikten sonrada şikayeten vazgeçme hakkı bulunmaktadır.⁴⁰⁷ Vazgeçmesi halinde mahkeme tarafından yargılama aşamasında davanın düşmesine, hüküm kesinleştikten sonra şikâyetten vazgeçildiği takdirde hükmün bütün sonuçlarının ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Şikâyetin yetkili hamil tarafından yazılı veya tutanağa geçirilmek suretiyle yapılması ön görülmüşken, şikâyetten vazgeçme her hangi bir şekil şartına bağlanmamıştır.⁴⁰⁸ Kanaatimizce yetki ve şekilde paralellik ilkesi gereğince şikâyetten vazgeçmeninde yazılı veya tutanağa geçirilmek suretiyle yapılmasının mümkündür. Şikâyetten vazgeçildikten sonra tekrar şikâyeti çolmak mümkün değildir.⁴⁰⁹

2. Yetkisiz Kimsenin Şikâyetle Bulunması

Şikâyet hakkı yetkili hamile tanınmıştır. Yetkili hamili kavramı şikâyet hakkı başlığında altında açıklanmıştır. Yetkili kişi tarafından şikâyet hakkı kullanılmadığı takdirde icra mahkemesince şikâyet yokluğundan "davanın düşmesi"ne karar verilecektir.

⁴⁰⁶ Feragat genel olarak kişinin süresi geçmemiş bir şikayeti yapmayacağı veya yapılmış olan şikayeten vazgeçmesini ifade etmektedir.

⁴⁰⁷ A. Öztürk, Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu ve Türkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.63.

⁴⁰⁸ F.Erem, / A.Danışman /M.E. Artuk,, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara Haziran 1997, s. 966; N.Centel/H. Zafer/ Ö.Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul Ekim 2005, s. 658; Arslan/ Kayaççek, 5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi, s. 528-529).

⁴⁰⁹ Yar. 12. CD, 04.02.2020 - 2019/1079 -2020/1071(UYAP, e.t., 21.08.2021).

3. Çekin Karşılıksız Kalan Kısımın Faiziyle Ödenmesi

ÇekK m. 6/1 fıkrası gereğince; karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, yargılama aşamasında davanın düşmesine, mahkûmiyet kesinleştikten sonra ödenmesi halinde verilen hükmün tüm sonuçları ile birlikte ortadan kaldırılmasına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleştğinde, yasağın kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur(ÇekK m.6/3).

4. Şikâyetin Süresinde Yapılmaması

Bir muhakeme şartı olan şikâyet hakkı üç aylık ve bir yıllık hak düşürücü süreye tabi tutulmuştur. Yetkili hamilin ön görülen bu hak düşürücü süre içerisinde şikâyet kullanması gerekmektedir. Hak düşürücü süre içerisinde kullanılmadığı takdirde, şikâyet hakkının düşürülmesine karar verilecektir.⁴¹⁰ Şikâyet süresi başlığı altında detaylıca anlatılmıştır.

5. Müştekinin Mazeretsiz Olarak Duruşmaya Katılmaması

İİK'nun m. 349/6 fıkrası göre “Şikâyetçi muayyen zamanda gelmez ve vekil de göndermezse şikâyet hakkı düşer.” Madde metninde de anlaşıldığı üzere davanın değil şikâyet hakkının düşürülmesine karar verilecektir.

Yargıtay’a göre; şikâyetçi veya vekilin duruşmaya gelmemesi ancak mazeret bildirmesi durumunda öncelikle mazeretin kabulü veya reddi yönünde olumlu veya olumsuz yönde karar verilmeden şikâyet hakkının düşürülmesine karar verilmesi

⁴¹⁰ Bkz.Yar. 19. CD, 08.02.2021-2019-33664/2021-1246.;Yar. 19. CD, 27.05.2019-2019-29134 /2019-8945(UYAP ,e.t., 21.08.2021).

kanuna aykırılık teşkil etmektedir.⁴¹¹ Yargıtayın bir başka kararına göre ise; yapılan tebligattan sonraki ilk oturuma müştekinin mazeret bildirmekmesizin katılmaması durumunda duruşmanın bir oturum ertelenmesi, müştekinin geçerli bir mazeret sunmaksızın yine duruşmaya katılmaması durumunda müştekinin şikâyetten vazgeçmiş sayılarak, kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi gerekmektedir.⁴¹²

6. Zaman Aşımı

Ceza hukukunda belirli sürenin geçmesi ile ceza davası açılmasını engelleyen veya açılan davanın düşmesine yol açan kurum dava zaman aşımı; hüküm kesinleştikten sonra infazı engelleyen süre ise ceza zaman aşımı olarak adlandırılmaktadır.⁴¹³

ÇekK ve diğer kanunlarda karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçuna ilişkin zaman aşımı ile ilgili özel bir hüküm bulunmadığından, suçun cezası adli para cezası olduğundan dolayı TCK 66/1-e bendi gereğince 8 yıllık dava zaman aşımı süresine tabidir. Suçun dava zaman aşımın süresi çekin muhatap bankaya ibraz edildiği anda başlar.⁴¹⁴

III. Davanın Reddi

CMK m. 223/7 fıkrasına göre, aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.

KİYSV suçlarından, birden fazla karşılıksızdır işlemi yapılmış çek söz konusu ise ve bu çeklerden bir hakkında daha önce hüküm verilmiş ise, ilgili çek hakkında davanın reddine karar verilip, diğer çek veya çekler yaprakları hakkında yargılamaya devam edilebilir.⁴¹⁵

⁴¹¹ Yar 19.CD, 30.01.2019-2018-5317/ 2019-1122(UYAP, e.t., 21.08.2021).

⁴¹² Yar. 10.CD, 12.07.2005-2004/-2005/8535(UYAP e.t., 21.08.2021,).

⁴¹³ F. G. Taner, Ceza Hukukunda Zaman Aşımı, Yüksek Lisans Tezi Ankara 2007, s.11.

⁴¹⁴ Ay/Çiftçi, s.70.

⁴¹⁵ Ay/Çiftçi, s.79

6. Yargılama Giderleri

Yargılama giderleri kavramı; CMK'nun 324/1 fıkrası uyarınca harçlar ve tarifesine göre ödenmesi gereken avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla Devlet Hazinesinden yapılan her türlü harcamalar ve taraflarca yapılan ödemeler yargılama giderleridir. Bu ödemler kapsamında, avukatlık ücreti, tanıklık ücreti veya posta gideri vb. giderler yer almaktadır. Karşılıksız çek suçunun muhakeme usulünde soruşturma aşaması bulunmadığından sadece kovuşturma aşamasındaki giderleri kapsamaktadır.

ÇekK m. 5/1 maddesi gereğince yapılan yargılamaya ilişkin İcra ve İflas Kanunu gereğince KİYSVS bakımından yargılama giderlerine ilişkin düzenleme mevcut değildir. İcra mahkemelerinde yapılacak olan yargılamaya yönelik giderler 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun 324 ile 330 maddeleri arasında hüküm altına alınmıştır.

CMK 324 gereince giderlerin neleri kapsadığı, kimin tarafından belirlenmeye ve nasıl yükletileceğine ilişkin hususlar kuşkuyla yer verilmeyecek şekilde düzenlenmiştir.

Mahkeme son duruşmada hüküm ile birlikte yargılama giderlerinede karar verir. Hüküm ve kararda yargılama giderlerinin kimlere yükletileceği gösterilir(CMK m. 324/2)

Giderlerin miktarı ile iki taraftan birinin diğerine ödemesi gereken paranın miktarını mahkeme başkanı veya hâkim belirler. (CMK 324/3)

Devlete ait yargılama giderlerine ilişkin kararlar, Harçlar Kanunu hükümlerine göre; kişisel haklara ilişkin kararlar, 09.06.1932 tarihli ve 2004 Sayılı İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre yerine getirilir. Devlete ait yargılama giderlerinin 21/7/1953 tarihli ve 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 106. maddesindeki terkin edilmesi gereken tutarlardan az olması halinde, bu giderin Devlet Hazinesine yüklenmesine karar verilir. (CMK 324/4)

Türkçe bilmeyen ya da engelli olan şüpheli, sanık, mağdur veya tanık için görevlendirilen tercümanın giderleri, yargılama gideri sayılmaz ve bu giderler Devlet Hazinesince karşılanır. (CMK 324/5).

7. Kanun Yolları

Yargılama makamları tarafından verilen kararlarda hata veya haksızlık bulunması muhtemeldir.⁴¹⁶ Yargılama makamları tarafından yapılan hataların ve hukuka aykırılıkların giderilmesi bu bağlamda maddi gerçeğe ulaşılırken hukuka uygunluğunun denetlenmesi⁴¹⁷ yoluyla yine yargılama makamları tarafından yapılmaktadır.⁴¹⁸ Denetim mekanizması ile hukuki güvence sağlanmak ve adil yargılanma hakkı korunmaktadır.⁴¹⁹ Kanun yoluna başvurabilmek için bir yargılama makamı kararının olması gerekmektedir.⁴²⁰

Kanun yolu genel olarak, hâkim veya mahkeme tarafından verilen karar veya hükümlerin, hatalı ya da hukuka aykırı olduğu iddiası ile başka bir yargı merci tarafından incelenmesini sağlamak için kanunda öngörülen kişiler tarafından ve kanunda ön görülen süreler içerisinde başvuru hukuki çareler olarak tanımlanabilir.⁴²¹

CMK kanun yollarını olağan ve olağanüstü kanun yolları olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Olağan kanun yolları kanun tarafından öngörülen henüz kesinleşmemiş karar ve hükümlere karşı başvuru yoldur. Olağan kanun yolları, itiraz, istinaf ve temyizdir.

⁴¹⁶ B.Öztürk/V. Ö. Özbek/ M. R. Erdem, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Ankara 2001. s.801.

⁴¹⁷ V.Ö. Özbek, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s.689.

⁴¹⁸ N. Kunter, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989, s. 1007.

⁴¹⁹ B. Bağcı, Olağan Kanun Yolu Olarak istinaf ve Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Savcısının İstinafta Rolü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Mayıs 2009, s.3.

⁴²⁰ D.Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Basım, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s, s. 527; B. Öztürk/ D.Tezcan /M. R. Erdem/ Ö. Sırma/ F. S. Kırıt/ Ö. Özaydın/ E. Alan Akcan / E. Erden, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s. 637; F. Yenisey /A. Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, 2. Basım, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s, s. 1168; N. Toroslu /M. Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukuk u, 13. Basım, Savaş Yayınevi, Ankara 2014,s.319; H. Karakeyha, "Ceza Muhakemesinin Amacı", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Y.2007, C. 65, S. 2, s. 158.

⁴²¹ H. Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.; B. Öztürk/ M.R.Erdem/ /D.Tezcan/Y. F. Saygılar Kırıt/ Özdem Özaydın/Efser Erden Tütüncü;/E. A.Akcan / Ö. S. Gezer / D. Altınok Villemin / M. C. Tok, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.661 vd.; C. Yenidünya, C., 2019, Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları/ Genel Esaslar, S.1, <https://caneryenidunya.com/kanunyollarinin-genel-esaslari> (ET.16.03.2020). M. Balcı, 2013, Ceza Muhakemesinde Hüküm ve Çeşitleri, Adalet Yayınevi, Adalet Yayınevi 2013, s.24-43.

Olağanüstü kanun yolları ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi, Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz yetkisi, Kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi olarak sayılmıştır.

KİYSVS bakımından olağan kanun yolu olarak itiraz ve istinaf kanun yollarını ön görmüştür.

İtiraz; hâkim veya mahkeme tarafından verilen kararlara karşı tefhim veya tebliğinden itibaren hak düşürücü süreler içerisinde gerek maddi hata gerekse hukuka aykırılık iddiası ile bir başka yargılama makamı tarafından incelenmesi için yapılan başvurusudur.⁴²²

İstinaf; kelime anlamı yeniden başlama olan; ilk derece mahkemesi tarafından verilen karar ve hükümlerdeki maddi hata ve hukuka aykırılıkların bir üst yargılama makamı tarafından incelenmesi ve düzeltilmesi için tanımlanmış bir kanun yoludur.⁴²³

ÇekK 5.maddesinde İİK 353. maddesinde atıf yapılarak, mahkemece talep üzerine veya re'sen koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı kanun yolu olarak itiraz kurumu kabul edilmiştir.⁴²⁴

Buna göre, İİK m.353/1 gereğince itiraz yolu olarak, devam eden dava hakkında bir diğer icra mahkemesine başvuru yapılacaktır. Güvenlik ve koruma tedbirlerine karşı yapılan itiraz üzerine verilen kararlar kesindir. Yargılama yapılırken itiraz kanun yolu tanınmasının amacı, yargılama sürecinin uzun sürmesi sonucu meydana gelecek olan zararlardan sanığı korumaktır.⁴²⁵

İİK 353/1 maddesine göre, disiplin ve tazyik hapsi kararlarına karşı, tefhim ve tebliğinden itibaren yedi gün içinde itiraz yoluna başvurulabilecektir. Mahkeme itirazı

⁴²² Özenbaş, s.53; Y. Ünver/ H. Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 19.Basım, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.376-378.; M.R.Erdem/ C. Şentürk, Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s.70.; Öztürk/ Erdem/ /Tezcan/Saygılar Kırıt/ Özaydın/ Erden Tütüncü/Akcan / Gezer / Altınok Villemmin / Tok, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.690.

⁴²³ M. Özen, "Türk Ceza Muhakemesinde İstinaf", AÜHFD, C. 65, S.4,Y. 2016:s. 2331-2388.

⁴²⁴ H.Albayrak/H. Bozdağ, "Karşılıksız Çek Yapılması İşlemine Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme", TAAD, Y. 9, S.33 Ocak 2018, s. 274-275.

⁴²⁵ Albayrak/ Bozdağ, s. 274-275.

incelemesi için dosyayı o yerde icra mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, o yerde icra mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesi hâkimi ile asliye ceza mahkemesi hâkiminin aynı hâkim olması hâlinde ise en yakın asliye ceza mahkemesine gönderir. İİK 353/2 maddesine göre, bu babda sayılan suçlar bakımından CMK da ön görülen kanun yollarına ilişkin hükümler uygulanacaktır.

CMK'nın 272/3 maddesine gerğince,

1. Hapis cezasından çevrilen adlî para cezaları hariç olmak üzere, sonuç olarak belirlenen üçbin Türk Lirası dâhil adlî para cezasına mahkûmiyet hükümlerine,
2. Üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adlî para cezasını gerektiren suçlardan beraat hükümlerine,

Kanunlarda kesin olduğu yazılı bulunan hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulamaz.

İstinaf başvurusu hükmün açıklanmasından itibaren 7 gün içinde hükmü veren mahkemeye bir dilekçe veya zabıt kâtibine bir beyanda bulunulması suretiyle yapılır; beyan tutanağa geçilir ve tutanak hâkime onaylatılır.(CMK 273/1). Hüküm, istinaf hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, süre tebliğden itibaren başlar.(CMK 273/2).

CMK m. 286/2-e bendine göre, adli para cezalarına karşı sadece istinaf kanun yolu öngörülmüş olup temyiz yolu kapalıdır.

ÇekK m. 5.'e göre; mahkemeden talep üzerine veya re'sen, çek düzenleme ve açma yasağına; bu yasağın bulunması halinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmedebilir.⁴²⁶ Bu kararlara karşı kanun yolu olarak itiraz kullanılır.

⁴²⁶ Albayrak/ Bozdağ, s. 274-275.

Yargılama sürecinde verilen koruma ve güvenlik tedbirlerine itiraz üzerine verilen kararlar ile yargılama sonunda verilen adli para cezasına ilişkin kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilecektir.⁴²⁷

Süresi içinde yapılan istinaf başvurusu, hükümün kesinleşmesini engeller.(CMK m.275/1).

CMK 5 ve 18. maddeleri hükümlerine göre, görevsizlik veya yetkisizlik kararı verilmesi gereken halde; adlî yargı içerisindeki mahkemeler bakımından verilen görevsizlik kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz mercii, ağır ceza mahkemesidir.⁴²⁸

8. İnfaz Usulü

İnfaz, yargılama makamınca verilen mahkûmiyet kararının ilgili kurumlarca yerine getirilmesidir.⁴²⁹

I. Cezanın İnfazı

Yargılama makamı sanığın adli para cezasını TCK m. 52 /1 fıkrası gereğince tayin eder. Bunun ile birlikte aynı maddenin (4.) fıkrasındaki hüküm ile sanığın ekonomik, sosyal durumuna göre kolaylık getirebilir. Kanun koyucu tarafından yargılama makamına iki seçenek sunulmuştur. Birinci seçenekte hâkim adli para cezasının ödenmesi için sanığa mehil verebilir. Mehil hükmün kesinleşmesi ile birlikte bir yılı geçemez. İkinci seçenek olarak ise adli para cezasını taksitlendirebilir. Taksit miktarı dörtten az olmamalı ve taksit süresi iki yılı geçmemelidir. Hâkim kararda sanığın taksitlerden birini zamanında ödenmemesi halinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adlî para cezasının hapse çevrileceği hususunu açık ve net

⁴²⁷ Şahin, s.144.; Ercan, Karşılıksız Çek, s.281 vd.

⁴²⁸ Ercan, Karşılıksız Çek, s.224.

⁴²⁹ B. Akbulut/N. Demirkol/T.Y. Turan, İnfaz Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.23..; O.Erdoğan, İnfaz Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2022, s.25.T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü “İnfaz” Sorgulaması (<http://www.sozluk.adalet.gov.tr>, e.t. 03.10.2018).

şekilde belirtir.⁴³⁰ Adli para cezasının hapse çevrileceği mahkeme ilâmında yazılı olmasa bile hüküm Cumhuriyet Başsavcılığınca uygulanır(CGTİK m.106/5).

Adli para cezasının infazına hükmün kesinleşmesi ile başlanır. Adli para cezasının infazına yönelik düzenlenme 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Hakkındaki İnfaz Kanunun(CGTİK) 106. maddesinde düzenlenmiştir.

Adli para cezasını içeren ilâm Cumhuriyet Başsavcılığına verilir. Cumhuriyet savcısı otuz gün içinde adli para cezasının ödenmesi için hükümlüye bir ödeme emri tebliğ eder.(CGTİK m.106/2). Ödeme emrinin tebliği, mahkeme kararında gösterilen adrese CGTİK 20. maddesinin (3.) fıkrası gereğince yapılır. Öte yandan bu tebliğ, İnfaz Tüzüğü'nün m.56/2 fıkrası gereğince sanığın tutuklu bulunması halinde tutuklu bulunduğu ceza infaz kurumunda kendisine veya yasal olarak atanmış vasi varsa vasisine yapılır.

Adli para cezasının zamanında ödenmemesi halinde taksit tutarın veya adli para cezasının tamamına gecikme faizi eklenmez.⁴³¹ Ödeme yapılmadığı takdirde ön görülen hapis cezası, tazyik hapis niteliğindedir.⁴³²

Hükümde eğer adli para cezası takside bağlanmamış ise, bir aylık süre içinde adli para cezasının üçte birini ödeyen hükümlünün isteği üzerine geri kalan kısmının birer ay ara ile iki eşit taksitte ödenmesine izin verilir. İlk taksidin süresinde ödenmemesi hâlinde, verilen ikinci takside ilişkin izin hükümsüz kalır(CGTİK m.106/6).

Adli para cezası yerine çektirilen hapis süresi üç yılı geçemez. Birden fazla hükümle adli para cezalarına mahkûmiyet hâlinde bu süre beş yılı geçemez.(CGTİK m.106/7).

CGTİK m.106/9'a göre, 16'ncı madde hükümleri saklı kalmak üzere, adli para cezasından çevrilen hapis cezasının infazı ertelenemez ve bunun infazında koşullu

⁴³⁰ V.Ö. Özbek, İnfaz Hukuku, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s.112.

⁴³¹ Özbek, İnfaz Hukuku, s.114.

⁴³² 5739 sayılı Kanun öncesi dönemde haptiden çevrilen adli para cezalarının infazı usulü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. N. Meran, "Hukukumuzda Adli Para Cezalarının İnfazı Rejimi", Terazi Hukuk Dergisi, C.3, S.18, Şubat 2008, s.154 vd.

salıverilme hükümleri uygulanmaz. Hapse çevrilmiş olmasına rağmen hak yoksunlukları bakımından esas alınacak olan adli para cezasıdır().⁴³³

KİYSVS'nin cezasına ilişkin infaz usulü diğer cezaların infaz usulünden farklılık arz etmektedir. ÇekK m.5 gereğince KİYSVS'nin hükümlüsü hakkında CGTİK gereğince adli para cezasının infazına ilişkin ön görülen seçenek yaptırımlar(kamuya yararlı işte çalışma vb.) uygulanmadan adli para cezasının doğrudan hapis cezasına çevrilmesi şeklindedir.

II. İnfazın Durdurulması

20.03. 2020 tarihli Resmi Gazte'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7226 Sayılı Kanunun 49. maddesinde; Çek Kanunu'na geçici madde 5 eklenmiştir.

ÇekK m.5 de tanımlanan ve 24.03.2020 tarihine kadar işlenen KİYSVS dolayı mahkum olanlar hakkında geçici madde 5 uygulanacaktır. Anılan suçtan dolayı cezaevinde bulunan hükümlü, herhangi bir ödeme yapmadan veya ödemeye yönelik herhangi bir taahhütte bulunmadan doğrudan tahliye edilmektedir.

Hükümlü tahliye edildiği tarihten itibaren, üç ay süre içerisinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmının "onda birin " üç aylık kesin sure içinde alacaklıya ödemek zorundadır. . İnfazın durdurulduğu tarihten itibaren en geç üç ay içinde çek bedelinin ödenmeyen kısmının onda biri ödenmediği takdirde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir.

Onda birlik ödemediği sonra geriye kalan kısım üç aylık sürenin bitiminden itibaren ikişer ay arayla onbeş eşit taksitle ödenmesi durumunda mahkemece ceza mahkumiyetinin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir. Taksitlerden birini hükümlü süresi içinde ilk defa ödemediği takdirde ödemediği bu taksit, sürenin sonuna bir taksit olarak eklenir. Kalan taksitlerden birini daha ödemediği takdirde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir.

⁴³³ 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun2un 47.' nci maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Adli" ibaresi "16 ncı madde hükümleri saklı kalmak üzere, adli" şeklinde değiştirilmiştir.

Hükmü veren mahkemeye taksitlerin ödenip ödenmediğini takip yükümlüğü getirilmemiştir. Bu yükümlülük alacaklıya aittir.

Verilen hükmün infazının durdurulması halinde ceza zaman aşımı işlememektedir.

İnfazı durdurulan hükümlü hakkında mahkeme re'sen takdir yetkisini kullanarak CMK m. 109/3-a bendinde yer alan "yurtdışına çıkış yasağı" olan adli kontrol tedbiri kararı verebilir.

Maddede anılan kararları vermeye hükmü veren icra ceza mahkemesi yetkilidir. Mahkeme verdiği kararları alacaklıya teblig eder. Maddede yer alan hükümlerin her suç için bir defa uygulanması öngörülmüştür.

İcra ceza mahkemesince verilecek kararlara karşı İİK m. 353 gereğince itiraz olu açık Bulunmaktadır. 7226 sayılı Kanun'un 49. maddesi ile verilen çekin karşılıksız kalan kısmının onda birinin ödenmesi için ön görülen üç aylık süre, bir yıla çıkarılmıştır. On da birlik tutarı hükümlünün alacaklıya 30.06.2022 tarihine kadar ödemesi zorunludur.

SONUÇ

Çekin ulusal ve uluslararası alanda ticari hayatta önemli bir ödeme aracı olarak kullanılıyor olması nedeni ile tüm ülkeler kamu güvenilirliğini ve piyasadaki kullanımının yaygınlaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle ülkemizde de Ticaret Kanunu'ndaki düzenlemelerin yanı sıra Çek Kanunu ve diğer özel düzenlemeler yapılarak, çek hamillerinin korunması ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması amaçlanmaya çalışılmıştır. Çekin gerçek ve tüzel kişiler tarafından düzenlenebileceği ancak çek düzenleyecek kişinin fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Ancak imzaların bağımsızlığı ilkesi gereğince çeki düzenleyen kişi fiil ehliyetine sahip bulunmaması çekin geçerliliğine etki etmeyecek, diğer imza sahipleri yönünden bağlayıcı niteliktedir. Ehliyetsiz kişiden ödeme talebinde bulunulduğu takdirde bu husus mutlak defî olarak ileri sürülebilir.

Çek gerçek ve tüzel kişiler tarafından keşide edilebilecektir. Ancak çek keşidecisinin fiil ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Ancak imzaların bağımsızlığı ilkesi gereğince keşidecinin fiil ehliyetine sahip bulunmaması çekin geçerliliğine etki etmeyecek, diğer imza sahipleri yönünden bağlayıcı olacaktır. Ehliyetsiz kişiden ödeme talebinde bulunulduğu takdirde bu husus mutlak defî olarak ileri sürülebilir.

Bir çekin karşılıksız çek niteliğinde olması için yetkili hamil tarafından muhatap bankaya ibraz süresi içinde ibraz edilmesi ve muhatap bankada karşılığının bulunmaması gerekir.

İbraz edilen çek, herhangi bir nedenle ödenmezse muhatap banka çekin arkasına "karşılıksızdır" şerhini düşüp, çeki hamiline iade eder. Çek ile ilgili yasal takip yapılabilmesi için çekin, yasal ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmiş ve muhatap banka tarafından karşılıksız olduğu tespit edilmiş olması gerekir.

Çeki keşide eden çekten caymamış ise çekin yasal süresinde ibrazı halinde karşılığının bulunması durumunda banka ödeme yapmak zorundadır. Çeklerde ibraz süresi düzenleme tarihinin ertesi günü başlar. Çek için on gün, bir ay ve üç aylık ibraz süreleri öngörmüştür.

İbraz süresi içinde başvuru hakkını kaybeden hamil kambiyo senetlerine mahsus icra takibi yapamayacaktır.

Çekten cayma ibraz süresi içerisinde mümkün değildir. İbraz süresinden sona cayma muhatap bankaya bildirilir ise cayma hakkı gerçekleşeceğinden muhatap banka ödeme yapamaz.

Karşılıksız çıkan çekte hamilin sahip olduğu haklardan biri de muhatap bankaya ibraz edilen ve "karşılıksızdır" işlemi gören her çek yaprağı için bankanın ödemekle yükümlü olduğu asgari tutarın bulunmasıdır.

Önceden yaptırımını hapis cezası olan suç, 5941 sayılı Çek Kanunu ile "Çekte Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu" şeklinde yeniden tanzim edilmiştir. 5941 Sayılı Çek Kanununun 5.maddesinin 1.fıkrasında; "Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamaz. "denilmiştir.

Karşılıksız çek keşide etme suçunun cezai sorumluluğu adli para cezası olarak düzenlenmiştir.Adli para cezasının ödenmemesi halinde ise hapis cezasına çevrileceği öngörülmüştür.Bu suçta çekle ilgili olarak karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet veren kişiler hakkında adli para cezasının yanında koruma ve güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme yasağı ve çek hesabı açma yasağı ile elindeki çek yapraklarını bankaya iade etme yükümlülüğü de getirilmiştir.

Tüzel kişiler adına düzenlenen çeklerde KİYSV suçunun faili kural olarak tüzel kişi adına çeki düzenleyen kişi veya kişiler değil, bankada karşılığını bulundurmakla yükümlü olan kişilerdir.

KİYSV suçunun mağduru çeki ödenmek üzere muhatap bankaya sunan meşru hamildir. Mezkur suç neticesi hareket bitişik bir suç olup bu suça teşebbüs mümkün değildir.

KYSVS bir ceza yargılaması olup, yetkili mahkeme icra mahkemesi olarak belirlenmiştir. Suçun soruşturma aşaması bulunmayıp, şikayetin doğrudan icra mahkemesine yapılması öngörülmüştür. Yapılacak yargılamada İcra İflas Kanun’unda ön görülen usul kuralları benimsenmiştir.

Şikayet sahibi kişi çeki elinde bulunduran meşru hamildir. Yer yönünden yetkili mahkeme olarak üç farklı yer ön görülmüştür. Kısaca; hamilin yerleşim yeri, çek hesabının bulunduğu yer ve çekin ibraz edildiği yerdir.

KYSVS’de şikayet süresi çekin muhatap ibrazı ile “karşılıksızdır“ işlemi yapıldığı tarihten üç ay ve her halde bir yıl olarak ön görülmüştür.

Sonuç olarak; KİYSVS bakımından bu suça özgü muhakame ve infaz usulü düzenlenmiştir. ÇekK gereğince bu suçun müeyyidesi olarak adli para cezası, adli para cezası ödenmediği takdirde doğrudan hapis cezası ön görülmüştür. AİHM, adli para cezasının ödenmemesi halinde hapis cezası öngörülmesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ek protokol 4’e aykırı olmadığına karar vermiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, 1.Bası, İstanbul, 2007(Kendigelen 2007).

Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 6. Baskı, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Ahmet Büyüksişli, Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Alev Deniz Dursun, Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Ali Ayli, Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri, 1. Bası, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.

Ali Bozer - Celal Göle Kıymetli Evrak Hukuku Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş Dokuzuncu Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020(Bozer/Göle 2020).

Ali Rıza Töngür / Ekrem Çetintürk , Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.

A. Hulusi Gürbüz, Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar, Arpaz Matbaacılık, İstanbul, 1984.

Ayhan Önder, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Yayıncılık, İstanbul, 1992.

Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, TCK Değişikliğine Göre Yenilenmiş 21.Baskı, Seçkin Yayıncılık , Ankara 2021.

- Bahri Öztürk / Durmuş Tezcan/ Mustafa Ruhan Erdem,/Özge Sırma/Yasemin F. Saygılar Kırıttık / Özdem Özaydın/Esra Alan Akcan / Efser Erden Tütüncü, Derya Altınok Villemın, Mehmet Can Tok, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Berrin Akbulut, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 8.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara ,2021.
- Berrin Akbulut/Neslihan Demirkol/ Taha Yasin Turan, İnfaz Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Cumhur Şahin/Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku II, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Devrim Güngör, Ceza Hukukunda Fiil Üzerinde Hata, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Doğan Soyaslan, Suça Teşebbüs Suçu, Kazancı Yayınevi, Ankara, 1994.
- Doğan Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 9.Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- Edip Şimşek, Hukuk da ve Cezada Ticari Senetler, Ankara, 1982.
- Erhan Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018(Günay 2018).
- Erhan Günay, Uygulamalı Çek Rehberi, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019(Günay 2019).
- Faruk Erem/ Ahmet Danışman/Mehmet Emin Artuk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara , 1997.
- Faruk Erem, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

- Faruk Erem/Turgut Kapsülsüz/ Gürkan Çelebican, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 1958.
- Ferhat Kayış, Kambiyo Senetlerinde İhtiyati Haciz, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Feridun Yenisey/ Ayşe Nuhoglu, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, 2. Basım, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014.
- Feridun Yenisey/ Ayşe Nuhoglu, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Basım ,İstanbul, 2010.
- Feridun Yenisey/ Ayşe Nuhoglu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Turhan Kitapevi, Ankara ,1997(Öztan 1997).
- F.Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku,3.Bası Turhan Kitapevi, Ankara, 2001(Öztan 2001).
- Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku, Güncelleştirilmiş 24. Bası, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021(Öztan 2021).
- Gönen Eriş, Uygulamalı Çek Hukuku, 5. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.
- Hakan Hakeri, Genel Hükümler, 25. Baskı Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Hakan Hakeri/Yener Ünver,Ceza Muhakemesi Hukuku, 19.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Hamide Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK.1-75, Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Hamide Zafer, Ceza Genel Hükümler, Beta Yayınları 6. Baskı, İstanbul, 2016.
- Hamide Zafer, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75, 8.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul,2021.
- Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Adalet Yayınevi, 6.Baskı, Ankara, 2011.

- Hasan Pulaşlı, Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre ve 6273 Sayılı Kanunla Değişik Çek Kanunu'nun Yorumu ile Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021(Pulaşlı 2021).
- Hasan Tahsin Gökcan / Seydi Kaymaz, Ön ödemeye Bağlı Suçlar, Ankara, 1998.
- Hayri Domaniç, Türk Ticaret Kanunu Şerhi CIV, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 1990.
- Hülya Tan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- Hüseyin Ülgen/ Mehmet Helvacı/ Arslan Kaya/ N. Füsün Ertan Nomer, Kıymetli Evrak Hukuku, 13. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021.
- İlhan Üzülmmez/ İzzet Özgeneç, Ceza Hukukuna Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2021.
- İsmail Ercan, Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021(Karşılıksız Çek).
- İsmail Ercan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş 17.baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021(Ceza Hukuku).
- İsmail Malkoç/ Mahmut Ülger,Ceza Uygulamasında Çek Yasası ve Ticari Seneilerle İşlenen Suçlar, Mefkure Sahaf, Ankara, 1996.
- İzzet Özgenç, Çek Kanunu, Güncellenmiş 3. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010(Özgenç,Çek Kanunu 2010).
- İzzet Özgenç, Çek Kanunu, Güncellenmiş 8. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019(Özgenç,Çek Kanunu 2019).
- İzzet Özgenç, Çek Kanunu, Güncellenmiş 9. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021(Özgenç, Çek Kanunu 2021).

- İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 17.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021
- Kayıhan İçel, Suç Teorisi Yeniden Gözden Geçirilmiş Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kayıhan İçel, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2021.
- Mahmut Coşkun, Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2016.
- Mahmut Koca/İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2020.
- Mehmet Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- Mehmet Kültür, Açıklamalı, İçtihatlı, Örnekli İcra ve İflas Suçları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Mehmet Özdamar /Kürşat Göktürk/Mehmet Çelebi Can/Esra Kaşak,Kıymetli Evrak Hukuku,Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Muhammed Özkes, “Konkordatoya Başvuru ve Geçici Kararı Mühlet“, 7101 sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebligat Konularında Getirilen Yenilikler, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Murat Volkan Dülger, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Hukuk Akademisi Yayınevi, İstanbul 2021.
- Mustafa Özen, Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler, Adalet Yayınevi, Ankara 2021.
- Naci Kınacıoğlu Kıymetli Evrak Hukuku, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999.
- Nazif Kaçak, Açıklama – İçtihatlı- Tüm Yönleriyle, Bono- Poliçe-Çek, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

- Nevzat Toroslu, Ceza Hukuku Genel Kısım, Savaş Yayınevi, Ankara, 2002.
- Nevzat Toroslu/ Haluk Toroslu, Ceza Genel Kısım, 24. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- Nur Centel/Hamide Zafer/ Özlem Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2005. (Centel/Zafer/Çakmut, Türk Ceza 3.Bs.)
- Nur Centel/Hamide Zafer / Özlem Çakmut. Türk Ceza Hukukuna Giriş. 9. Bası. Beta Yayınevi, İstanbul, 2016.(Centel/Zafer/Çakmut, Türk Ceza 9 Bs.)
- Nurkut İnan, Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1981.
- Oğuz Atalay ,Konkordato Reformu Hakkında Değerlendirmeler, 7101 sayılı Kanunla Konkordato ve Elektronik Tebligat Konularında Yenilikler, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Oğuz İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1998(İmregün 1998).
- Oğuz İmregün, Kıymetli Evrak Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul,2003((İmregün 2003).
- Oktay Erdoğan, İnfaz Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- Olgun Değirmenci, Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Osman Soydal,, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Yeni Çek Kanunu Işığında Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Turhan Kitapevi, Ankara,2010.
- Reha Poroy /Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Arıkan Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Reha Poroy/Ünal Tekinlap, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Vedat Kitapçılık, İstanbul,2007.
- Reha Poroy/Ünal Tekinlap, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 20. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.

- Reha Poroy /Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, Arıkan Yayınevi, 12. Bası, İstanbul, 2013.
- Robinsın, Paul H.: “Mens Rea”, Encyclopedia of Crime and Justice, (Ed.: DRESSLER, Joshua), C. III, B. 2, Macmillan Reference USA, 2002.
- Sadık Özkan /Zeki Bayrak, 5941 Sayılı Yasada Düzenlenen Çekin Karşılıksız Kalmasına Sebebiyet Verme Suçu, Platon Yayınevi,1.Baskı, İstanbul, 2020.
- Sami Selçuk, Çek Suçları Öğreti- Mevzuat-İçtihat, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 1993.
- Şebnem Şahin, Teori ve Uygulamada Karşılıksız Çek Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- Seza Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Genişletilmiş 2.Baskı, Ankara, 1998.
- Seza Reisoğlu, Çek Hukuku, Ankara, 2011(Resioğlu 2011).
- Sulh Dönmezer/ Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, 12. Bası, İstanbul 1997, C.II.
- Sulhi Dönmezer, Kişilere ve Malvarlığına Karşı Cürümler, 16.Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2001.
- Sulhi Dönmezer /Sahir Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Cilt 2, 15.Tıpkı Baskı,Der Yayınları, İstanbul 2021.
- Süheyl Donay, Son Değişiklikler Açısından Çek, Türk Ticaret Bankası Yayını, Kırklareli, 1990.
- Tahir Taner, Ceza Hukuku Umumi Kısım, 3. Basım, İstanbul, 1953.
- Talih Uyar, Yeni Konkordato Hukukumuzun Temel İlkeleri 1. Bası,Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2019.
- Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş 16.Baskı,Seçkin Yayıncılık , Ankara 2021.

- Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Tuğrul Kataoğlu, Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Türkan Yalçın Sancar /Timuçin Köprülü Ceza Hukuku Genel Hükümler Uygulamalı Çalışmaları, 5. Baskı, Savaş Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Uğur Alacakaptan, Suçun Unsurları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:372, Ankara, 1975.
- Veli Özer Özbek, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Veli Özer Özbek, İnfaz Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, 2015.
- Veli Özer .Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12.Baskı,Seçkin Yayıncılık ,Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Veli Özer Özbek / Koray Doğan / Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, Ankara, 2020.
- Yaşar Osman, Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu 2. Cilt, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2009.
- Zeki Hafizoğulları/ Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,Savaş Yayınevi, Ankara 2021.

Makaleler

Ali Ayli /Didem Yardımcıoğlu, "Çekte Düzenlenme Tarihi ve Önemi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 3195-3239.

Burcu Ertem / Uğur Ersoy, "Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunda Faillik Sorun", Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi - C. 5 - S. 1 - Nisan 2020, s. 1499-1518.

Eralp Özgen, "3167 sayılı Yasanın Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler", Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi, Aralık 1989, C:15, S:II, s.61-70.

Erkan Şenses, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Ceza Verilmesine Yer olmadığı Kararı", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2013, S.105, s.379-400.

Ersin Çamoğlu, "Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 35, S.2, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayıncılık, 2019, s. 5-23.

Hakan Albayrak / Ahmet Bozdağ, "Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl 9, Sayı 33, Ocak 2018, s.243-282.

Hakan Karakeyha, "Ceza Muhakemesinin Amacı", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 65, Sayı: 2, 2007, s. 121-141.

Hakan Karakeyha/ Asuman İnce Tuncer, "Seri Muhakeme Usulünün Adil Yargılanma Hakkı ve Diğer Bazı Anayasal İlkeler Açısından Değerlendirilmesi", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 11,S.1, Y. 2021, s.1-62.

Haluk Çolak, "İcra ve İflas Suçları ile Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", Bankacılar Dergisi, S.53, Y.2005 (Çolak Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar), s.83-84.

- Haluk Tandoğan, "Sonraki Tarihli Çekler Ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar", Çek Hukukunda Yeni Gelişmeler Sempozyumu, 18-19 Aralık 1981, Özel Sayı, Batider, Aralık 1981, C.11, S.2, s. 63-94
- Huriye Dirikan "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Y. 2002. C. 4, S. 1, s. 1-37.
- Koparan Başal, "3167 sayılı Kanunun Uygulamasında Ceza Hukuku Bakımından Ortaya Çıkan Sorunlar“, BATİDER, C:XV, S:II, s.54, Aralık 1989, s.51-60.
- Mehmet Emin Artuk/ Mehmet Emin Alaşahin, “ Objektif Cezalandırılabilme Şartı ve Zamanaşımı“,Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırma Dergisi Özel Sayı:Prof.Dr. Nur Centel’e Armağan, C.19,S.2, Y.2013, s.17-44.
- Mehmet Köle/ Fatma Görgülü, “ Son Düzenlemeler Işığında çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları “ , Dicle Üniveristesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.21, S.35. Y.2016, s.79-157.
- Muharrem Gençtürk, “ 5941 sayılı Yeni Çek Kanuna Göre Karşılıksızdır Çek Keşide Etme Suçunda Şikâyet Hakkı “ , Süleyman Demirel İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2010,C.15,S.2, s.237-257.
- Mustafa Artuç, “ İcra İflas Suçlarında Yargılama Usulü “ , Adalet Dergisi, Nisan Sayısı, Yıl.2003, s.305-332.
- Mustafa Özen, “ Ceza Hukukunda Fikri İhtima “ , Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 73, Yıl 2007, s.132-145.
- Mustafa Özen, “ 5237 sayılı Türk Ceza Kanun’un İştirak Kurumuna Bakışı “ , Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 70, Yıl 2007, s.239-253.
- Münver İlay Vuslat Şahin, “ Şikâyet Kurumu, Takibi Şikâyete Bağlı Suçlar “ , Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y. 2019, C. 5, S. 1, s.54-65.

- Necati Meran, “ Hukukumuzda Adli Para Cezalarının İnfazı Rejimi “ , Terazi Hukuk Dergisi, Cilt:3, Sayı:18, Şubat 2008, s. 153-158.
- Sare Ersin, “Türk Hukukunda Düzenlenen Taksir Üzerine Bir İnceleme “ , İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 90, Sayı Ocak-Şubat 2016/1, s.88-113.
- Sulhi Dönmezer, “Karşılıksız Çek“,İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası, Y. 1977, C. 43, S. 1-4 s. 303-324.
- Veli Özer Özbek, “ Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu(5941 Sayılı Çek Kanunu’n m.5/1-3) ve Çek Düzenleme ve Açma Yasağı (5941Sayılı Çek Kanunu m.5/4-10) “ , Ceza Hukuku Dergisi, Cilt 5, Sayı 14, Aralık 2010, s.7-27.
- Vural Seven, “ İflasın Ertelenme Kararının Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçundan Doğan Şikayet Hakkına Etkisi “ , Legal Hukuk Dergisi, Y.7., S.73, Ocak 2009, s.67-87.
- Zahit Yılmaz / Özge Apiş, “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2020, C. 26 S., 1, s. 62-106.
- Zeki Hafizoğulları, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamilerinin Korunması Hakkındaki Kanun 16. maddesinde Öngörülmüş Olan Suçun Sınırları“ , Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi,Y. 1988, CXLV, s.1-47.
- Zeki Yıldırım/Ekrem Çekintürk, “İbraz Edilen Çek İle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yorum Uygulanması Gerektiği Sorunu“ , Türkiye Barolar Birliği Dergisi,S.103, Y.2012, s.27-84.

Yüksek Lisans Tezleri

Ahmet Köklü, Para ve Banka, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1965.

Ali Öztürk, Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçu ve Türkiye de Uygulanması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 2006.

Ayşe Serpil Altıbaş Başcı, Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

Bülent Bağcı, Olağan Kanun Yolu Olarak istinaf ve Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Savcısının İstinafta Rolü, İstanbul Kültür Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Mayıs 2009.

Erdem Işık, Çek Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2013.

Hacı Osman Özüklü, 5941 Sayılı Çek Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Karşılıksız Çek, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2011.

Hasan Yıldız, İcra ve İflas Suçları, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.

Fahri Gökçen Taner, Ceza Hukukunda Zaman Aşımı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi Ankara 2007.

Gamze Kazaker, Ceza Hukukunda Elverişsiz Teşebbüs, Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Hukuk Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir 2019.

Merve Kandıralı, Çek Düzenleyenin Hukuki Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2020.

Ömer Cem Aksoy, Türkiye’de Çek Takası ve Çek Takası Verileri Işığında Çek Kullanımının İncelenmesi, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara 2016.

Polat İşoğlu, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Adli Para Cezası, Ankara, Turhan Kitapevi, 2008

Rıfat Sarı, İcra Suçları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

Senem Ülkü Keskin, Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Ceza Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

Tuğçe Soydal Çınar, Kambyo Senedlerinde Bedelsizlik, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Zeynep Öztürk Çelik, Çekin Unsurları ve Çekte Ödeme, Dicle Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2019.

Doktora Tezleri

Mehmet Günay, Hukukumuzda İcra Suçları, Kocaeli Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kocaeli 2013.

Önder Tozman, Suça Teşebbüs, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2008.

İnternet Kaynakları

www.caneryenidunya.com

www.dergipark.org.tr

www.feyzioglu.av.tr/yayin/sozlesmeden-kaynaklanan-yukumluluk-ve-hapis-cezasi.html#_ftn19

<https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/M.Alp-2.pdf>

www.karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/

www.kazanci.com.tr

www.legalbank.com.tr

<https://www.mtopaloglu.av.tr/img/makaleler/c-ek-hukukunda-su-reler-ve-bu-su-relerin-as-ilmasin-sonuc-lari-130.pdf>

www.portal.uyap.gov.tr/uyap-uygulamaları

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/index.jsf?dswid=-191>

www.sozluk.gov.tr

www.sozluk.adalet.gov.tr

